

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

PROFESYONEL FUTBOLDA FAULLER

VE

SALDIRGANLIK TEORİLERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

737899

DOKTORA TEZİ

737899

Hazırlayan

Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

Danışman

Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN

ANKARA - 2004

ÖNSÖZ

Futbol dünyada milyonlarca insanın yoğun bir şekilde ilgi gösterdiği bir spor branşıdır. Bu yoğun ilginin büyük bir çoğunluğu futbol içinde önemli bir yere sahip futbolcular üzerinde odaklanmıştır. Futbolcuların müsabaka sırasında yapmış oldukları davranışlar milyonlarca insanı etkilemekte ve yönlendirmektedir.

Seyirci şiddeti diye tanımladığımız tribün olaylarının büyük bir çoğunluğu bu nedenle meydana gelmektedir. Konumuzla da paralel olarak futbolun amaca uygun bir şekilde yapılabilmesi için oyun kuralları tespit edilmiş ve uygulanmıştır. Bu oyun kuralları sayesinde futbol hem toplumlara olumlu mesajlar veren, hem de seyirciye zevk ve heyecan duygusunu tattıran bir spor branşı halini almıştır. Sporcuların müsabaka esnasında davranışlarını kendi duygu ve birikimleri doğrultusunda değil de futbolun belirlediği kurallar dahilinde yapmaları daha sağlıklı ve amaca uygun olacaktır.

Bu araştırmamızda, profesyonel futbol müsabakalarında yapılan faullerin analizini yaparak, bu faullerin saldırganlık teorileriyle ilişkilerini değerlendirmeyi amaçladık. Böylelikle gerek oyunculara gerekse antrenörlere futbol oyununda, daha doğrusu takım sporlarında önemli yere sahip olan saldırgan davranışların eğitilerek kontrol altına alınması ve kendi takımı lehine kullanarak performanslarını artırmayı düşündük.

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde eleştiri ve önerileriyle her aşamada beni yönlendiren danışmanım Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN'a, her türlü yardım ve teşviklerini esirgemeyen Prof. Dr. Gülfem ERSÖZ'e, Doç. Dr. Ömer ŞENEL'e ve Dr. Alpaslan Kartal'a, istatistiksel analizlerin düzenlenmesinde yardımlarından dolayı Sn. Hakan VAROL'a, verilerin toplanıp bilgisayara geçirilmesinde ve yazımında Sn. Fatih KUMSEL'e teşekkür ederim.

Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER.....	9
2.1. İNSAN DAVRANIŞLARI.....	9
2.1.1. Davranışın Kökeni.....	9
2.1.2. Davranışın Oluşumu.....	10
2.1.3. Davranışın Öğeleri	11
2.1.4. Davranışı Etkileyen Etkenler	12
2.1.4.1.Davranışı Etkileyen Bireysel Etkenler	12
2.1.4.2.Davranışı Etkileyen Toplumsal Etkenler	17
2.2. SALDIRGANLIK	20
2.2.1 Saldırganlığın Tanımı.....	20
2.2.2. Saldırganlık Teorileri (Kuramlar)	33
2.2.2.1. İçgüdü Teorisi	34
2.2.2.2. Biyolojik Teorisi	38
2.2.2.3. Rahatsız Edilme ve Saldırı Teorisi.....	39
2.2.2.4. Engelleme (zorlanma) Saldırganlık Teorisi	41

2.2.2.5. Boşalma (catharsis) Teorisi	43
2.2.2.6. Sosyal Öğrenme Teorisi	45
2.2.2.7. İpucu-Uyarılmışlık Teorisi	48
2.3. SALDIRGANLIK VE SPOR.....	48
2.3.1. Saldırganlık ve Spor İlişkisi	50
2.3.2. Sporda Saldırganlığın Nedenleri	52
2.3.3. Saldırganlık ve Sporcu İlişkisi	53
2.3.4. Sporcu Saldırganlığında Rol Oynayan Faktörler	54
2.3.4.1. Yaş.....	54
2.3.4.2. Fiziki ve Coğrafi Çevre	56
2.3.4.3. Aile	59
2.3.4.4. Eğitim	61
2.3.4.5. Kültür	63
2.4. FUTBOL VE SALDIRGANLIK	64
2.4.1. Futbolda Faul ve Saldırganlık	64
3. MATERYAL VE YÖNTEM	72
3.1. Veri Toplama Yöntemi.....	72
3.2. Veri Değerlendirme Yöntemi.....	74
4. BULGULAR	75
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	99
ÖZET	130
ABSTRACT	132
KAYNAKÇA	134

ÖZGEÇMİŞ	144
EKLER.....	145

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1a: Analizi Yapılan Profesyonel Futbol Müsabakalarının Sonuçlarına İlişkin Genel Veriler	75
Tablo 1b: Profesyonel Futbol Maçlarında Takımların Maç Sonucuna Göre Yaptıkları Toplam Faul Sayıları ve Oranları	75
Tablo 2a: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin Maç Başına Ortalama Faul Sıklığı ve Maç Sonuçlarına Göre Dağılımları	76
Tablo 2b: Profesyonel Futbol Maçlarında Maç Sonuçlarına Göre Maç Başına Gerçekleşen Ortalama Faul Sıklıkları.....	76
Tablo 3: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin 15'er Dakikalık Periyotlara Göre Dağılımı.....	77
Tablo 4: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin Sahanın Bölgelerine Göre Dağılımı	78
Tablo 5: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin, Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı.....	79
Tablo 6: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin, Faul Yapılan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı.....	80
Tablo 7: Profesyonel Futbol Maçlarında Savunma Alanında Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı	81
Tablo 8: Profesyonel Futbol Maçlarında Defansif Orta Alanda Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı.....	82
Tablo 9: Profesyonel Futbol Maçlarında Ofansif Orta Alanda Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı	83
Tablo 10: Profesyonel Futbol Maçlarında Hücum Alanında Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı	84
Tablo 11: Profesyonel Futbol Maçlarında Gözlenen Faullerin Faul Kategorilerine Göre Dağılımı	85
Tablo 12: Profesyonel Futbolda Yapılan Faullerin İç ve Dış Saha (deplasman) Maçlarına Göre Dağılımı	86
Tablo 13: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin Hakem Tarafından Gösterilen Kartlara Göre Dağılımı	87

Tablo 14: Profesyonel Futbol Müsabakalarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Faul Kategorilerine Göre Dağılımı	88
Tablo 15: Profesyonel Futbol Müsabakalarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı	89
Tablo 16: Profesyonel Futbol Maçlarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Faul Yapılan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı.....	91
Tablo 17: Profesyonel Futbol Maçlarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı	92
Tablo 18: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullere Hakemin Gösterdiği Kartların Faullerin Gerçekleştirildiği Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı.....	94
Tablo 19: Profesyonel Futbol Maçlarında Farklı Sonuçlarla Devam Eden Maçlarda Yapılan Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı	95
Tablo 20: İç Saha ve Dış Sahada Yapılan Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı.....	96
Tablo 21: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Farklı Kategorilerdeki Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No

Sayfa No

Şekil 1: Futbol Oyun Alanının Mekansal Dağılımı 73

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Günümüzde futbol dünyanın birçok ülkesinde insanları peşinden sürükleyen bir spor branşıdır. 1800'lü yıllardan beri Dünya spor tarihine giren futbola bu denli yoğun ilgi gösterilmesi, oyun olarak futbolun kolay anlaşılır ve oynanabilir olmasına bağlanmaktadır.

Yayılma şekli ve hızı ne olursa olsun, artık futbol dünyanın en yaygın ve en çok yatırım yapılan spor branşıdır. Bu kadar yoğun ilgi ister istemez, bu spor branşını potansiyel bir pazar, hatta dev bütçelere sahip bir endüstri haline getirmiştir. Futbolun sahip olduğu bu özellik, kendi içinde de sürekli bir gelişim ve değişim göstermesine neden olmuştur. Oyun kuralları, antrenman teknikleri sürekli bu ilgiyi arttıracak ve koruyacak şekilde yenilenmeye çalışılmaktadır. Artık birçok bilim kolu futbolun içine girmeye başlamış, futbolcunun performansını artıracak şekilde bu spor branşına katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmalar sayesinde futbol artık daha yoğun fiziksel güç ve taktiksel bilgi-beceri gerektiren bir branş halini almıştır. Kazanmak, şampiyon olmak, gol atmak, insanların ilgisini çekmek artık çok daha fazla önem kazanmıştır. Bunun sonucu olarak amaca ulaşmak için verilen mücadelenin seviyesi de artmıştır.

Oyun kurallarının oyunun seyir zevkini arttırmaya, yıldız oyuncuları korumaya yönelik gelişimi bu yoğun mücadele içinde gün geçtikçe ilgili birimleri daha etkin tedbirler almaya yönelik çalışmalara itmiştir. Sürekli, faullerle ilgili kurallar değişmekte ya da yenilenmektedir.

Son 20 yılda oyun içinde fiziksel temasların sayısında, eskiye oranla

büyük artışlar olmuştur. Oyuncuların fiziksel güçlerini kullanma konusunda insan fizyonomisinin sınırlarını zorlayan gelişmelere paralel olarak, ikili mücadelelerde oyuncuların korunması konusunda FIFA (Fédération Internationale de Football Association) bir dizi önlemler almıştır. FIFA faullerle ilgili görüşünü şöyle açıklamaktadır:

“Futbol oyunu sert bir oyundur. Oyun sırasında yapılacak mertçe ve topa yönelik müdahaleler sert bile olsa hakem izin vermek zorundadır.” Demek ki hakem, oyunu oynatırken iki şeye dikkat edecektir.

1. Hareketin kesinlikle rakibi hedef almaması ,
2. Hareketin topu kazanmaya yönelik olması.

Kasıt unsurunun 12. kuraldan çıkartılması, onun yerine dikkatsiz, kontrolsüz ve orantısız güç kullanma kavramlarının yerleşmesi hakemlerin işlerini kolaylaştırırken, oyunculara sorumluluk yüklenmektedir. Oyuncu, müdahalesini yaparken, rakibe zarar vermeme konusunda dikkatli olmak zorundadır. Aksi halde hatalı davranışının getireceği cezalara (direkt serbest vuruş, ihtar veya ihraç) katlanmak zorundadır. Kayarak arkadan ve yandan yapılan müdahalelerde, toptan önce rakibin ayaklarına müdahale varsa, oyuncu direkt vuruşa ilaveten ihtar alacaktır. Çünkü, topu kontrol eden oyuncunun, arkadan ve yandan gelen müdahalelere karşı tedbir alma veya sakatlanmadan korunma gibi bir şansı yoktur. Kayarak yapılan müdahalelerde ayakların yerden kalkık olmaması gerekir. Rakibin ayakları arasında topa kayarak müdahale etmek isteyen oyuncu bir veya iki ayağını kaldırmış ve hareketi rakibi için tehlikeli ise hakem hareketin sonucunu beklemeden oyunu durdurmalı ve bu oyuncuya sarı kart göstermelidir. Çünkü

hakem, doğabilecek sakatlanmaları önceden sezinleyerek önleme konusunda enerjik davranmalıdır. Unutulmamalıdır ki top oynama niyeti olmadan rakibin oyununu bozma, atağını önleme konusunda yapılacak girişimler sportmenlik dışı davranışlardan sayılmalı ve buna teşebbüs eden oyuncular sarı kartla cezalandırılmalıdır. Rakibe zarar verici hareketler yapmak veya buna teşebbüs etmek ceza gerektiren hareketler olarak nitelendirilmekte ve uygulanmaktadır. Özellikle rakibe zarar verecek kasıtlı hareketleri hakem görmese bile, videodan tespit ederek hareketi yapanı cezalandırmak, Futbol Federasyonlarının uygulamaları arasındadır.²⁴

Sosyal yönden insanları bu kadar etkileyen bir spor branşında, ilginin odaklandığı sporcuların birbirlerine kasıtlı ve sakatlayıcı hareketlerde bulunması, maçları izleyen kalabalık kitleleri ne yönde etkileyeceği açıktır. Bu nedenle, oyuncuların birbirlerine yapmış oldukları faullerin etkisi sadece faul yapılan oyuncuyla kısıtlı kalmaz. Binlerce kişinin izlediği ve sosyal bir faaliyet olan futbolda yapılan faul izleyicileri de etkilemektedir. Özellikle kasıtlı faullerin seyirciler üzerinde etkisinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.³⁸

Kazanmaya verilen önem birçok illegal taktiğin kabul görmesine neden olmaktadır. Bu şekilde müsabaka sırasında profesyonelce yapılan fauller de gündeme gelmektedir. Örneğin futbolda bir savunma oyuncusu, rakibin peşinden koşmaktansa veya kendi tarafını gol riski altında bırakmaktansa, karşı takım oyuncusunu ceza alanı dışında düşürmeyi tercih etmektedir. Büyük rekabet yaşanan spor dallarında bu tür davranışlar genel olarak “iyi cezalar” olarak değerlendirilmektedir. Saldırgan davranışlar açısından ele alırsak bu tür fauller enstrümantal davranışlar içine girmektedir. Faul araç olarak kullanılmaktadır.⁴⁹

Uluslararası üne sahip ve sert oyun tarzlarıyla bilinen bir çok oyuncu sert oynamanın doğal bir şey olduğu şeklinde açıklamalar yapmaktadır. Örneğin Eski Doğu Alman Milli takımı ve Bayern Münih takımı oyuncularından Jupp Kapellmann açıkça şunları söylemektedir: “Benim bir hayvandan pek farkım yok, biz bütün imkanlarla bir varoluş mücadelesi vermekteyiz. Herkes diğerini yok etmeye kalkışabilir.” Bu tür düşünceye sahip oyuncular da doğuştan gelen ve her insanda var olan içgüdüsel saldırganlık eğilimlerini eğitememiştir. Bu tür duygular her insanda mevcuttur fakat bu zaman içinde eğitilebilir ve kontrol altına alınabilir. Bu tür görüş sahibini bağlamaktadır ve üst seviye oyunların en önemli felsefesini yansıtmaktadır. Saldırgan tutum sadece profesyonel spor dallarıyla sınırlı kalmamaktadır. Bu tür olaylar son zamanlarda birçok dostluk karşılaşmalarında ve okul turnuvalarında da meydana gelmeye başlamıştır. Bundan dolayı okul yöneticileri, antrenörler ve idareciler bu problemin çözümü için en etkili yollarını aramaya başlamıştır. Sporcuların içindeki saldırganlık dürtüleriyle hareket etmeleri, rakibe bu yönde yaklaşımları ister istemez spor içinde kabul edilebilir bir davranış olarak görülmemektedir.⁴⁹

Şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin tarihinin dünyanın her yerinde, insanın tarihi kadar eski olduğu, insanla birlikte evrilerek ve evrimleşerek günümüzde değişik biçimlerde de olsa varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Sporda ise; daha özgün biçimlerde, zamanın akışı içinde olgunlaşarak günümüze antropolojik ve folklorik boyutlarıyla, halkın da kabulü veya bizzat katılmasıyla sahiplenilerek yaşatıldığı görülmektedir. Kişinin bilinçli ve kasıtlı bir şekilde sosyal çevresine psikolojik veya fiziki olarak zarar vermeye yönelik davranışta bulunmasına “saldırı”, kişide saldırı davranışı göstermeye yönelik olan nispeten süreklilik

özelliği taşıyan eğilime de “saldırganlık” denilmektedir.⁵⁴

Saldırganlık daima, eyleme yol açan ilgili durumla bağlantılı olarak değerlendirilir. Saldırganlık özelliğinin artması saldırgan davranışlarda bulunma ihtimalini yükseltebilir. İnsanlarda saldırgan davranışları tatmin etmek suretiyle deşarj eden, edim ve imajlarla salt şiddet unsuru olarak belirginleşen, sembolik ve simgesel hareket ya da olgulara, “şiddet unsuru” adı verilmektedir. Şiddet unsurlarını maddi ve manevi nitelikli olmak üzere iki farklı kategoride değerlendirmek mümkündür. Maddi nitelikteki şiddet unsurları, bir kişi ya da gruba karşı güç kullanarak veya fiziki zor dayanarak, elle ayakla veya herhangi bir araçla vuruşta (darp) bulunma, vücudun herhangi bir uzvunu kırma, atma suretiyle düşürme, yıkma, bayıltma vb. gibi sakatlamaya yönelik eylemlerden oluşur. Bu eylemlerin en özgün biçimde spor alanlarında görmek mümkündür. Spor karşılaşmaları ve rekabetin yaşandığı şartlar, saldırganlık gösterileri için uygun bir zemin oluşturur.³⁸

Beden temasının sıklığının artmasıyla birlikte, saldırganlığın görülme ihtimali de artmaktadır. Bu bakımdan, sportif aktiviteler, beden temasına hangi ölçüde izin verdiklerine göre üç gruba ayrılmaktadır: Birinci grupta, saldırganlığın sergilenmesine en çok fırsat tanıyan “bireysel mücadele sporları” (dövüş sporları) yer alır.³⁸ Bedeni saldırganlık sadece yakın temasa izin veren ve bireysel mücadele sporlarında uygulanır. Çelme takma, tekme veya yumruk atma, spor aletleriyle rakibe vurma gibi. Kuralların ihlal edildiği noktadan itibaren gerçek saldırgan davranışa geçiş gerçekleşir. Genel kabul gören kuralların dışına çıkarak rakibe zarar verme niyetiyle hareket edilmesi durumunda, saldırgan davranıştan söz edilebilir.⁹ Beden temasına belirli ölçülerde izin veren ve top ile oynanan takım sporları

(futbol, hentbol, basketbol vb. gibi) ikinci grubun içerisinde. Üçüncü grubu oluşturan voleybol, atletizm, tenis, bisiklet ve golf gibi sporlar da ise böyle bir temas yoktur. Fakat bu durum, bu sporlarda saldırganlığın görülmeyeceği anlamına gelmez. Koşarken kendisini geçen rakibin formasından çekme, bisiklet yarışında rakibini bisikletten düşürme, sporda rastlanabilen durumlardır. Ayrıca saldırganlığı sadece müsabakayla da sınıflandırmamak gerekir. Antrenmanda veya müsabaka bittikten sonra da saldırgan davranışlar sergilenebilir.³⁸

Manevi nitelikli şiddet unsurları ise, bir kişi ya da gruba karşı, tahkir yoluyla veya alaycı bir biçimde, psikolojik yıpratmaya dayalı, sözle, simgesel davranışlarla ya da jest ve mimiklerle, aşağılama gücüne sahip, edim ve eylemlerin uygulanmasından oluşur. İnsanın karşısındakini küçük düşürücü, kırıcı, alay edici sözler kullanması, doğrudan ya da dolaylı olarak onu aşağılaması, kötülemesi, kişiliğine saldırması, sert ve kaba konuşmalarla sürekli engellemeler yapması, öfkenin sözlü saldırganlıkla birlikte geniş bir yelpaze içinde anlatım imkanı bulunduğunu gösterir. Küfür, şiddet unsurunun sözlü anlatımıdır. Başkalarının değer verdiği, sevdiği, saydığı, nesneleri ya da kişilikleri küçük düşüren, kötüleyen sözlerden başlayarak, kişi için en kutsal değerlere varan küfür, sözlü saldırganlığın en kötü ve şiddetli biçimidir.⁽⁴³⁾ Acı vermek ve kızdırmak amacıyla rakibe veya hakeme karşı yapılan hakaret veya onlarla alay etmek, sözlü saldırganlığa girerken; İşaretle saldırganlık görüntüleri ise, yumruk, tenis raketi vb. gibi aletlerle rakibi tehdit etmeyi kapsar. Aynı şekilde, birtakım el, kol hareketleriyle veya bakışlarla da bu tür saldırganlık sergilenebilir.³⁸

Kiper (1984)'e göre, sosyal psikoloji alanında yapılan birçok araştırmalarda saldırgan davranışlar, deneysel bir ortamda gerçekleştirilirken;

sportif ortam bu davranışın ortaya çıkmasında, doğal bir ortam olma özelliğine sahiptir. Çünkü saldırganlığa neden olduğu düşünülen engellenme, sporda her zaman vardır. Rakibin, amaca yönelik bir hareketi sürekli engellemeye çalışması söz konusudur. Sportif ortam, saldırgan davranışın model olarak alınması ve taklit edilmesi, daha doğru bir ifade ile öğrenilmesi için de uygun bir ortamdır.

Tüm bu nedenlerle milyonlarca izleyicisi olan futbolda, futbolcuların saldırgan davranışlarının kontrol altına alınmasında , şiddeti önlemede veya en aza indirilmesinde yaptığımız bu çalışmanın sonuçları faydalı olabilir. Yine bu araştırma sonucunda futbolcu saldırgan davranış sebeplerinin ortaya çıkarılması ile; seyircilerin, antrenörlerin, yöneticilerin ve sporcuların bu yönde bilgilendirilmesi ve eğitilmesi sağlanabilir. Ayrıca bu konudaki çalışmamız sonucunda sportif performansın, futbolcu saldırgan davranışlarından nasıl etkilendiği belirlenebilir ve eğer sportif performans açısından profesyonel sporcuların saldırganlık eğilimleri çok büyük farklılık gösteriyorsa sporcu yönlendirilmesi ve seçiminde çalışmanın bu yönünden faydalanılabilir. Bu çalışmada, futbolcuların sosyolojik ve psikolojik yapısı ile saha içi saldırganlık durumları incelenip , futbol maçlarında sergiledikleri saldırgan davranışların nedenlerinin tespit edilmesi açısından ve saldırgan davranışların asgariye indirilmesi için ortaya koyacağı öneriler bakımından önem arz etmektedir.

Bireyin davranışlarındaki profesyonelleşme, oyunda kazanmak mı, iyi oynamak mı, yoksa dürüst, kurallara uygun bir şekilde oynamak mı daha önemlidirin ölçütünü vermektedir. Davranışlar daha profesyonel olmaya başladıkça verilen önem de kazanmaya doğru kaymaktadır. Diğer taraftan antrenörün anlayışı da çok önemlidir. “Her ne pahasına olursa olsun kazanmak” şeklinde verilen

talimatlar büyük stres ve reaktif saldırganlığa neden olmaktadır. Bundan dolayı sporcuların rakipleri konusunda ne şekilde motive edildikleri çok büyük önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, profesyonel futbol müsabakasında yapılan faullerin; sıklığını, şiddetini, hangi zaman aralığında, hangi bölgede, kim tarafından, kime yapıldığını ve hakem tarafından hangi tür ceza verildiğini analiz ederek, bu faullerin saldırgan davranışlarla olan ilişkisini tespit etmek ve hangi tür saldırganlık teorisiyle ilişkilendirilebileceğini ortaya koymaktır.

Bu sayede, ikili mücadelenin önem kazandığı günümüz futbolunda, oyuncuların saldırganlık düzeylerinin kontrol altına alınmasında ve performanslarının arttırılmasında faul verilerinden faydalanılabilir. Oyuncuların yapmış oldukları faullerin analizi ve bu faullerin saldırganlık teorileri ile olan ilişkisi, oyuncuların davranış eğitimleri açısından da önemlidir. Çünkü kişide eğer kalıcı bir hastalık yok ise saldırgan davranışların eğitilebildiği ve kontrol altına alınabildiği tespit edilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. İNSAN DAVRANIŞLARI

2.1.1. Davranışın Kökeni

Yüksek sportif performans ile bedensel yetenek ve iyi çalışma, yani çok iyi antrenman yapma arasında yakın ilişkiler vardır. Bu iki koşul bir arada gerçekleşmeden, genç bir sporcudan, uluslar arası düzeyde başarı beklenemez. Ancak, bugün sporda ileri gitmiş ülkelerde görüldüğü gibi, yaklaşık eşit bedensel yetenek ve antrenman koşullarına sahip binlerce genç sporcudan, ancak bazıları bu başarıyı gösterebilmektedir. Yani, çalışma koşulları ve yeteneklerinin eşit olmasına karşılık, bu sporcuların başarıları farklı olmaktadır. Bu farklılık, yalnız sporda değil, yaşamın her kesiminde de görülür. Bu gerçeğin nedenlerini araştırmak, başarılı insanların sayısını arttırmakta yararlı olacaktır. Ama bunun için bazı sorular sormak gerekmektedir. Örneğin, “Bir insan yaptığı şeyi niçin yapar?”, “Neden bazıları top oynarken, bazıları şiir yazar ya da resim yapar?” Bu sorulara verilebilecek en kısa yanıt, “Motivasyon = Güdülenme”dir. Bireyin içinde yaşadığı biyolojik ve toplumsal ortamda varlığını sürdürebilmek için bulunduğu davranışlarının nedenine “Motif = Güdü”, ve bütünü ile bu olguya da “Motivasyon = Güdülenme” denir.⁸

Bilindiği gibi birey, birbirinden farklı ama birbirinden ayrılamaz, birbirlerini tamamlayan, iç içe iki ortam içinde yaşamaktadır. Bu ortamlardan birisi, bireyin içinde yaşadığı toplum, yani toplumsal sistem; diğeri ise bu toplumun sistemin içinde var olduğu doğa parçası, yani doğal, biyolojik, coğrafyasal ortamdır. Bu iki ortamın bireye sağladığı olanaklar ve bireyi zorladıkları uyum süreçleri birbirinden farklı ve bazen de çelişkilidir. Buna göre bireyin, bir biyolojik

ve bir de toplumsal olmak üzere iki varlığı olduğu söylenebilir. Bazen biyolojik varlığın dürtüleri ile toplumsal varlığın gereksinimlerinin neden olduğu dürtüler birbirleriyle uyumsuz. Örneğin karnı aç olan bir insanın biyolojik varlığı ne olursa olsun bir şeyler yemek ister; buna karşılık toplumsal varlığı, örneğin, hırsızlık yaparak karnını doyurmasına karşı çıkar. Buna göre motivasyon, fizyolojik ve toplumsal motivasyon olarak ikiye ayrılabilir. Fizyolojik kökenli dürtülere içgüdü, toplumsal kökenli dürtülere ise gereksinme ismi verilebilir. Fizyolojik kökenli dürtülere içgüdü, toplumsal kökenli dürtülere ise gereksinme ismi verilebilir. Fizyolojik kökenli iç güdülerin neden olduğu dürtüler ile birey biyolojik, fizyolojik varlığını sürdürmek, yani hayatta kalabilmek için gerekli olan davranışlarda bulunurken; toplumsal varlığının gereksinimlerinin neden olduğu dürtüler ile de içinde yaşadığı toplumdaki yerini belirleyen davranışlarda bulunur.⁸

2.1.2. Davranışın Oluşumu

Motivasyon, bireyin davranışta bulunması için gerekli ilk dürtüyü verir. Ancak bireyler davranışlarını hiçbir zaman içgüdü ve gereksinimlerinin neden olduğu ilk dürtülere göre yapmazlar. Eğer insan davranışı, yalnızca iç güdü ve gereksinimlerden kaynaklanan dürtülere göre gerçekleşmiş olsaydı, hem davranış son derece basit ve yalın olurdu, hem de toplumsal kargaşa çıkardı. Çünkü içgüdü ve gereksinimlerin neden olduğu dürtülere tepki olarak ortaya konan davranışlar, belli ve önceden anlaşılabilir davranışlardır. Bir dürtünün davranışa dönüşebilmesi ve aynı dürtünün değişik insanlarda bazen benzer, bazen farklı ve aynı insanda da aynı şekilde bazen benzer, bazen farklı davranışlara neden olması rastlantı değildir. Davranışın ortaya çıkabilmesi için, önce bir dürtü gereklidir. Ancak, birey bir dürtüye, bir davranış şeklinde tepki gösterirken, hiçbir zaman tam

bağımsız değildir. Bir takım faktörler bir davranışın ortaya çıkmasında belirleyici rol oynar. Bu faktörleri iki grupta toplanabilirler: ⁸

- Davranışın Öğeleri
- Davranışı Etkileyen Etkenler

2.1.3. Davranışın Öğeleri

Davranışın öğeleri, bireyin çeşitli etkinliklerinden oluşur. Bu etkinlikler, zihinsel etkinlikler, duygusal etkinlikler ve tepkisel etkinlikler olarak üç grupta toplanır. Birey, kendisine, kendisini davranışa geçmesini gerektiren bir dürtü, bir uyarı geldiği zaman, önce bazı zihinsel etkinliklerde bulunur. Önce uyarıyı algılar, niteliğini belirler ve uygun davranış şekline karar verir. Davranışının sonuçlarını ve neden olabileceğini tepkileri hesaba katar. Ancak bütün bu zihinsel etkinlikler esnasında, gelen uyarının niteliğine göre, bireyin kendi kişilik özellikleri ve duygusal özellikleri birlikte davranış için verilecek olan karar üzerinde etkili olur. Sonunda bütün bu zihinsel ve duygusal etkinliklerden sonra kişi, bir karar vererek bir davranışta bulunur, yani psikomotor tepki gösterir. Ancak burada böyle uzun uzun anlatılan bu süreç, çoğu kez saniyenin yüzdeleri ile ölçülebilen kısa zaman dilimleri içinde olup bitmektedir. Örneğin, karşıt takımın kaleci yakınlarında arkadaşından pas bekleyen bir futbolcu, beklediği pas geldiği zaman, ne şekilde davranacağına karar verip, uygulamak için çok az bir zamana sahiptir.

Bu futbolcu, bir yandan kendisine pas atması gereken arkadaşını izlerken, diğer yandan hem kendi takım arkadaşlarının, hem de karşıt takım futbolcularının sahadaki yayılışlarını ve kalecinin pozisyonuyla birlikte gelen topu da izlemek; topa kafası ile mi, yoksa ayağı ile mi vuracağına ve pas mı verecek, yoksa kaleye şut mu çekeceğine karar verecek ve bütün bunları yaparken de

vücudunu, yapacağı harekete en uygun hale getirecektir. Bütün bu karmaşık süreçler için sahip olduğu zaman ise, topun havada kaldığı süre kadardır. Görüldüğü gibi, yalnızca motivasyon bütün bu karmaşık süreçler için çok yetersiz kalmaktadır.⁸

2.1.4. Davranışı Etkileyen Etkenler

2.1.4.1. Davranışı Etkileyen Bireysel Etkenler

Bireyler, davranışlarını yalnızca içgüdü ve gereksinimlerine göre yapmazlar. Eğer insan davranışı yalnızca iç güdü ve gereksinimlere göre ortaya çıkmış olsaydı, son derece basit ve yalın olurdu. Çünkü içgüdü ve gereksinimlerle yapılan davranışlar belli ve önceden anlaşılabilir davranışlardır. Birey, bir davranışta bulunurken içgüdü ve gereksinimlerinin yanı sıra başka etkenlerin de etkisi altında bulunur. Bunlar; tutumlar, ilgiler, önyargılar, engellenmeler ve bu engellenmelere karşı gösterilen tepkiler ve ruhsal savunma mekanizmalarıdır.⁸

Tutumlar; bireyin belli kişi, nesne ve olaylara karşı, sürekli olarak aynı şekilde tepki göstermesine neden olan öğrenilmiş eğilimlerdir. Tutumlar, öğrenilmiş eğilimler oldukları için yaşam boyunca kazanılan yeni bilgi ve deneyimlere göre değişiklik gösterir.⁴¹

İlgiler; davranışa dönüştüğü zaman bireyde hoşnutluk duygusu uyandıran eğilimlerdir. İlgiler, bireylerin mutlu olmalarını kolaylaştıran eğilimlerdir ve bireyin yaşamı boyunca eğitim, kültür ve çevre değişikliklerine bağlı olarak değişebilir. Önyargılar, tutumların özel bir şeklidir. Önyargılar, henüz haklılığı, doğruluğu kanıtlanmamış ama körü körüne inanılan tutumlardır. Önyargıların toplumsal

boyutlara ulaşması, toplumsal sorunlara neden olacaktır. ⁸

İç güdü ve gereksinimlerin doyuma ulaşmasında bir engelin bir engelin ortaya çıkmasına engellenme (frustrasyon) ve bu halin yarattığı ruh haline de bozum olma denir. Bir engelleme sürecinin ortaya çıkabilmesi için, bireyin bunu fark etmesi ve amacına ulaşmasının engellendiğini kabul etmesi gerekir. Kararsızlık, belirsizlik, çatışma gibi durumlar, özel engelleme şekilleridir. Engellenmenin neden olduğu bozum olmaya karşı bireyler çeşitli şekillerde tepki gösterirler. ³⁹ Bu tepkileri şöyle sıralayabiliriz:

Bekleme; birey bir engelleme ile karşılaştığında, bir bekleme durumuna geçebilir. Amacı Değiştirme; bir engellenme ile karşılaşan birey, amacını değiştirebilir. Örneğin pas vermeyi düşünen bir oyuncu arkadaşının müsait olmadığını görünce bu kararından vazgeçer.

Vazgeçme; eğer bireyin karşılaştığı engel bireyin üstesinden gelemeyeceği kadar büyükse, birey amacından vazgeçebilir.

Yüceltme; yüceltme tepkisi, ruhsal savunma mekanizmaları arasında özel bir yeri olan tepkidir. Aşkta umduğunu bulamayan birinin, bozum olmanın yarattığı kurtulmaya çalışarak spor yapmaya başlamasıdır.

Saldırganlık; engellenmelerin neden olduğu tepkilerin en önemlisi saldırganlıktır. Çünkü saldırganlık davranışının hem bireysel-ve psikolojik hem de toplumsal boyutu vardır. Temelinde karşıdaki insan ve eşyaya zarar isteği bulunan saldırganlık, hem sözel hem de eylemsel olabilir. Ancak bu tanımın sporda pek yeri yoktur. Çünkü sporun temelinde, karşıt sporcuyu engelleme vardır. Bu

engelleme, rakibi direkt olarak engelleme şeklinde olduğu gibi, ondan daha hızlı ya da daha usta olarak onun kazanma isteğinin önüne geçilmesi gibi de olabilir. Sonuçta şu ya da bu şekilde karşıt sporcunun kazanması engellenir. Bu nedenle, bir yarışma için yarışma alanına çıkan bir sporcu engellenme ihtimalini kabullenmiştir ve bu nedenle, bu şekildeki engellemelere karşı kurallar dışına çıkmayı gerektiren saldırganlık davranışına başvuramaz. Aksi taktirde cezalandırılması gerekir. Sporda, rakip sporcuya zarar veren her sertliği ya da kural dışı hareketi hemen saldırganlık olarak nitelendirmemek gerekir. Çünkü, aşırı motivasyonun neden olduğu start telaşı durumlarında, bu durumun neden olduğu kassal gerginlik yüksek teknik gerektiren hareketlerin yapılmasını güçleştirdiğinden yaralama ya da yaralanma tehlikesi artmaktadır. Aynı şekilde, gerilimi yüksek yerel rekabetlerde ya da kazananın çok kazandığı, kaybedenin çok kaybettiği önemli maçlarda da kasıtlı saldırganlığa yönelik davranışlar olabileceği gibi kasıtsız sert hareketlerde olabilir. Ayrıca kondisyonu düşük sporcular, maçlarda çabuk yorulurlar ve yorgunluğun ilk belirtilerinin başında sinirlilik gelir. Bir saldırganlık dürtüsünde görülebilecek olası tepkiler şunlardır;

1- Direkt olarak nedene yönelik saldırganlık;

Bazı durumlarda, saldırganlık direkt olarak engelleyen faktöre yönelir. Örneğin; gole gitmek üzere olan bir futbolcu, arkadan gelen rakibi tarafından düşürülürse, öfke ile kendisini düşüren oyuncuya yumruk atabilir.

2- Nedene yönelik saldırıya ket vurma;

Bazı özel durumlarda saldırganlığa ket vurulur. Yukarıda verdiğimiz örnekteki futbolcu, belki ilk anda , rakibine bir yumruk vurmaya düşünebilir, ama arkadan gelecek olan kırmızı kart onu bu düşüncesinden caydırır. Böylece bu saldırganlık dürtüsüne ket vurulmuş olur. Ancak bireyler saldırganlık dürtülerine

sürekli ket vurma zorunda kalırlarsa, bu durum bir süre sonra şiddetli patlamalara neden olabilir.

3- Aktarma;

Bireyin kendisinde bozum olmaya yol açan engele direkt olarak saldırması olanaksız ve saldırganlık dürtüsü ket vurulamayacak kadar şiddetli ise, aktarma süreci ortaya çıkar. Örneğin; yukarıda örneklendirdiğimiz durumdaki sporcu rakibine karşı bir şey yapamadığı için, yere ya da topa şiddetli bir tekme vurur.

4-Saldırganlığın biçim değişmesi;

Yukarıda sözü edilen aktarma sürecinin daha geniş ve kapsamlı şekli, toplumsal ve kültürel nedenler ile sürekli bir davranış haline gelir. Buna saldırganlığın biçim değişmesi denir. Bu şekil değişiklikleri,hakaret ya da küfür şeklinde sözel olabileceği gibi el kol hareketleri,tükürme gibi jest ve mimiklere, bazen de alay gibi entelektüel yollara başvurulabilir.

5-Saldırganlığın bireyin kendisine yönelmesi;

Bazı durumlarda, saldırganlık dürtüsü bireyin kendisine yönelebilir. Birey, karşısına çıkan engeli aşamadığı için kendisine kızar. Çünkü bireyin bizzat kendisi burada engeli oluşturmaktadır. Saldırganlığın bireyin kendisine yönelmesi, özellikle psikopatlar ve ileri derecede zeka geriliğinde sık görülen bir durumdur.⁸

Ruhsal savunma mekanizmaları ; Bazı özel durumlarda, bireylerdeki engellenmelerin neden olduğu bozum olmaların şiddeti çok yüksek olabilir ve birey kendisini çok rahatsız eden bir durum ile karşı karşıya bulabilir. Bu ise ilkel benliğin, yani varoluşun hoşnutluk ilkesine aykırıdır. İşte böyle durumlarda, birey ruhsal savunma mekanizmalarına başvurur. Yani bireyler ruhsal savunma mekanizmalarını, benlik çatışmalarına karşı ruh sağlıklarını korumak için kullanır.

Ruhsal savunma mekanizmalarının bir kısmı bilinçli bir kısmı ise bilinçsizdir. Örneğin, birincil ve ikincil savunma mekanizmaları ya da ilkel ve rasyonel savunma mekanizmaları gibi. Ruhsal savunma mekanizmalarının kullanılmaları bazen çok sık ve şiddetli olur ki, bu durumda kendileri patolojik bir görünüm alabilir. Burada, bozum olma durumunun bireye verdiği iç sıkıntısının büyüklüğü ve şiddeti önemli rol oynar. Ancak, bu durum her zaman için bozum olmaya neden olan engelin şiddetine bağlı değildir. Bireyin, kişilik özelliklerine bağlı olarak, bozum olmaya karşı tepkisi de büyük önem taşır. ⁸

Bazı insanların engellenme eşikleri çok düşüktür. En küçük engellenmeye karşı bile şiddetli tepki gösterirler. Buna karşılık, bazı insanların engellenmeye karşı toleransları yüksektir. Tabii ki dirençleri de. Savunma mekanizmalarının tanınması, insanı tanımak ve onu değerlendirmekte ve davranışlarının nedenini kavramakta ve onun olası davranış ve tepkilerini önceden tahmin etmekte çok değerli ipuçları verirler. Çünkü, ruhsal savunma mekanizmaları bireyin kişiliği ve davranışlarının oluşmasında çok önemli rol oynarlar. Savunma mekanizmalarının büyük bir bölümünün bilinç dışı olması onların birey tarafından denetimlerini olanaksız hale getirir, bu nedenle bireyi ele verirler. İnsanlar savunma mekanizmalarını, toplumlara karşı, bireylere karşı ve hatta kendilerine yani üst benliklerinin aşırı baskılarına karşı kullanırlar. Bütün bu bilgiler bize, insanın niçin kendisi gibi davrandığını, niçin başka insanlardan farklı davrandığını göstermektedir. Kalıtsal faktörler, eğitimden kaynaklanan özellikler, zihinsel ve duygusal yaşamın fizyolojik içgüdülerini, psikolojik ve toplumsal gereksinimler, eğitim, kültür ve kişisel deneyimlerine göre oluşan tutumları, yaşamı boyunca karşılaştığı engellenmeler ve bu engellenmelere karşı geliştirdiği ve kullandığı

savunma mekanizmaları, hep birlikte etki ederek, o kişiyi kendisi yaparlar.⁸

2.1.4.2. Davranışı Etkileyen Toplumsal Etkenler

İnsan davranışının kökenini, oluşumunu, öğelerini ve davranışını etkileyen kişisel etkenleri inceledik. Bu inceleme sonucunda bir insanın içgüdüleri, gereksinimleri, tutumları, ilgileri, önyargıları, karşılaştığı engellemeler ve bu engellemelerin neden olduğu bozuma uğramaların derecesi ve geliştirip kullandığı savunma mekanizmalarının diğer insanlardan farklılıklarını öğrendik. Davranışı etkileyen toplumsal etkenleri üç grupta inceleyebiliriz; Küçük grup değerleri, ulusal değerler, evrensel değerler ve kültür farklılıkları. İnsan gruplaşmaları ve topluluklar oluşturmalarının ana nedeni, topluluğun sağladığı güven duygusudur.

Özellikle insanlığın ilk çağlarında, doğaya ve diğer insanlara son derece zayıf ve korumasız olan insan, yalnızlığın neden olduğu güvensizliğe karşı ilk çözümü, kalabalıklaşmada, bir araya gelerek çoğalmada bulmuştur. Bu çoğalma ise, insan yaşamına iki yeni kavramı; iş bölümü ve işbirliğini getirmiştir. Ancak, grupların oluşumu grupları oluşturan bireylerin ilkel benlikleri arasındaki çeşitlilikleri ve çatışmaları da birlikte getirmiştir. O zamana kadar yalnız yaşayan ve belki de kendi ilkel benliğinin farkında bile olmayan insanoğlu, birdenbire diğer insanların ilkel benlikleriyle karşılaşmıştır. Grup içinde çıkar çatışmalarının ortaya çıkması, grubun dağılma tehlikesini ortaya çıkarmıştır.

Grubun bütünlüğünü bozan ve dağılma tehlikesi yaratan çıkar çatışmaları, bir grup lideri ve bazı grup normlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başlangıçta grup normları son derece basit olup grup lideri tarafından

belirlenmiştir. Grup liderinin ortaya çıkması da son derece basitti; gruba en çok av getiren en yetenekli avcı ya da grubun en güçlü üyesi, grubun başına geçiyordu. Ancak uygarlığın ve teknolojinin gelişmesine koşut olarak grupların nitelik ve nicelikleri de değişmiş ve ilk çağların aile ve soy toplumundan günümüzün uluslararası ve evrensel toplumuna ulaşılmıştır. İnsanın kendine rağmen davranışlarda bulunması, başkaları gibi olması, toplumsal kurallar ve normlar ile bu kural ve normlara uyma zorunluluğu yüzünden olmaktadır.⁸

İnsanların toplumsal kurallara ve normlara uymalarının çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler; bilgisel ve kuralsal olarak iki başlık altında toplanabilir. Bilgisel uyum süreçlerinde birey, uyum göstermesi gereken norm ya da kuralları tanır, o zamana kadar olmuş olan bilgi birikimi ile onları karşılaştırır. Buna karşılık, kuralsal uyum süreçlerinde birey, kural üzerinde hiç kafa yormadan, onun doğruluğu ya da yanlışlığı üzerinde hiç kafa yormadan, onun doğruluğu ya da yanlışlığı düşünmeden uyum süreçlerini geliştirir ya da geliştirmez. Burada bireye özgü, özgür bir karar verme yoktur. Kural kuraldır ve uyulur. Bireyin toplum kurallarına ve normlarına, bilgisel ya da kuralsal uyum göstermesi, içinde yaşadığı toplumun kültür ve uygarlık düzeyi ile kendi eğitim ve kültür düzeyine bağlıdır. Birey, toplumsal yasaları ve kuralları tanımaktadır. Onların toplum düzeni ve buna bağlı olarak, kendi kişisel çıkarları ve güveni için taşıdığı önemi bilmekte ve bu kurallara uymadığı takdirde ortaya çıkabilecek sorunları hesaplayabilmekte ve bu nedenle, bu yasa ve kurallara uymaktadır. Yani birey, toplumsal kuralları inceleyip değerlendirmiş ve bilinçli bir şekilde bunlara uyum göstermiştir. Ancak, birey içinde yaşadığı toplumun uygarlık düzeyine bağlı olarak, zaman zaman toplumsal kuralların çağın gerisinde kaldığına karar vererek uyumsuzluk gösterebilir. Bu

durumda, kural dışı davranışları, birey ile toplum arasında bazı çelişki ve çatışmaların ortaya çıkmasına neden olabilir. Ancak birey bütün bunları kendi özgür iradesiyle yapmış olduğu için sonuçlarına katlanacaktır.⁴¹

Buna karşılık, toplumsal yaşamın norm ve kurallarına, kuralsal nedenlerle uyumda ise, durum oldukça farklıdır. Burada bir bilinçlilik söz konusu değildir. Birey, kuralları hiç tanımadan, incelemeyen, değerlendirmeden; yalnızca onlar kural olduğu için ve kurallara uymak gerektiği için uyar. Bu ise, elbette bir uyum süreci değil, bir teslim olma, bir boyun eğmedir. Bu şekildeki uyum süreçlerinde, birey kurala değil, kuralı koyan otoriteye boyun eğmektedir. Bu nedenle, kuralı koyan otoritenin ortadan kalktığı ya da otorite gücünü yitirdiği durumlarda, uyum süreçlerinin yani boyun eğmenin de ortadan kalkacağı bellidir. Kuralsal uyum süreçlerinin bilinçli olduğu özel bir durum vardır. Bazı hallerde, birey, kuralları alır, inceler ve doğru olmadıklarına karar verir. Ancak, bu kuralların yanlış ve geçersiz olduğunu bildiği halde cezalandırılmaktan, toplum tarafından dışlanmaktan, ya da bazı çıkar kayıplarına uğramaktan korktuğu ya da yanlış bulduğu kurallara uymasının ona bazı özel kişisel çıkarlar sağlayabileceğini gördüğü için onlara uyar. Özellikle toplumun politik yaşamlarının karışık olduğu, toplumsal değer kavramlarının değişim dönemlerinde, bu şekilde uyum süreçlerine çok rastlanır. Bireylerin davranışlarını etkileyen toplumsal etkenlerin etkisi, bireyin içinde bulunduğu topluluğun büyüklüğü ile yakından ilgilidir. Grup küçüldükçe, grubun grup üyeleri üzerindeki baskısı artar. Grup büyüdükçe ise azalır. Bu yüzden, küçük grup değerlerinin bireyin davranışlarına etkisi, ulusal değerlerin etkisinden, ulusal değerlerin etkisi ise evrensel değerlerin etkisinden fazladır.⁸

2.2. SALDIRGANLIK

2.2.1 Saldırganlığın Tanımı

Günümüzde saldırganlık sporla ilgili olarak artan bir şekilde gündeme gelmektedir. Normal yaşantıda saldırgan davranışlar değişik nedenlere yapılan çeşitli engellemeler sonucu ortaya çıkarken; sporda başarı rakibin engellenmesine bağlı olduğundan kurallara bağlı olarak buna izin verilir. Kuralları ihlal ettiğinde rakibine yada kendine zarar vereceğinden cezalandırılır. Saldırganlığın, bir kişi veya nesnesinin zarar görmesi şeklinde anlaşılması konusunda büyük ölçüde birliktelik mevcuttur. Gabler, sporda engellenme ve zarar verme ayırımını yapar. Spor dalına özgü kurallar çerçevesinde bir engelleme söz konusudur ve bu sporcular tarafından karşılıklı beklenir. Kurallar ihlal edildiği noktadan itibaren saldırgan davranışa geçiş gerçekleşir. Kurallar ne kadar katı, normal ne kadar bağlayıcı ve beklentiler ne kadar yüksekse, hayal kırıklığına uğrama tehlikesi de o oranda büyük olur. Saldırganlık dolu eylemlerden kaçınmak için yükleme ve hayal kırıklığı yaşantılarını tahammül edilir bir çerçevede tutmaya ve başarılı olma yaşantılarını ön plana çıkarmaya gayret edilmelidir.⁵⁷

Saldırganlığın tanımı eylemin bizzat kendisi vurgulanarak yada eylemde bulunan kişinin niyeti vurgulanarak yapılabilir. Eylemin kendisi vurgulandığında saldırganlık başka kişilere zarar veren herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır. Eylemde bulunan kişinin niyeti vurgulandığında ise hedefi yaralamak niyetiyle girişilen bir davranış olarak tanımlanır. Diğer bir tanım, öfkeli ve araçsal saldırganlık şeklinde yapılmaktadır. Öfkeli saldırganlık, öfke ve düşmanlığın kışkırttığı saldırganca bir eylemdir. Araçsal saldırganlık ise, eylemin kendisi dışında bir hedefe ulaşmak için girişilen saldırganca bir eylemdir.⁵⁶

Saldırganlık, genellikle doğuştan varolduğu kabul edilen bir dürtüdür. Bunun dışında çevrenin olumsuz tutum veya gereksiz engellenmeler, çocuğa yöneltilen saldırganlıkları, çocukta saldırganlığın oluşmasına veya saldırganlık dürtüsünün beslenerek güçlenmesine neden olabilir. Bazen de bu dürtü çocuğun kendi kendisini yaralaması, öfke nöbetleri, saç koparma gibi uyum bozuklukları ortaya çıkar. Dışa dönük saldırganlıkta yemekleri dökme, bebekleri dövme, oyuncakları kırma, tepinme ve ısırma gibi belirtiler sık görülür. Saldırganlık cinsel dürtü gibi insanda varolan bir dürtüdür ve insanın yaşaması için gereklidir.¹⁷

Saldırganlık ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Genel olarak birbirine yakın olan, saldırganlığın doğuştan ve sonradan kazanılan bir davranış olduğunu savunan bilim adamlarının görüşlerinin bazıları şunlardır:

Saldırganlık (mütecavizlik) (aggressiveness) başka kişilere ya da nesnelere yönelmiş olan zararlı, yok edici bir davranış biçimidir.⁴³ Genellikle, öfke, kızgınlık, saldırganlık birbirleriyle yakın bağlantısı olan kavramlardır. Ayrıca saldırgan davranışların duygusal düzeyinde, öfke ve kızgınlıktan başka, değişik derecelerde kin, nefret, düşmanlık, şiddet gibi bütün yok edici duygular da bulunabilir. Bütün bu duygularda öfke ve kızgınlık gibi, saldırganlığın meydana gelmesini sağlar. Böyle bir davranışın başlamasına neden olur. Başka bir açıdan bakıldığında; saldırganlık öfkenin dışa yansıyan ve bir nesneyi, kişiyi yok etmeye yönelik belirtisi olarak yorumlanabilir. Saldırganlık (aggression); öfke ve düşmanlık hisleriyle ilgili bir terim olarak saldırganlık; tehdit edinme aşağılanma, engellenme durumlarına tepki olarak ortaya çıkar ve bir güdü olarak işlevde bulunur.¹³

Hilgart ve ark. tarafından saldırganlık, genellikle bir başka kişiyi fiziksel

veya sözlü olarak yaralamayı yahut herhangi bir şeyi tahrip etmeyi amaçlayan davranış olarak tarif edilir. Diğer taraftan Krech ve ark. saldırganlığı; herhangi bir engelle karşı doğrudan doğruya yapılan bir çeşit hücum olarak tarif etmekte ve bu anlamda saldırganlığı "adaptis" (uyum sağlayıcı) bir davranış olarak kabul etmektedirler. Bu yazarlara göre saldırganlık bazı hallerde adaptis olmak yerine zararlı sonuçlar da doğurabilmektedir.⁵

Saldırganlık (Agression) ; Hakim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem; bir işi bozma, engelleme, başa çıkmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır. Şiddet ve terör saldırganlığın çeşit ve dereceleridir.²⁶

Saldırganlık; kişiliğin oluşması için zorunlu, canlının sosyal ve coğrafi ortamda yerini alabilmesini sağlayan bir istidattır. Saldırı ise, saldırganlığın aktif hale gelişidir. Her canlı varlığını korumak mecburiyeti nedeniyle çevresini saran dünyaya karşı belirli bir ölçüde saldırıda bulunmak zorundadır.²⁰

Canlı bir organizmaya dolaylı ya da dolaysız olarak zarar vermeyi amaçlayan davranış söz konusu olduğunda saldırganlık ya da saldırgan davranıştan söz edilebilir. Bundan olumsuzluğa, biçimsizleştirmeye, yıkıma neden olan, acıyı üzüntüyü, öfkeyi ortaya çıkaran şeyler anlaşılmaktadır.⁷⁷

Saldırganlık ve saldırganlık dürtüsünün şiddete dönüşmesi, bir toplumun tüm bireylerini etkileyen bir sorundur. Saldırganlığın tanımında da bu vardır: Birine ya da bir şeye zarar vermek amacını taşıyan ve toplumsal açıdan onaylanamaz davranışlara saldırganlık denir.⁷⁹

İnsanlardaki saldırganlık ve bunun şiddete dönüşmesi eğilimi de, kişinin psikolojik ve toplumsal gelişiminin, nörolojik ve hormonal yapısının etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır. Saldırganlığın toplumsal yaşamla bağdaşmayan bir davranış olduğu görüşü, saldırganlığın ikizi değil, aşırı uç olarak kabul edilebilecek bir dışa vurum biçimidir. ¹

Saldırganlığın ne olduğunu herkesin bildiği düşünülebilirse de, “hangi davranışlar saldırgan sayılmalıdır” sorusunun yanıtı üzerinde bir anlaşmaya varılmış değildir. Davranışçı yaklaşımların yeğlediği en yalın tanım, “saldırganlık; başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranıştır” biçimindedir. Bu tanımın iyi tarafı belirli eylemin saldırganlık olup olmadığını davranışının kendisinin belirlemesidir. Biz yalnızca eylemin gizilgüç (potansiyel) olarak zararlı olup olmadığına karar vermek zorundayız. Ancak bu tanım eylemde bulunan kişinin niyetini göz önüne almamaktadır. Bu ise belirleyici etmendir. Eğer bir kişi incitmeye çalışıyorsa biz onu saldırgan birisi olarak görürüz, eğer zarar vermeye incitmeye çalışmıyorsa saldırganlık davranışında bulunmuyordur. Eğer davranışsal tanımını kullanırsak, pek çok insanın saldırgan davranış olarak nitelendirdiği bazı davranışlar, diğer bazılarınca böyle görülmeyecektir. Çünkü şu ya da bu şekilde zararsızdırlar. Niyeti işin içine sokmama ya da saldırganlığı tanımlarken bunu kullanmama saldırgan olmayan bazı davranışları saldırganlık olarak nitelemeye zorlayabilir. Eğer, bir futbol müsabakasında oyuncunun vurduğu top kazara bir başka oyuncuya çarpmışsa oyuncu saldırgan bir davranışta mı bulunmuş sayılmalıdır. Bu kişi, kesinlikle zarara neden olabilecek bir davranışta bulunmuştur. Çünkü saatte 150 km hızla hareket eden bir futbol topunun tehlikeli olabileceği açıktır. Ek olarak topa vuran oyuncu bir başka kişide küçümsenmeyecek derecede

bir acıya neden olmuştur. Dolayısıyla davranış saldırganlığın yaygın olarak kabul edilen tanımlarından birine uymakta, bir başka canlıya acı verici bir uyarana karşı karşıya getirmektedir. Fakat bu futbolcunun saldırgan bir davranışta bulunduğu kimsenin inanmayacağı da kuşkusuzdur. Bu kişi yaygın olarak oynanan tüm oyunlar içinde, belki de, en aşağı düzeyde saldırganlık içeren bir oyun oynamaktaydı. Saldırgan olarak düşünülmemesi gereken diğer bir acı verici davranışlar sınıfı, sonuçta amacı başka bir kişiye yardım etmek olan davranışlardır. Görüyoruz ki, niyeti göz önüne almama bizi, sağduyu ve mantıksal ölçülere göre saldırgan sayılmayan bir davranışı saldırgan olarak nitelendirmeye zorlamaktadır. Bu nedenle, saldırgan davranışı başkalarını incitmeyi amaçlayan davranış olarak tanımlamak zorundayız. Fakat, burada diğer bir belirlemenin daha yapılması gerekmektedir. Olağan olarak saldırganlığın kötü olduğunu düşünürüz. Zira, eğer saldırgan davranış, bir başka kişiyi incitme niyetinden kaynaklanıyorsa kötü olmak zorundadır. Bazı suçsuz kişileri öldüren, bazılarını da rehin tutmakta olan bir teröristi vuran bir polisi alkışlarız. Burada özgeci (prosocial) saldırganlıkla düşmanca (antisocial) saldırganlık arasında bir ayırımın yapılması önem taşımaktadır. Sorun, saldırgan davranışın yaygın olarak kabul edilen toplumsal kuralları çiğneyip çiğnemediği ya da destekleyip desteklemediğidir. Özgeci saldırganlık, gurubun moral standartları açısından, kabul edilebilir amaçlar çerçevesinde toplumsal olarak onaylanan saldırganlıktır.⁵⁸ Antisosyal ya da düşmanca saldırganlık ise toplumsal olarak onaylanmaz. Suikast, cinayet, dövme ve gangster saldırıları gibi, insanları inciten kışkırtılmamış ya da tahrik edilmemiş suç eylemleri açıkça toplumsal kuralları çiğnemektedir ve bu nedenle, düşmanca olarak nitelendirilirler. Fakat, bir çok saldırgan davranış gerçekte, toplumsal kuralların zorlamasıyla oluşur ve bu yüzden de, özgeci ya da toplumsal olarak

nitelenir. Yasaları destekleme ve uygulamaya yönelik eylemler, uygun ana baba disiplini ya da savaş sırasında komutanın emirlerine uyma pekala uygun hatta gerekli görülmektedir. Son olarak, düşmanca saldırgan davranışla özgeci saldırgan davranış arasında bir yere düşen ve izin verilmiş saldırganlık adı verilen diğer bir saldırgan davranışlar, sınıfı daha vardır. Bu grup toplumsal kuralların gerekli kılmadığı fakat toplumsal kurallar çerçevesi dışına taşmayan saldırgan eylemleri içine alır. Kabul edilmiş ahlaksal standartlara ters düşmezler. Kenara göndererek asi bir oyuncuyu disipline etmeye çalışan bir antrenör, genellikle, sahip olduğu haklar, çerçevesinde davranan biri olarak görülür. Kötü niyetle kendisine saldıran birisine, kendini savunmak için vuran ya da ırzına geçmek isteyen birisine engel olmak için saldıran bir kadın aynı durumdadır. Bunlardan hiç biri kişilerden beklenmez, bu nedenle de, hiçbiri özgeci ya da toplumsal değildir. Fakat, toplumsal kurullarca izin verilen sınırlar içindedirler, dolayısıyla, kötü de sayılmazlar. Düşmanca, izin verilmiş ve özgeci saldırganlıklar arasındaki farklar anlamada anahtar, hangi toplumsal normların bireyin eylemi ile ilgili olduğunu bilmektir. Bu da sırasına göre, kişinin atıf gruplarının hangileri olduğunu bilinmesine bağlıdır. Alışılmamış durumlar dışında, genellikle düşmanca saldırganlıkla özgeci saldırganlığı birbirinden ayırmanın yeteri kadar kolay olduğu söylenebilir. Bizim bu bölümdeki temel amacımız, insanların niçin saldırgan olduklarını açıklamaktır ve biz bu soruyu, saldırganlığı arttıran ya da azaltan etmenler açısından yanıtlamaya çalışacağız. Fakat, saldırganlığı tartışmamız şimdiye kadar gördüğümüz, örneğin toplumsallık gibi konulardan daha karmaşık olacaktır, çünkü saldırganlıkla ilgili olarak birbirinden çok farklı iki olgu(saldırganlık duyguları ve saldırgan davranışlar) ele alınmak zorundadır. Başkalarıyla birlikte olmak istediğimiz zaman eğer çevremizde başkaları varsa ve bizim dostluğumuzu reddetmezlerse, genellikle,

bunu yaparız. Toplumsallık isteği genellikle toplumsallığa yol açar. Fakat belirli başka bazı davranışlarda da(örneğin cinsel davranışta) olduğu gibi Freud'un bu konuyla ilgili düşünceleri, saldırganlıkta duygular, genellikle, açıkça ifade edilmezler. Toplum dost ve arkadaşlıkları özendirip hoşgörü ile karşılarken, saldırganlığın çoğu biçimlerini onaylamaz ve yasaklar. Toplum yalnızca, insanlar genelde saldırgan duygularını kontrol edebilirlerse ayakta kalabilir. İnsanların başka insanlara vurmalarına,pencerelerin camlarını kırmalarına, ya da, istedikleri her zaman saldırgan davranmalarına izin vermeyiz. Toplum saldırganlığın böylesi yollardan anlatım bulmasına kısıtlamalar getirir ve insanların çoğunluğu, çoğu zaman, kızgın olsalar bile, nadiren saldırgan davranışta başvururlar. Bu nedenle, saldırganlık duygularını arttıran etmenlerin belirlenmesi” saldırgan davranışın nedeni nedir” sorusunu bütünüyle yanıtlayamaz. Yalnızca, yanıtın bir bölümünü oluşturur. Çünkü, saldırganlık duyguları içinde olmadıkça, insanlar çok az saldırgan davranışta bulunurlar, fakat bu da bize insanların saldırganlık duygularını ne zaman davranışa dönüştürecekleri ya da dönüştüremeyecekleri konusunda bir şey söylenemez. Hem saldırganlık duygularını arttıran ve hem de bunların davranışa dönüşmesini engelleyen etmenleri birlikte ele almak zorundayız.²⁸

Saldırganlığın temelinde muhtemelen bir ihtiyacın tatminine yönelmiş davranışların engellenmesi (frustration) yatmakta, engellenen organizma, fizyolojik ve bilişsel mekanizmaların yardımıyla öfkelenmektedir. (Öfke heyecanını yaşamaktadır) Dolayısıyla kızan, öfkelenen organizmanın saldırganlık "içgüdüleriyle" değil, hareketleri bir engelle önlediği için saldırdığı söylenebilir.¹

Bilindiği gibi besin maddeleri sindirildikten sonra artıkları bağırsağın son bölgesinde birikir ve anüs kasları üzerinde belirli güçte bir basınç oluşturduğunda

da dışarıya atılır. Dışkının atılması rahatsızlığa son verir ve rahatlama, ferahlama duygusu yaratır. Yaşamın ikinci yılında başlayan tuvalet eğitimi döneminde çocuk anüs bölgesindeki gerilimi gidermekten duyduğu hazı ertelemeyi öğrenmek zorunda kalır. Freud'a göre, annenin bu dönemdeki tutumu ve dışkılama işlerine karşı kendi duyguları, çocuğun ileride sahip olacağı bazı karakter özelliklerini ve değerleri önemli ölçüde etkiler. Eğer, anne katı ve cezalandırıcı bir yöntem uygularsa, çocuk ya korkusundan dışkısını tutar ve kabız olur, ya da kızgınlığını dışa vurur ve dışkısını sıklıkla ve rasgele bırakma alışkanlığı geliştirir. Bu koşullarda yetişen bir çocuk ya tutucu bir karakter geliştirir ve ileri ki yaşamında olumsuz duygularını baskı altında tutan biri olur ya da tepkici bir karakter geliştirir ve başkaldırıcı, yıkıcı, saldırgan, kızgınlık nöbetleri ya da eziyet etme eğilimleri gösteren bir kişilik yapısı gelişir. Aslında dışkı ve kızgınlığın eşanlam taşıması küfür niteliğindeki bazı sözcüklerde de oldukça belirgindir. Bu nedenle çocuğun eğitiminde ve annenin çocuğa karşı tutumu önem kazanırken çocuğun kişilik gelişiminde de etkili olduğu söylenebilir.³¹

Sporda saldırganlık çalışmaları birkaç nedenden dolayı çok önemlidir. Sosyal bilimcilerin defalarca ifade ettiklerine göre spor, toplumun bir bütün olarak aynasıdır. Sonuçta sporun ve faaliyetlerinin, büyük toplumların bir mikrozomu olduğunu söylerler. Bundan dolayı spordaki saldırganlık dikkat edilmesi gereken çok önemli olaylardır. Buz hokeyi ve futboldaki şiddet, batı kültürünün tam bir aynasıdır. Salırgan davranışlar birkaç spor dalı ile sınırlıdır. Spor oluşumundaki saldırganlık analizi , iki karşıt soruyla ortaya çıkar. Salırganlığın pozitif yanları gelecekteki salırganlığı azaltabilir mi? Veya agresif davranışlar öğretilerek ve teşvik edilerek spor yapanları agresif olmaya cesaretlendirir miyiz? Bu çelişkileri

çözmek için saldırganlığın doğasını en iyi biçimde anlamakla başlar. Son 10-15 yıl boyunca, sporda saldırganlık açıklamaları oldukça birbirlerine zıttır. Silva bunu en iyi biçimde açıklamıştır. Silva'ya göre düşmanlık içeren saldırganlık, araçlı ve araçsız saldırganlık olarak ayırmıştır.¹²

Saldırganlık terimi çeşitli anlamlarda kullanılır, spordaki çoğu saldırgan davranışlar ve fiziksel aktivite ortamları içinde içtenlikle arzulanır fakat bu şekilde yorumlanması hoş değildir. Eğer iyi ya da kötü arasındaki ayırmadan kaçınırsan, saldırganlık hakkında konuşmak kolaydır ve doğal olarak davranışı anlamak istediğin şekilde yorumlarsın. Psikologlar saldırganlığı, herhangi bir tehditten kaçınmak için motive olmuş, başka bir yaşayana karşı zarar vermek ya da incitmek amacıyla yöneltilmiş, her hangi bir davranış olarak tanımlanır. Saldırganlık, diğer canlılara karşı yönlendirilmiş , kasıtlı olarak zarar vermek ya da incitmek amacıyla yapılan davranıştır. Saldırganlığın içinde, bir davranış, zarar yada incitmek, başka bir canlıya ve kasıt (niyet) vardır. Saldırganlık fiziksel ya da sözlü bir davranıştır. Bu bir tavır yada duygu değildir. Saldırganlık fiziksel yada psikolojik bir zararı .yada yaralanmayı kapsar. Mesela hepimiz kabul ederiz ki, beyzbol sopasıyla birisine vurmak bir saldırganlık hareketidir, fakat bu kasten yapılmış ise utandırıcı ve inciticidir. Saldırganlık bir canlıya yöneltilmiştir. Birisine yumruk atmak kesinlikle bir saldırganlıktır, fakat kötü bir denemede topu dışarı attıktan sonra nefretle kaskını fırlatmak saldırganlık değildir. Kazara zarar vermek, istemeyerek , kasıt olmadan birisine vurmak bile saldırganlık değildir. Çünkü istemeden zarar verilmiştir. Psikologlar genel olarak saldırganlığı tartışırken, kötü saldırganlık olarak adlandırılan kısımdan bahsederler, ama spor psikologlarına göre bütün kötü saldırganlıklar, saldırganlık olarak nitelendirilmemelidir.⁷³

İngilizce'deki "aggression" kelimesinin karşılığı olarak kullanılan "Saldırganlık", Buss'a göre "saldırımın" karşılığıdır ve bir eyleme işaret etmektedir. Saldırganlık karşılığı olarak "aggressiveness" kelimesini kullanan ve bir kişilik özelliğine işaret ettiğini vurgulayan Buss, saldırgan eylemlerle birlikte bulunan öfkeyi de bir duygu olarak ele almaktadır. ¹⁴

Çeşitli dillerde şiddet terimini karşılayan kelimelerin bir dar, bir de geniş anlama sahip olduğu bilinmektedir. İngiliz anlayışında "violence" (şiddet) kavramı bir yanıyla fiziksel zor yoluyla sınırlama ve tahrip, diğer yanıyla bu fiziksel zorun hukuk ötesi (dışı) olarak değerlendirilmesi kabulüne dayanır. Fransızca'da şiddet; bir kişiye güç ve baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ya da yaralama olarak tanımlanıyor. Bu tanımlardan anlaşılan yaklaşıma göre şiddet; insanın ötekilere kasti olarak zarar vermesiyle ilgili eylemler olduğu kadar, zihinsel bir yanının da bulunduğuudur. Maddi olarak şiddet nesneleri çarpıtmak, hasara uğratmak veya yok etmek için zor uygulamasıyla ilgilidir. Zihinsel olarak ise, kimliklerin tecavüze uğramasıdır. Çağımızda sosyal bir sorun haline gelen saldırganlık hususunda, bilim adamlarınca yapılan araştırmalar sonucu, birçok saldırganlık teorileri geliştirilmiş, saldırganlık olayının çözümlenebilmesi için oluşum mekanizmaları belirlenmeye çalışılmıştır. Şiddete dair en eski teori, Freud tarafından geliştirilmiş teoridir ve bu teoriye göre saldırganlığın içgüdüsel olduğu açıklanmaktadır. Freud içgüdünün, organik yaşamda, doğuştan varolan bir dürtü, zorlayıcı bir arzu olduğunu ve bunun varlığın başlangıç halini yeniden kurmak için güttüğünü, yani yaşamın amacının ölüm olduğunu öne sürmüştü ve böylece her şeyin yeniden inorganik hale dönüştüğünü

söylemiştir.¹⁶

Saldırganlığı, tartışmaya yer vermeyecek şekilde tanımlamak güçtür. Bu nedenle saldırganlığın pek çok tanımı yapılmıştır. Baron ve Richardson'a göre (1994,7) saldırganlık, canlı bir varlığa zarar verme veya incitme amacıyla yöneltilen , canlının da böyle bir işlemde kaçındığı davranış şeklidir. Davranışın mutlaka fiziksel olması zorunlu değildir. Sözel veya psikolojik olarak ta zarar verme amacı güden her davranış saldırganlık olarak nitelendirilir. Dolayısıyla spor sahalarında işittiğimiz koro veya solo küfürler saldırganlıktan başka bir şey değildir.

Perlman ve Cozby'e göre (1983,258) saldırganlık, başkalarına zarar verme kastı taşıyan davranış iken , Gergen'e göre (1986,225) saldırganlık, diğer kişi veya kişilere acı, ölüm gibi olumsuzluklar veren davranıştır.

Yukarıdaki tanımlardan da görüleceği gibi saldırganlıkta diğer kişi veya kişilere ya da canlılara karşı zarar verme amacının bulunması gerekmektedir. Bu bağlamda, bazı okurlar ister oltayla ister zıpkınla balık avlamanın ya da kara avcılığının saldırganlık olup olmadığını sorgulayabilirler. Eğer böyle kabul edersek, şimdiye kadar cinayet, saldırı, darp vb. kısaca şiddete yönelik hiçbir olayın olmadığı , ama yaşamlarını sürdürmek için mutlaka balık avlamak zorunda olan Eskimolar saldırgan insan mıdır?

Bazı sporcuların, antrenmanlardaki yüklenmenin fazla olması nedeniyle çektikleri acı yüzlerinden okunmaktadır. Hatta bazı sporcular bu nedenle ağlamaktadır. Sporcusuna karşı böyle bir davranışta bulunan koç, saldırgan mıdır? Eskimo ve koç örneklerinde “niyetten” söz edilebilir. Yani koçun niyeti

sporcusunun yarışmalarda daha iyi performans göstermesi ise burada saldırganlıktan söz edilemez. Bu, tıpkı bir cerrahın, iyileşmesi için bir hastasını ameliyat etmesine benzetilebilir. Hasta da ameliyat sırası veya sonrası acı duyabilir. Ama eğer koç, yarışmada iyi performans göstermediği için bu yüklemeyi bir “ceza” olarak uyguluyorsa burada saldırganlıktan söz edilebilir.

Diğer taraftan son zamanlarda futbol koçlarının, onlardan daha önceleri de basketbol ve hentbol koçlarımızın sıklıkla kullandığı ifadeler bulunmaktadır. “Agresif hücum”, “agresif savunma”, “ribauntlarda agresif olmak” vb. Acaba bu ifadeler neyi anlatmaktadır? Koçlar sporcularına “savunma ve hücumda daha saldırgan mı olun “ demektedirler. Biliyoruz ki sporda kuralların ötesine geçen saldırgan davranışlar cezalandırılmaktadır. Aslında burada koçların dile getirmeye çalıştığı, sporcularının, kuralların izin verdiği ölçüde ama sınırına kadar fiziksel güçlerini kullanmalarıdır. Eğer kurallar fiziksel gücün kullanılmasına bazı sınırlamalar getiriyor ve sporcu da bu sınırlar içerisinde fiziksel gücünü kullanıyorsa burada saldırganlıktan söz edilemez. Buna psikolojide atılgnalık (assertiveness) adı verilmektedir. Örneğin boksta sporcu rakibini bir yumrukta yere indirebilir (nakavt edebilir), eğer bu yumruk legal olarak atılmış bir yumruksa. Ancak sporda atılgnalıkla saldırganlık arasında çok ince bir çizginin olduğu unutulmamalıdır. Sporcu, kuralların kendisine olanak tanıdığı legal gücünü kullanırken, istemeden rakibini incitebilir, ona zarar verebilir. Bu durumda saldırganlıktan söz edilemez. Futbol sahalarında sıklıkla karşılaştığımız kırılan bacaklar buna iyi bir örnektir. Eğer futbolcunun amacı rakibindeki topu almak ise ve bunu yaparken ona zarar vermemeyi düşünüyorsa, ama bu eylemi gerçekleştirirken rakibin bacağına kırılmasına neden olmuşsa, burada saldırgan bir

davranış yoktur. Ama amaç topu almak yerine rakibini durdurmak için onun ayaklarına doğru bilerek bir müdahaleyse bu doğrudan saldırgan bir davranıştır.

Özetleyecek olursak; saldırganlıktan söz edebilmek için öncelikle bir davranışın ortaya çıkması, davranışın zarar ve incitme niyeti taşıması, zarar verme veya incitmenin gerçekleşmesi gerekir. Bu, daha önce de belirtildiği gibi fiziksel ya da psikolojik olabilir. Vurmak veya tekmelemek kadar birisine küfür etmek ve kötü söz söylemekte saldırganlıktır.

Bir basketbolcu, ribaunt sırasında rakibinin çenesine dirsek atmayı düşünür ama bu düşüncesini gerçekleştirmezse saldırganlıktan söz edemeyiz.

Son olarak bir davranışın saldırgan olarak bir davranışın saldırgan olarak nitelendirilebilmesi için , bu davranışın bir canlıya yöneltilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla yedek kulübesinden futbol maçını izleyen teknik direktörün kaçırılan golden sonra kulübeyi tekmelemesi ya da voleybol maçı sırasında hakemin kararını yanlış bulan bir koçun havluyu yere çarpması saldırganlık örnekleri olamaz

Yukarıda anlattığımız tüm koşulların yerine geldiğini yani saldırgan olarak nitelendirilebilecek bir davranışın gerçekleştiğini varsayalım. Bu durumda da saldırganlığın iki tipinden söz edilebilir. Bunlardan ilki araçsal saldırganlık (enstrümantal aggression) , ikincisi ise düşmanlık içeren saldırganlıktır (hostile aggression).

Araçsal saldırganlıkta amaç, karşıdaki kişiye acı veya zarar vermek olmayıp, saldırganlığı, bir amacı gerçekleşmesi için bir araç olarak kullanmaktır.

Bir başka anlatımla araçsal saldırganlık, sonuç için bir araçtır. Örneğin hentbolda pivot oyuncusunun, kendisine rahat bir atış olanağı sağlamak için savunma oyuncularına dirsek vurması araçsal saldırganlıktır. Ya da futbolda bir köşe vuruşu sırasında savunma oyuncusunun topa rahat vurabilmek için hakeme fark ettirmeden hücum oyuncusunu iteklemesi de araçsal bir saldırganlıktır.

Bu tür saldırganlıkta bulunmanın amacı ödül, onay, statü olabilir. Örneğin basketbolda ribaunt sırasında rakibine dirsek vuran bir basketbolcu, topa sahip olduğunda koçunun onayını alabileceğini ya da en iyi ribaund alan oyuncu ünvanını elde edebileceğini düşünerek bu tür bir saldırganlık davranışı sergileyebilir

Düşmanlık içeren saldırganlıkta birincil amaç diğer bir kişiye zarar vermek, onu incitmektedir. Bir başka deyişle düşmanlık içeren saldırganlık, kendi içerisinde bir sonuçtur.⁶⁰ Örneğin, bir hentbolcunun topu bilerek kalecinin yüzüne fırlatması, futbolda kasten atılan tekmeler düşmanlık içeren saldırganlıklara örneklerdir.

Acaba sporda saldırganlık nasıl açıklanabilir? Saldırganlığı açıklayan kuramlara kısaca değinildiğinde bu soruya olası birkaç yanıt bulunabilecektir. Aşağıda bu kuramlar anlatılmıştır.

2.2.2. Saldırganlık Teorileri (Kuramlar)

Saldırganlık duyusu, doğrudan gözlenemeyen bir iç duyumdur. Saldırganlık duyuları genel olarak bireylere ne hissettikleri sorularak ya da psikolojik ve davranışsal belirtilerine bakılarak tespit edilebilir.⁵⁴ Saldırgan davranışın nedenleri aşağıdaki saldırganlık teorileriyle açıklanmıştır.

2.2.2.1. İçgüdü Teorisi

Kuramın önde gelen isimleri S.Freud ve K.Lorenz'dir. Freud, 1920 yılından sonra yazdığı "Haz İlkesinin Ötesinde" (Beyond the pleasure principle) isimli eserinde ikili içgüdü kuramı (dual instinct theory) kapsamında, saldırganlıkla ilgili görüşlerini aktarmaktadır. Freud'a göre insanoğlunda iki temel içgüdü söz konusudur. Bunlardan ilki yaşam içgüdüsü olan eros, ikincisi de ölüm içgüdüsü olan Thanatos'dur. Nasıl ki artan seksüel enerji seksüel aktiviteyle azalıyorsa, ölüm içgüdüsüyle birlikte bulunan yıkıcı enerji de saldırgan davranışlarla azalmaktadır. Bu duruma Freud "Katarsis" adını vermiştir. Freud'a göre içgüdünün temel fonksiyonu, gereksinmelerin yarattığı gerginliği azaltmaktır. İnsanda ölüm içgüdüsünün neden olduğu yıkıcılık, saldırgan eylemlerle azalmakta, saldırgan eylemde bulunduktan sonraki zaman aralığında ise yıkıcılık yeniden oluşmaktadır. Bu nedenle insan saldırganlığı, Freud'a göre kaçınılmazdır.⁶⁸

Etolog K. Lorenz'e göre saldırganlık doğuştan gelmektedir. Lorenz'in Freud'dan ayrıldığı nokta, saldırganlığın türlere hizmet eden bir fonksiyonunun bulunduğunu söylemesidir. Lorenz'e göre, saldırganlık, hayatta kalma ve türlerin korunması şansını artırır. Saldırganlık sayesinde türün en sağlıklı ve en güçlü liderleri seçilir, gelecek jenerasyona çok daha fazla kaynak bırakılır, türün yaşadığı sosyal ünite hiyerarşi belirlenir, en iyiler basamağın en üstünde yer alır. Lorenz'e göre saldırganlık kabul edilebilir ya da kabul edilemez şekilde değerlendirilebilir. Dolayısıyla savaş, insanın saldırganlığını göstermesi için kabul edilemez bir eylemken, spor kabul edilebilir olarak görülmektedir(Lorenz, 1966). Günümüzde de yaygın inanç, insanların sportif eylemlere katılarak yada izleyerek saldırgan dürtülerinden deşarj olma (katarsis) olanağı bulduğu yönündedir.⁶⁸

Freud, McDougall, Lorenz ve daha başkaları daha doğuştan insanda saldırganlık içgüdüleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Saldırganlık temel dürtülerden (açlık, susuzluk, cinsel istek) sayılmaktadır. İçgüdülere dayalı diğer açıklamalarda olduğu gibi içgüdüsel saldırganlığı da açıklamak oldukça güçtür. Bu kuramı kanıtlamanın en kolay yolu; saldırganlık duyularına yol açabilecek tüm uyarıların ortadan kaldırılmasına özen gösterilerek birisini tam bir izolasyon içinde yetiştirilmesiyle olur. Bu durumda birey, ortam bulduğunda saldırgan davranışlarda bulunuyorsa saldırganlığın hiç değilse kısmen içgüdüsel olduğu söylenebilir.⁷¹

Freud yalnızca iki temel dürtünün bulunduğunu ileri sürmüştür: yapıcı cinsel enerji libido ve yıkıcı saldırganlık enerjisi thanatos.²⁸

İçgüdüsel teoriye göre insanlar doğuştan bir içgüdüye sahiptir, bu içgüdü ifade edilene kadar kaçınılmazdır. Bu güdü ya direkt birine atak yapılarak ya da sosyal olarak kabul gören sporda, ifade edilir. Sonuç olarak güdü teorimcileri spor ve egzersizdeki saldırganlık güdülerinin sosyal olarak açıklamasına izin verdiği için önemli bir rol taşıdığını söylerler. Ne yazık ki, biyolojik olarak saldırganlık güdüsü asla tanımlanamaz ve içini boşaltmak için kanıt bulamaz. Bu yüzden biz beden eğitimi ve spor programlarında güdü teorileri, sosyal kabullenirlik anlamıyla doğal saldırganlık dürtüsü ifadesiyle muhakeme edemeyiz.⁷³

İçgüdü Teorisi, Freud'a göre kişi ölüm ve yaşama dair genlerini doğum olayı ile ele alır. Yaşam genleri kişinin seksüel davranışları ve devama yönelik, fakat ölüm genleri saldırganlık sergilemesidir, ve ölüm genleri kişinin ileriye yönelik sahip olduğu yanlış yapılanmalardır. Bu davranıştan kaçınılması, çünkü yavaşça haz verici olabilir. Bu davranış kişinin savaşta neden agresif olduğunu

açıklamaya yeterlidir. Sonuç olarak saldırganlığın temeli genler ve biyolojik yapıdır, yani saldırgan davranış kaçınılmazdır. Fakat, bu davranış sporda kolayca sınırlandırılıp, kontrol edilebilir. Freud'dan farklı olarak diğer taraftan, Lorenz ve Andrey, insanı da hayvansal biyolojik içgüdü'lere sahip olduğunu nitelendirmiştir. Mesela sinirlenme gereği olarak, fazla enerji yüklenir ve bazı aktivitelerin deşarj olması gerekir. Bu aktivitelerden biri de saldırganlıktır. Fakat bunu azaltırken, daha az enerji, şiddet kullanımı ihtimali vardır. Etholojistler'e göre insan saldırganlığı sporda harcanan enerji ile atabilir ve gizli kalmış hislerin dışa vurulmasıyla dindirilebilir.¹²

Konrad Lorenzin de bu konudaki düşünceleri; eğer saldırganlık bir içgüdü ise, belirli koşullara tepki olmaktan ziyade, kendi kendini üreten bir durumdur. Saldırganlık yönündeki baskı, bir çıkış yolu buluncaya kadar içsel olarak oluşmaktadır, diye belirtmiştir. Sosyal bilimciler genellikle, bilimsel ve duygusal nedenlerle, saldırganlığın içgüdü kuramını reddetmişlerdir. Bazı kuramcılar, beynin merkezi sinir sisteminin ve endokrin sistemini şiddet içeren saldırgan davranışlara yol açtığını öne sürmektedir. Saldırganlığın içgüdüsel olduğunu savunan psikoanalitik görüş, bu davranışın sürekli olduğunu, çünkü enerjinin bu yolla boşalabileceğini ileri sürmüşlerdir. Böylece saldırganlığın azalacağını savunmuşlardır.⁴⁰

İçgüdüsel bir davranış olarak saldırganlık; Freud, teorisinin erken dönemlerinde tüm insan davranışlarının kökeninde Eros veya Libidonun yani yaşam enerjisinin olduğunu öne sürmüştü. Ona göre saldırganlık da libidinal dürtülerin doyurulmasının engellenmesinden doğan ikincil bir tepkiydi. Sadece belli durumlarda , uygun koşullarda ortaya çıkabilirdi, bu nedenle yaşamın

kaçınılmaz bir parçası değildi. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın trajik günlerini takiben Freud, bu görüşü terk ederek insan saldırganlığının Thanatos adını verdiği libidodan farklı bir içgüdüden kaynaklandığını öne sürdü. Thanatos –ölüm içgüdü- yaşamın tahrip edilmesine ve sona erdirilmesine yönelik olarak insanın içinde bulunan bir enerjidir. Freud'a göre saldırganlık da dahil olmak üzere, tüm insan davranışları Eros ve Thanatos arasındaki karmaşık ilişkiden ve gerilimden doğmaktadır. Ölüm içgüdü eğer kısıtlanamazsa kişinin kendini tahrip etmesiyle sonuçlanır. Bu nedenle ölüm içgüdüsünü kısıtlayabilmek amacıyla insanlar değişik savunma mekanizmalarına başvurabilirler; bu savunma mekanizmaları ile örneğin" yer değiştirme" savunmasıyla bu enerji dışarıya aktarılır ve böylece saldırganlık ortaya çıkar.³⁵

İnsan davranışlarını insanın doğasından hareketle açıklayan içgüdü kuramcılar saldırganlığı da içgüdülere göre açıklamakta, insanın diğer hayvan gibi kendisini saldırgan davranışlarda bulunmaya eğilimli kılan bir saldırganlık içgüdü ile doğduğunu ileri sürmektedirler. Bu kuramcılar saldırganlığı doğuştan gelen içgüdülerle açıklamakta ve saldırganlığın azaltılabileceğine ilişkin bir umut taşımamaktadır. Saldırganlığı içgüdülerle açıklamak, kişiler arası ilişkilerde sorun olan bu davranışı olağan görmek anlamına geldiğinden, bu kurama özellikle sosyal öğrenme kuramcılar tarafından yoğun eleştiriler gelmektedir. İnsan davranışlarını sadece içgüdü modeli ile tanımlamanın doğru olmayacağı daha sonra kabul edilmiştir. Davranışlar sadece içgüdü modeli ile açıklanabilseydi saldırganlığa özel bir anlatım ve özür bulunmuş olurdu.⁵⁶

2.2.2.2. Biyolojik Teori

Biyolojik kuram, insan saldırganlığına organizmadaki bazı yapıların neden olup olmadığını araştırmaktadır. Acaba bazı hormonların saldırganlıkta rolü var mıdır? Beynin bazı bölgeleri saldırganlıktan sorumlu mudur? Kromozomların saldırganlıkla ilgisi var mıdır? Conner'e göre hayvan deneylerinde seks hormonlarından testosteron verilmesi saldırganlığı arttırmaktadır. Fetus erkek olduğunda testosteron vücutta oluşmaya başlamakta, dolayısıyla beynin oluşumunda da görev almaktadır. Bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu söylenmektedir. Saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomun saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte Y kromozomu ile ilgili farklı bulgular da olduğu unutulmamalıdır. Yine beyinde hipotalamus, mesansafolon ve amigdala'nın uyarılmasının öfke ve saldırgan davranışlara neden olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır.⁶⁸

Bazı kuramcılar yine beynin merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin saldırganlığa yol açtığını öne sürmektedir. Bazı bilim adamları da beyinde saldırganlığa neden olan merkezlerin dışında beyindeki tümörlerinde saldırganlığa yol açtığını ileri sürmektedirler. Saldırganlıkla ilgili amigdalalar duyguların kontrolünden sorumlu beyin alanlarıdır ve limbik sistemin bir parçasıdır. Saldırganlık gösteren hayvanların amigdalaları çıkarıldığında hayvanların önceki halinin karşıtı durumun, sakinlik halinin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Yine bu bölgede oluşmuş olan bazı tümörlerin aşırı saldırganlığa yol açtığı belirtilmektedir. Biyolojik kurama ait bir diğer açıklama genlerdeki farklı kombinasyonların saldırganlığa neden olduğu şeklindedir. Her insan hücresindeki

23 çift kromozomdan bir çifti cinsiyeti belirler. Kadın da cinsiyeti belirleyen kromozom çifti XX, erkekte ise XY biçimindedir. Y erkekliği belirleyen kromozom olarak düşünülmektedir. Bazı erkeklerde bu kromozomlar XYY şeklindedir. Bir kısım adamları fazla olan bu kromozomun saldırganlığa neden olduğunu savunmaktadır. Biyolojik temelli kuramlar objektif ve somut verileri kapsamaması yönünden önemli sayılmakla beraber, saldırgan davranışın oluşumunda etkili olan bireyin duygusal, zihinsel ve sosyal süreçleri dikkate almamaktadır. Bununla birlikte yapılan araştırmalar biyolojik faktörlerin psikopatolojide önemli rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. Geçmişte saldırgan davranış incelenirken daha çok çevresel değişkenler üzerinde duruluyor, gelişimsel ve sonradan olma beyin hasarları üzerinde durulmuyordu. Son yirmi yıldır saldırganlık üzerine yapılan araştırmalarda nöropsikiyatrik ve nörolojik sorunların saldırgan bireylerde, saldırgan olmayanlara oranla daha yaygın olduğu ileri sürülmektedir. Emosyonel sinir bilim alanında son yıllarda görülen hızlı ilerleme bu alanda kısa sürede aşamalar kaydedileceğinin sinyallerini vermektedir. Ortaya çıkacak sonuçlar, şiddeti ortadan kaldırmayacaktır. Şiddetin daha iyi anlaşılması ve ortadan kaldırılabilmesi için hem toplumsal hem de biyolojik etkenlerin birlikte ve uygun ölçülerde dikkate alınması gerekir.⁵⁶

2.2.2.3. Rahatsız Edilme ve Saldırı Teorisi

Birisi tarafında rahatsız edildiğimizde ya da bir saldırıya uğradığımızda, o kişiye karşı saldırganlık duyma eğilimindeyizdir. Trafik ışığının kırmızından yeşile dönmesini bekleyen bir araba sürücüsünün, daha yeşil yanmadan sürekli korna çalmaya başlayan arkadaki arabanın sürücüsüne tepkisi ya da gazete okuyan birinin boynundan aşağı bir bardak soğuk suyun döküldüğü kişinin suyu dökene karşı

tepkisi de bu tür bir saldırganlıktır. Ya da son olarak, sınıfta fikrini söyleyen bir öğrencinin, itiraz ederek böyle bir fikrin ancak aptallardan çıkabileceğini söyleyen bir başka öğrenciye karşı tepkisini düşünün. Bütün bu durumlarda, birisi bir başkasına hoş olmayan bir şey yapmıştır. İncinen ya da zarar gören kişi bunu nasıl algıladığına bağlı olarak, rahatsız edilmiştir ya da kendisine saldırıda bulunulmuştur. Büyük bir olasılıkla, bu kişi kızacak, saldırının kaynağına karşı saldırganlık duyacaktır.

Deneylerde saldırganlığı ölçmede en çok kullanılan teknik saldırı içerir. Saldırganlığı ölçme konusunda ahlaksal bazı sorunların bulunduğu açıktır. Saldırganlığı bir başka kişiye zarar verme niyeti olarak tanımlıyoruz fakat gerçekten başkalarına zarar veren deneyler yapmak istemiyoruz. Bu yüzden Buss (1961), deneğin kullanabileceği ve ona başka birisini incittiği izlenimi veren, gerçekte ise kimseye zarar vermeyen bir makine yaptı. Bu teknikte denekle birlikte bir yalancı deneğe, bir öğrenme deneyine katılacakları söylenir. Deneydeki roller için kur'a atarlar fakat kur'ada hangi rolün kime düşeceği önceden ayarlanmış ve denek "öğretmen" öğrenciyi (yalancı denek) yaptığı hatalar için cezalandırılacaktır. Ceza elektrik şokudur. Öğretmenin önünde , üzerinde bir takım düğmeler bulunan bir kutu durmaktadır. Düğmelerden her biri dizinin bir ucundan başlamak üzere, giderek artan düzeylerde elektrik şokunu göstermektedir. Daha sonra denek sözde öğrencinin yaptığı her hatadan sonra, istediği güçte elektrik şoku verir. Kuşkusuz, gerçekte şok verildiği falan yoktur. Fakat, saldırganlığın ölçüsü, denek tarafından yalancı deneğe verilen sözde elektrik şokunun şiddeti ve süresidir.²⁸

2.2.2.4. Engelleme (zorlanma) Saldırganlık Teorisi

Saldırganlığın nedenini açıklayan bir diğer kuram olan Engellenme-saldırganlık kuramı ilk ortaya atıldığı zaman “Saldırgan hali her zaman bir engellenme sonucu ortaya çıkar” görüşü şiddetle eleştirilene uğrayınca her engellenmenin saldırganlığa yol açacağı görüşü değiştirilerek saldırganlık,” engellenme saldırganlığa yol açacağı” şeklinde tanımlandı. Pek çok örnekte engellenme biçimlerinin ardından saldırgan davranışlar gelse de engellenme ve saldırganlık arasındaki bağın sanıldığından daha zayıf olduğu düşünülmektedir. Engellenme kaçınılmaz olarak saldırganlığa yol açmamakta ve saldırganlık her defasında engellenmenin ardından gelmemektedir. Bununla birlikte kuram sosyal ödül kazanmak için yapılan araçsal saldırganlık yada kendini savunmak için yapılan saldırganlık gibi engellenme olmaksızın yapılan saldırgan davranışları açıklamakta yeterli olmamaktadır. Şiddet eylemlerini insan etmeninden soyutlayarak salt çevresel etmenlere dayandırarak açıklamak sorunun çözümüne fazla yardım sağlamamaktadır. Çünkü çevre ve insan birbirinden ayrılmaz bir biçimde bir sorunlar yumağı olarak şiddet eylemlerine katkıda bulunur. İnsan tepkilerini dış uyaranların, ruhsal yapısında yol açtığı etkilerin özelliklerine göre gösterir. Bu etkilerden biri olan engellenme tek başına saldırganlığa neden değildir. Bu konularda çalışmalar yapan bilim adamlarına göre engellenme genellikle öfke olarak nitelendirilen duygusal bir tepkiye yol açmakta ve bu tepkide kişiyi saldırgan davranışlarda bulunmaya hazır hale getirmektedir.⁵⁶

Engellenme-saldırganlık kuramı, engellenme-saldırganlık hipotezi (frustration-aggression hypothesis) olarak isimlendirilir. 1939 yılında Yale grubu olarak isimlendirilen Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears tarafından

geliştirilmiştir. Bu psikologlara göre engellenme (frustration) amaç veya hedefe ulaşmanın bloke edilmesi, durdurulmasıdır. Sporda, örneğin voleybolda smaçörün smaç girişimi blokla, futbolda santraforun gol girişimi savunma oyuncularıyla, boksta rakibin atmaya çalıştığı yumruklar vücut hareketiyle ya da alınan uygun guardla engellenmeye çalışılır. Kurama göre bu engellenmeler arttıkça saldırgan dürtüler de artar ve artan bu saldırgan dürtü açık saldırgan davranışa neden olur. Örneğin futbolda savunma oyuncusunu geçemeyen santrafor, savunma oyuncusuna bilerek tekme ve dirsek atabilir ya da dünya ağır siklet boks şampiyonası unvan maçında olduğu gibi M. Tyson'ın, rakibi E. Hoolyfield'ın kulağını ısırarak parçalaması gibi açık saldırgan bir davranış görülebilir. Yani kurama göre engellenme, daima herhangi bir şekilde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima bir engellenmenin sonucudur.⁶⁸

Engellenme bir amaca ulaşmanın engellenmesi ya da yavaşlatılmasıdır. Eğer birisi bir yere gitmek ya da bir şeyi elde etmek isterse bir eylemde bulunur, eylemi önlenirse engellendiğini dolayısıyla zorlandığını söyleriz. “Engellenme saldırganlık duygularına yol açmak eğilimindedir” görüşü psikolojideki temel dönencelerden biridir.

Engellenmenin bu etkisi, daha geniş bir açıdan, toplum genelinde de görülebilir. Ekonomik çöküntüler herkesi etkileyen engellemelere neden olurlar. İnsanlar bulamazlar, gereksinimleri olan şeyi satın alamaz ve yaşamlarının tüm yönlerinde büyük ölçüde kısıtlanırlar. Sonuç engellenmenin her türünün daha yaygın hale gelmesidir. Böyle bir sonuca ilişkin kanıtlar Hovland ve Sears ve Mintz tarafından elde edilmiştir. Bu yazarlar 1882-1930 yıllarında ABD'nin güney eyaletlerinde, pamuk fiyatları ile linç olayları arasında güçlü bir ilişki bulmuşlardır.

Bu örnekler engellenme ya da zorlanmanın çok görülen etkilerini sergilemektedir, fakat saldırganlıkla engellenme arasındaki ilişki ile ilgili ilk dönence daha kesin sözcüklerle ifade edilmiştir. Yale Üniversitesinden Dollard, Doob ve diğerleri, bu sorunla ilk uğraşmaya başlayan sosyal psikologlardı. Düşüncelerine göre: “bu araştırma, hareket noktası olarak saldırganlığın her zaman engellenme sonucu olduğunu varsayar. Diğer bir deyişle, saldırgan davranışın ortaya çıkışı her zaman , engelleme sonucu olduğunu varsayarlar. Diğer bir deyişle, saldırgan davranışın ortaya çıkışı her zaman, şöyle yada böyle saldırganlığa yol açar.”²⁸

Engellenme saldırganlık teorisi bazen “drive ” teorisi olarak adlandırılır. Basitçe amacı engellendiği zaman yada başarısız olduğu için direk olarak hayal kırıklığının sonucudur. İnsanlar hayal kırıklığına uğradıkları zaman, saldırgan hareketler gerçekleştirirler. Çünkü hedeflerine ulaşamamışlardır bu da onların öfkelenmesine yol açmıştır.⁷³

2.2.2.5. Boşalma (Catharsis) Teorisi

Bu tür bir çözümlemeyi izleyen, çok eski bir görüş, saldırganlığın açığa vurulması ya da boşaltılması ile azaltılabileceği görüşüdür. Freud bu sürece “saldırganlık duygularının boşalımı” adını vermiştir. Halk dilinde buna “dışarı atma” da denir. Saldırganlığın anlatım bulması sonucu içimizde daha az saldırganlık duyarız. Boşalma görüşünün temel uzantısı, eğer bir kişi saldırganlık duyguları içindeyse, saldırgan bir davranışta bulunma bu duyguların yeğlinliğini azaltır biçimindedir. Bu da sırasında, onun daha sonra saldırgan davranışlarda bulunma eğilimini azaltacaktır. Boşalma görüşüne göre, saldırma yemek yemeye benzer. Bir kişinin yemek yiyip yemeyeceği, kısmen ne kadar aç olduğuna, kısmen de kendisini içinde bulduğu duruma bağlıdır. Acıktığında bir şeyler yerse, bu onun

açlığını azaltacak ve daha sonra daha az yemesine neden olacaktır. Daha sonra engellenme-saldırganlık denencesinin güç kazanması ile , saldırganlık dürtülerinin içgüdüsel olmadıkları , fakat engellemeler, rahatsız edilmeler ve saldırılar gibi, çevresel etmenlerce dolduruldukları daha bir genellikle kabul edilir olmuştur. Engellenme-saldırganlık denencesine göre, saldırganlığın anlatım bulması , yalnızca daha önceden engellenmiş, rahatsız edilmiş yada kızdırılmış insanlarda bir boşalmaya yol açabilir. Bu denence,araştırmalarda engellenme ve saldırganlığı açığa vurma fırsatını değişimleme, düzenleme ve ondan sonra kişinin daha ileri düzeyde saldırma eğilimi ölçme gereğine işaret etmekteydi. Öfkelenendirilmiş insanlar, bu öfkenin anlatım bulmasına fırsat verilmesi durumunda, daha sonraları, daha düşük düzeylerde saldırganlık göstereceklerdir. Kızdırılmamış ya da öfkelenendirilmemiş insanlarda ise, saldırganlığın açığa vurulması, saldırganlık gizil gücünü azaltmayacaktır, çünkü boşaltmak için birikmiş saldırganlık duygu ya da dürtüleri yoktur.²⁸

Psikologların hemen hemen tümü, insanlarda saldırganlığın yalnız doğuştan gelen faktörlere indirgenemeyeceğini, öğrenmenin saldırganlık davranışlarının türü ve miktarı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu savunmaktadır. Psikologların bu görüşü kabul etmelerinin temelinde deneysel çalışmalar yatar. Bandura üç grup çocuk üzerinde yapılan bir denemenin sonuçlarını değerlendirdiğinde, öğrenmenin etkisini açık seçik görmüştür. I.Grup içi doldurulmuş oldukça büyük bir oyuncak bebeğe diğer çocukların saldırgan davranışını gösteren bir film seyrettirmişlerdir. II.Gruptaki çocuklar, yetişkinlerin bebeğe yaptıkları saldırgan davranışları seyretmişlerdir. III.Gruptaki çocuklar, ya davranışın bulunmadığı bir film seyretmişler ya da saldırgan davranışta

bulunmayan yetişkinleri gözlemişlerdir. Çocuklar daha sonra bebekle baş başa bırakılmış ve davranışları gözlenmiştir. Saldırgan davranışı gözleyen gruptaki çocuklar, bebeğe tekme ve tokat atarak saldırgan davranışta bulunmuşlardır. Çocukların çevrelerinde gördükleri davranışları model olarak aldıkları ve model çerçevesinde hareket ettikleri bu tip deneylerde açık seçik gözlenmiştir. Çocuğun çevresinde gördüğü davranışları taklit etmesi sosyal öğrenmenin temelinde yatar. Bu öğrenme mekanizması nedeniyle saldırganlık davranışında, toplumlar ve kültürler arasında farklılıklar gözlenebilir.⁶²

2.2.2.6. Sosyal Öğrenme Teorisi

Saldırganlığın sosyal öğrenme kuramı (Social Learning Theory), Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Bandura'ya göre (1973) saldırganlık doğuştan gelen veya içgüdüsel bir özellik olmayıp, edimsel koşullama ve gözlemsel öğrenmeyle öğrenilen bir özelliktir.³⁴

Bilindiği gibi edimsel koşullamada istenilen davranımlar pekiştirilmekte, istenmeyen davranışlar pekiştirilmemektedir. Pekiştirilen davranışların ortaya çıkma (görülme) sıklığı artarken, pekiştirilmeyen davranışların ortaya çıkma sıklığı azalmaktadır.³⁸

Kanadalı psikolog Albert Bandura'nın görüşlerini temel alan sosyal öğrenme kuramına göre, çocuklar, belli durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini, başka insanların davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Bandura'ya göre insan gelişimi, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarının ve çevrenin etkisinin karmaşık etkileşimleri sonucu gerçekleşir. Saldırgan davranışların pekişmesinde en önemli etken de çevredeki modellerin davranışlarının gözlenmesidir. Çocuklar,

anne babalarının, sorunları çözerken başvurdukları saldırgan davranışları öğrenerek bunları benimserler. Örneğin; babasının sık sık annesine şiddet uyguladığına tanık olan bir çocuğun, ileride eşine ya da çocuğuna zarar veren bir yetişkin olma olasılığı yüksektir.⁴⁰

1994 yılında yapılan bir araştırmada evde anne babadan biriyle sürekli çatışma halinde olan çocukların, dışarıda öteki çocuklara göre daha saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Bandura'nın yapmış olduğu bir başka araştırmada ise; saldırganlığın olduğu kadar, saldırgan olmamanın da öğrenilebilir bir davranış örüntüsü olduğudur. Bundan yola çıkan başka araştırmacılar, çocukların hemen "yararlı" programların olumlu mesajlarından etkilendiklerini hem de bu programlarda geçen "kötü" davranışları (kötüler cezalandırılrsa bile) öğrenebildiklerini tespit etmişlerdir. Çocukların kötü davranışlarını cezalandırmak isteyen anne-babaların da aslında bu davranışları pekiştirmekten öteye gidemediklerini göstermişlerdir. Buna göre, övülen "iyi" davranışlar çocuklar tarafından nasıl öğreniliyorsa, cezalandırılan "kötü" davranışlar da öğrenilebiliyor. Burada önemli olan davranışın altının çizilmesidir.¹

Sosyal öğrenme kuramı saldırganlık konusunda cinsiyetler arasındaki farklılıklara da değinmiştir. Araştırmalarda bebeklikten erken çocukluk dönemine kadar, saldırganlık konusunda bir cinsiyet farkına rastlanmadığı, ancak erkek çocukların biraz büyümeye başladıktan sonra daha saldırgan, iş bölümüne kapalı oldukları, kız çocuklarınsa toplumsal ve bilişsel açıdan daha gelişmiş oldukları görülmüştür. Erken yaşlarda bu konuda cinsiyet farkının görülmemesi, ileri yaşlardaki davranış farklılıklarının kökeninin biyolojik olmadığı bu davranışların öğrenildiği tezini desteklemektedir. Başka bir araştırmadaysa, saldırganlık

konusunda cinsiyetler arasında görülen farkın, saldırganlığın dozu değil, dışa vuruluş biçiminde olduğu görülmüştür. Kendilerine gösterilen davranış modellerine bağlı olarak, erkek çocukların saldırganlıklarını fiziksel ve sözel olarak, kız çocuklarında ilişkilerinde geçimsizlik biçiminde sergiledikleri tespit edilmiştir.⁴⁷

Sosyal öğrenme kuramcıları insanın doğuştan saldırgan olmadığı saldırganlığın toplumsallaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bireyi saldırganlığa iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğunu savunmaktadır. Diğer kuramlarla karşılaştırıldığında bu kuram dış etkilere daha fazla önem vermektedir. Ancak kişi yalnız çevresel etkenlere tepkide bulunan güçsüz bir organizma değildir. Kişi ve çevrenin karşılıklı etkileşimleri bireyin sahip olduğu davranışları oluştururlar. Böylece hem çevre etkinlikleri davranışları şekillendirir, hem de çevre davranışlar tarafından etkilenir. Bu dinamik görüşler insanın saldırganlığını diğer sosyal davranışlar gibi hem çevreden kaynaklanan uyaran ve pekiştiricilerin etkisi hem de bilişsel kontrol etkisiyle öğrenildiğini savunur. Bu kuram, saldırgan davranışların kaynaklarının çok çeşitli olduğunu, geçmiş deneyim ve öğrenmeden, dış durumsal etmenlere kadar yayılan çok geniş bir yelpaze içinde değerlendirilmesi gerektiğini, ayrıca saldırganlık ve şiddetin, nesiller boyunca öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak geçtiğini savunmaktadır. Geçmişteki deneyimlerin saldırganlığın ne zaman, hangi durumlarda ve de ne sıklıkta ortaya çıkacağını belirlediğini, çocukların model olarak aldıkları ana babalarının davranışlarından, nasıl davranmak gerektiğini öğrendiklerini , aile ve dış çevreden edindikleri saldırgan modellere özenerek saldırgan davranışlarda bulunduklarını ileri sürmektedir. Saldırganlığın içgüdü ve engellenme açısından bakan görüşlerle karşılaştırıldığında, sosyal öğrenme yaklaşımını benzersiz kılan

şey, saldırganlığı değiştirebilir ve engellenebilir bir olgu olarak görmesidir. Oysa saldırganlığı içgüdüyle açıklayan görüşler saldırganlığı kaçınılmaz ve genetik olarak programlanmış bir davranış olarak görme eğilimindedir. Bu yaklaşım, saldırganlığın öğrenildiği gibi unutulabileceğini ya da uygun koşullar altında hiç öğrenilemeyeceğini savunmaktadır.⁵⁶

2.2.2.7. İpucu-Uyarılmışlık Teorisi

Berkowitz'e göre engellenme, öfke (anger) olarak isimlendirilen duygusal uyarılmışlığın artmasına neden olabilir. Ama öfkeli olma hemen saldırganlığa neden olmayabilir. Çünkü engellenen kişi eğer hemen saldırgan davranışta bulunacak olursa cezalandırılacağını düşünebilir ve çevresel şartlar uygun olana kadar saldırgan davranışta bulunmayarak ortamın uygun olduğu bir zamanda saldırgan davranışı gösterir. Aşağıda Berkowitz'in görüşünün şekille ifadesi verilmiştir. Spor ortamında Berkowitz'in yaklaşımına uygun örnekler çoktur. Örneğin basketbolda topsuz alanda yapılan fauller, futbolda hakemin görüş alanı dışında atılan dirsekler, tekmeler, küfürleşmeler gibi.³⁷

2.3. SALDIRGANLIK VE SPOR

Rekabet sporları, diğer aktivitelerden ayrılır ki; onlar genellikle fanatikler ya da seyirci ile yönetilir. Fanatikler pasif gözlemciler değildir, onlar aktif olarak takımlarını tanımlarlar. Onların katılımları genellikle iyi tarz, tavırdadır ve destekleyicisidirler, fakat örnek fanatikler vahşet doğururlar ve bunlar artmaktadır. Buna cevap olarak fanatik vahşeti, spor psikolojisi seyirci hayranlığı üzerinde çalıştılar.⁷³

Spor açısından, üzerinde dikkatle durulması gereken iki önemli nokta

vardır. Bunlardan birincisi; saldırının hangi amaçla ve kasıtlı yapıldığıyla ilgilidir. İkinci nokta ise; saldırının yöneldiği hedefidir. Spor müsabakaları ve rekabetin yaşandığı şartlar ve seyircinin izleyici olarak bulunduğu mücadele gerektiren spor müsabakalarında, saldırganlığın meydana gelmesi için uygun zemin hazırlanmış demektir. Fakat rakibe, zarar veren her (darbe) davranışı da saldırganlık olarak nitelendirmememiz gereklidir.¹

Spor müsabakalarındaki saldırganlığın sınırlarını, ilgili spor dalının Spordaki saldırganlık çok yaygın bir hale geldi. Biz bu saldırganlığı tribünlerde ve çok yaygın olarak sahalarda da görürüz. Buz hokeyi maçlarında, futbol sahalalarında veya birçok sportif aktivitenin içindeki şiddet ve saldırganlık olayları dalga dalga yayılarak tribünlere, şehirlere ve hatta ülkelere bile bulaşmaktadır.⁴⁹

Şiddet ve saldırganlık eğilimleri dünyanın her yerinde , insanın tarihi kadar eski olduğu insanla birlikte evrimleşerek günümüzde değişik içimlerde de olsa varlığını sürdürmektedir. Sporda ise, daha özgün biçimlerde, zamanın akışı içinde olgunlaşarak günümüze antropolojik ve folklorik boyutlarıyla, halkında kabulü veya bizzat katılmasıyla sahiplenilerek yaşatıldığı görülmektedir.⁵⁴

Kişinin bilinçli ve kasıtlı bir şekilde sosyal çevresine psikolojik veya fiziki olarak zarar vermeye yönelik davranışta bulunmasına “saldırı” kişiye saldırı davranışı göstermeye yönelik olan nispeten süreklilik özelliği taşıyan eğilime de “saldırganlık” diyoruz.³⁸

2.3.1. Saldırganlık ve Spor İlişkisi

Saldırganlık ve spor arasındaki ilişki iki insanın veya grup halindeki insanların birbirlerine üstünlük sağlamak amacıyla vermiş oldukları yoğun mücadele sonucu ortaya çıkmıştır. Eğer üstünlük sağlamak söz konusuysa bunu elde edebilmek için insanın yaradılışındaki saldırgan dürtüleri ortaya çıkmaktadır.⁶¹

Spor faaliyeti sırasındaki saldırganlık, bir sporcunun, ilgili spor dalına ait kuralların dışına taşarak, karşısındakine zarar vermek niyet ve kastı ile bir davranışta bulunma eğilimini göstermesi şeklinde tanımlanabilir. Sporda saldırganlık davranışları, söz, beden ve işaretlerle yapılır.³⁸

Acı vermek ve tahrik etmek amacıyla rakibe ve hakeme karşı yapılan hakaret ve onlarla alay etme sözlü saldırganlığa örnektir. Bedeni saldırganlık ise, sadece yakın temasa izin veren takım ve bireysel mücadele sporlarında uygulanır. Çelme takma, tekme vurma, yumruk atma, tükürme vb. davranışlar yapıldığında müsabakayı izleyen her iki takım taraftarını olumsuz yönden etkilemektedir. Saha içindeki futbolcuların tutumu iyi olursa, seyircilerin tutumu iyi yönde gelişmektedir. Fakat bunun tersi olan oyuncuların kötü niyetli, birbirlerine hırçın, sert bir şekilde davranmaları seyirciyi de kötü yönde etkilemektedir ve saldırgan davranış göstermelerine neden olmaktadır. Saha içindeki bu yoğun mücadele sonucu ortaya çıkan saldırgan davranışlar başta sporla ilgili olan seyirci ve taraftar olmak üzere birçok kişiyi etkilemektedir. Bu saldırgan davranışlar zamanla örgütlü toplumsal hareketler halini bile almıştır. Holiganlık, fanatiklik terimleri buradan çıkmıştır. 1984 yılında İngiliz holiganlar 2-0'lık yenilginin ardından Paris'te yaklaşık 1 milyon dolarlık zarara neden olmuşlar ve UEFA finali öncesi çıkan

olaylarda Brüksel’de bir Tottenham taraftarı vurularak öldürülmüştür.²³

Futbol sezonu boyunca liseli futbolcuların düşmanca tutumlarının sezon başına göre azalmayıp attığı, maç seyircisinin çoğunluğunun da müsabaka öncesine göre, müsabaka sonrasında daha saldırgan olduğu izlenmiştir. Bu da saldırganlığın, daha sonraki saldırganlığı arttırdığını göstermektedir. Bununla birlikte, Katarsis etkisi denilen durum da söz konusudur; belirli koşullar altında saldırgan eylem, daha sonraki saldırganlığı azaltabilir. Örneğin saldıranın saldırganlığı, kurbanının acı çektiğini gördüğünde azalabilir veya bir futbol maçında futbolculardan birinin iyi oynamaması üzerine seyircilerin bu futbolcunun değiştirilmesi konusunda bir beklentileri vardır. Fakat teknik direktör ısrarla oyuncuyu değiştirmemektedir. Bunun üzerine seyircilerden biri oyuncu değişsin diye haykırır, bunu duyan diğer seyirciler ya tezahürat yapmayı kesecekler ya da değişiklik için bağırarak kişiyi destekleyeceklerdir. Seyircinin, birinin teknik direktörü eleştirdiğini görmesi, bu dengeyi ayarlamak için yeterlidir.⁵⁵

Batı Avrupa’da 20.yy. ortaları ve sonlarına doğru, bilim-teknikte meydana gelen gelişmelerle birlikte, sosyal baskıların arttığını ve kişilerin kendi davranışlarını kontrol altında tutamadıklarını, şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin arttığını görmekteyiz. Bu gelişmeler sonucu çıkan saldırganlığın boşalımını içinde en uygun ortam olarak spor görülür.⁵⁹

Fanatizm olaylarına kendini kaptıran pek çok genç taraftar maça giderken dövüşme ya da başka türden düzen dışı ve düzen bozucu davranışa girme amacıyla yola çıkmayan türden taraftarlar da aralarında bulunmakla birlikte, en ısrarlı bir şekilde futbol bağlamında ya da başka alanlarda fanatizm/holigan davranışlar içinde

yer alan sert çekirdek, dövüşmeyi ve saldırgan davranışı “maça gitme” nin ayrılmaz bir parçası olarak görülür.²³

Heysel olayı olarak da bilinen, Mayıs 1985'te Brüksel'de Liverpool taraftarlarının karıştığı ve çoğu İtalyan olmak üzere 39 futbol seyircisinin ölümüne yol açan olaylarla doruğa ulaşan ve kamuoyunca son derece yakından izlenen, asıl olarak İngiliz fanatiklerince kışkırtılmış uzunca bir olay dizisi, Avrupa futbol yetkililerinin İngiliz kulüplerini Avrupa sahalarında maç yapmalarını süresiz yasaklamalarıyla sonuçlandı. Teknolojik, kültürel ve ekonomik gelişimin sonucu olarak oluşan, saldırganlığın spora yansması sonucu, İtalya'da 1986-1989 yılları arasında 585 kişinin tutuklanması, 1247 kişinin yaralanması sonucu meydana gelmiştir.⁶⁸

2.3.2. Sporda Saldırganlığın Nedenleri

Sporda saldırgan davranışlar ve şiddeti sadece taraftarlar değil, sporun içinde bulunan sporcu, yönetici, hakem, amigo, medya vb. faktörler de teşvik etmektedir. Örneğin, maçlardan önce, kulüp başkanı ya da sözcüleri karşı kulübe ve taraflarına yönelik sözlü saldırı ve kışkırtıcı davranışları, maç sırasında taraftarların gösteri ve tezahüratları, oyuncuların sert davranışları, amigoların kışkırtmaları, bilerek bilmeyerek hakemlerin hatalı sanılan kararları, tartışmalı durumlar, spor yazar ve yorumcularının taraflı, kırıncı, yanlış ve sert yorumları özellikle özel televizyon kanallarının reyting uğruna federasyonu, hakemleri, kulüpleri suçlayan yayınları sporda saldırgan davranışları ve şiddet eylemlerine açık davetiye çıkartmaktadır.⁴⁸

2.3.3. Saldırganlık ve Sporcu İlişkisi

Sporcu saldırganlığı ise, bir başka sporcuyla bilerek ve direkt yaralama, sakatlama amacıyla yapılan davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Psikologlar insanda 3 tip saldırganlığı tanımlarlar. Bunlar;

- Tepkisel saldırganlık,
- Düşmanca saldırganlık,
- Enstrümantal saldırganlık,

Tepkisel saldırganlık; kişinin herhangi etki karşısında göstermiş olduğu saldırganlıktır. Düşmanca saldırganlıkta ise birinci amaç başka birini incitmek ya da psikolojik zarar vermektir. Enstrümantal saldırganlıkta; aslında saldırganlık bir araçtır. Yani kişinin asıl amacı zarar vermek ya da incitmek değildir, örneğin bir boksörün rakibinden puan almak ya da onu nakavt etmek için ona yumruk atmasıdır. Sporda, sporcunun göstermiş olduğu bir çok saldırgan davranış bu enstrümantal saldırganlık türüne girer. Genel saldırganlık kavramında fiziksel ve sosyal davranışlar görülse de bu yeni gelişen saldırganlık ve şiddet türünde daha çok fiziksel zarar verme amacına rastlanmaktadır. Saldırganlık; hakim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem, bir işi bozma, engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı amaç taşıyan bir davranıştır. Şiddet, saldırganlığın derecelerindendir. Şiddet ile insan yapısı üzerindeki çalışmalarında bilim adamları belki de önyargılı olarak beyin lenf sistemini “saldırı merkezi” olarak tanımlamaktadır.⁵²

Sporcu şiddetinin bir başka yanı da engellenmenin yarattığı şiddettir. Her saldırgan davranışın temelinde de bir engelleme söz konusudur. Müsabaka

öncesinde tahmin edilen başarıya ulaşmak için geçen süre uzadıkça, saldırganlık da çoğalır. Sakatlanma olayı sporcular için bir engelleme durumu veya tahrik unsuru olarak değer tutan tahrik, bir kimse veya durumun sporcu üzerinde rahatsızlık veya acı yaratması olarak tanımlanırken, spor faaliyetleri sırasında rakiple alay etme veya ona harekette bulunma şeklinde gerçekleşebilir. Saldırganlığın bütün çeşitlerinde de karşıdaki insana zarar verildiği için kabul edilmesi ya da mazur görülmesi mümkün değildir. İşte spor branşlarındaki oyun kuralları kişilerin eşit şekilde mücadele etmeleri ve birbirlerine zarar vermemeleri için devreye girer. İnsanın içindeki kazanma duygusunu başka insana zarar verecek şekilde kontrolsüz bir davranış olmaktan çıkarmalı, kazanırken, hedefe ulaşırken bunu belli ölçüler dahilinde yapmayı öğrenmelidir.⁶³

2.3.4. Sporcu Saldırganlığında Rol Oynayan Faktörler

2.3.4.1. Yaş

Çocuk ve gençlerin yaşlarının küçük olması, beyin korteksinin gelişimine devam etmesi, yeterli derecede tecrübe sahibi olmamaları davranışlarını bilinçli olarak sevk edememelerine neden olur. Bu bakımdan gençler, dış destek ve yönlendirmeye daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bu dönemlerde çocuğun beynindeki uyarı süreçleri geniş bir alana yayıldığı için bilinçli olarak bir amacın peşinden koşma zorlaşır.³¹

Çocuk en sevdiği faaliyetlere yaşı ilerledikçe daha az başvurur ve büyüdükçe yeni arzular ve ilgiler geliştirir. Kimi faaliyetlere hayatın kısa bir döneminde ilgi duyulur; kimileri ise, hayat boyunca sürer. Spor ve fiziksel aktivite gencin oyun yaşamında önemli bir yer tutar.⁴⁹

Yaş ilerledikçe kişideki sorumluluk duygusunun artmasıyla, spor yapma arasında bir ters orantı ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda, yaş ilerledikçe sportif faaliyetlerden çekilmenin artmakta olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; Amerika'da, Houston'da 20-84 yaş grupları arasında 1441 kişiye yapılan araştırmada yaş ilerledikçe sportif faaliyetlere katılmada büyük düşme olduğu görülmüştür.⁶

Türkiye'de genç nüfusun fazla olmasından kaynaklanan ve bu dinamiklerin büyük çoğunluğunun iş sahibi olmamaları, başka yapacak işlerinin olmaması nedeniyle seyircilik yönüne kaydıkları söylenebilir. Çon ve arkadaşları (1997) yaptıkları araştırmada, elit düzeyde spor yapanların % 43.67'sinin ortaokulda, % 36.33'ünün ilkokulda ve % 20'sinin de lise döneminde spora başladıklarını belirtmişlerdir.¹⁰

Yukarıdaki araştırmalardan da anlaşılacağı üzere spora yönlendirmede okulun önemi açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Fakat ülkemizde, genç nüfus, yüzölçümü ve genel nüfus bakımından çok üstün olduğumuz ülke olan Hollanda'da da olduğu kadar lisanslı sporcu sayısına ulaşamadığımız ve çok gerilerde olduğumuz görülmektedir. Hollanda'da 10-12 yaş grubunda lisanslı sporcu sayısı 500.000 iken ülkemizde ise, Türkiye Futbol Federasyonu'nun 1996 yılı rakamlarına göre sadece 6.000'dir. Bu rakamlar çok acı bir gerçeği ifade etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de spor yapmaktan çok, seyirci olarak kalmak teşvik edilmektedir. Seyirciler üzerine yapılan çalışmalarda bu gerçek açıkça görülmektedir. Bu yaş faktörünü futbol oyunu içinde ele alırsak, daha öncede değindiğimiz gibi gün geçtikçe futbol oyununda tempo ve mücadele artmaktadır. Antrenman bilimdeki ilerlemeler sayesinde insan fizyolojisini zorlayacak seviyelere ulaşılmıştır. Bu

mücadele ve zorlanma yaşla bağlantılı olarak oyunculara iki şekilde yansır; birincisi genç oyunculardır. Yoğun enerjilerini oyun alanına yansıtırken kendilerinden yaşça büyüklere oranla davranışları daha az kontrol altındadır. Çevresel etkenlerden daha çabuk etkileneceklerdir. Örneğin seyirci baskısı daha çok genç oyuncuyu etkileyeceği için bunu oyuna yansıtması daha kolay olacaktır. Oysa yaşça daha büyükler tecrübeleri sayesinde daha kontrollü davranabilirler. Yaşça büyük oyuncuların en büyük dezavantajı gençlere oranla daha çabuk yorulmalarıdır. Bu yorgunluk beyine giden oksijen miktarını etkileyecek ve müsabakanın sonuna doğru tepkileri biraz daha kontrolsüz bir hal alacaktır.⁶⁸

2.3.4.2. Fiziki ve Coğrafi Çevre

Her toplum, topluluk veya kişi mutlaka bir fiziki çevre içerisinde bulunmaktadır. Toplulukların yerleşme tarzları ve çevre şartları sosyal yapının başlıca dış özelliğini oluşturur. Bu özellik sosyal yapı ile karşılıklı ilişki halinde bulunur.³³

Fiziki ve coğrafi çevre toplumların şu veya bu yönde ve belirli bir ölçüde gelişmeleri için bazı potansiyel ve işlenmeye elverişli şartları ihtiva eder. Dağlar, ovalar, madenler, bitkiler, iklimler gibi doğal kaynakları içerir.⁵¹

Fiziki ve coğrafi çevrenin insanlar üzerinde etki oluşturduğu tespit edilmiştir. Bazı yazarlar, iklimle suç, intihar, cinnet, fiziki ve zihni kuvvet vs. arasında ilişki olduğu görüşüne sahiptirler. İnsan enerjisi ile iklim arasında ilişki bulunduğu ve kuzeylilerin fazla ve enerjik olmalarına diğer taraftan güneylilerin tembel ve verimsiz olduklarına dair halkla ilgili müşahedelere işaret etmişlerdir. Türkiye'den örnek vermek gerekirse Karadeniz bölgesindeki insanlarla, Ege

Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan insanlar arasında da farklılıklar olduğu söylenebilir.¹

İnsan unsuru, fiziki çevreye hükmedebildiği sürece yeni yeni medeniyetler meydana getirebilmektedir. Bataklıkların kurutulması, çölde tarımsal faaliyetlere geçilebilmesi, barajların yapılmasıyla iklim şartlarının değişmesi, insan unsuruna bağlı kalmaktadır. Toplumların kültür ve medeniyet seviyesi arttıkça sosyalin coğrafi çevreye üstünlüğü artmaktadır.⁶

Zamanla, toplumların hayat şartları ve tarzları, dini inanışları, üzerinde yaşadıkları toprakların coğrafi yapısı ve iklimi gibi faktörler tarafından etkilenecek, spor türlerinin değişik yön ve ağırlıklarda biçimlenmesine sebep olmuştur.⁵¹

Fiziki çevre şartları, sportif faaliyetlerin hangi branşta yoğunlaştığına ışık tutmaktadır. Dağlık olmayan bir çevrede dağ ve kış sporlarının gelişmesini beklemek mümkün değildir.²¹

Ülkemizden örnek vermek gerekirse Ağrı, Erzincan ve yöresinde bireysel sporların yani Atletizmin gelişmiş olması, Muğla, Antalya'da su sporlarının gelişmesi, Kayseri, Erzurum, Bursa'da kış sporlarının gelişmesi, dolayısıyla iklime ve coğrafi şartlara göre spor branşlarının yapılma oranlarında da değişme görülebilmektedir. Teknik, çevre şartlarını iyileştirir. Çevre şartları insanların davranışlarına, düşünme tarzlarına etki eder. Fiziki ve coğrafi çevreden yararlanma şartlarında meydana gelen değişmeler sosyal hayatın şartlarına da etki yapar; değişikliklere yol açar.¹

Fiziki ve coğrafik etki üzerine yapılan bir araştırmada da 1974 ve 1988 (4 Dünya Şampiyonası ve 2 Avrupa Şampiyonası) yılları arasındaki müsabakalarda, farklı milletlerden ve bununla ilişkili olarak farklı coğrafyalardan takımların faul yapma oranlarında farklılıklar tespit edilmiştir. Bu araştırmaya göre takımlar 3. guruba ayrılmıştır: 1: Avrupa Takımları, 2: Latin Amerika Takımları ve 3: Diğerleri

Buna göre, her maç ve takım için faul oranları; Avrupa takımlarında $n=208$, $x=21.32$, $s=7.02$; Latin Amerika Takımlarında $n=64$, $x=21.23$, $s=7.19$; Diğer Takımlar içinde; $n=16$, $x=20.00$, $s=4.70$ olarak tespit edilmiştir. İstatistiksel verilerde baktığımızda Avrupa takımlarının diğer bölge takımlarına oranla her maç ve her takım için faul yapma oranları daha yüksek çıkmıştır.³³

Belirli spor organizasyonlarını izleyenlerin davranış biçimleri, geniş ölçüde organizasyonun yapıldığı yerin coğrafik çevresi tarafından belirlenir. Bir yerin taşra ya da şehir yapısına sahip oluşu, büyük spor organizasyonlarının izleyici sayısına büyük oranda etki etmiştir. Tarımsal özelliklere sahip yörelerde ve gecekondü bölgelerinde yaşayanlar daha çok futbola yönelmişlerdir.⁷⁶

Şehirciliğin etken olduğu yerlerde yaşayanlar ise, otomobil sporuna daha fazla ilgi göstermektedirler. Bunun sebebi, yaklaşık her köyde futbol oynanabilen birkaç spor sahasının mevcut olmasındandır.⁶

Doğal çevre şartları, özellikle hava şartları, belirli doğal şartların varlığını gerektiren her spor branşındaki seyirciyi etkilemektedir. Bu tür çevresel şartların belirli bölgede yoğunlaşması, seyirci olma şansını etkileyecektir. Fakat spor tesislerinin altyapı-ulaşım ağının yeterliliği, hizmet sunumu gibi faktörler seyirciyi, müsabakanın çeşitliliğini artırabilmektedir.⁵³

2.3.4.3. Aile

Aile, yüz yüze ve samimi ilişkilerin en güçlü olduğu birincil gruptur. Bu sebeple aile, kişinin tutum ve değerlerinin oluşumunda birincil etkileşimi sağlaması yönünden büyük bir öneme sahiptir. Aile, evrensel ve daimi bir gruptur. Aile insanın en derin ve köklü, kısmen organik nitelikli özelliklerine dayanan, bütün insan toplumlarında bulunan bir ilk gruptur ve evrensel bir sosyal kurumdur. Aile toplumun en küçük birimidir, ailenin en büyük rolü, insan neslinin devamı için çocuk meydana getirmek ve onları iyi bir şekilde eğitmektir. Ailenin bilhassa karakter terbiyesi bakımından bütün diğer eğitim kaynaklarından daha önemli olduğunu rahatça söyleyebiliriz. Çocuk kendisini hayata intibak ettirici davranışları küçük yaşlarda öğrenir ve öğrenmeler kolay sökülüp atılmayacak kadar derin bir şekilde yerleşir. ¹

Ailenin en önemli özelliği fertlerin sosyolojik, biyolojik ve psikolojik hayatlarını devam ettirebilmek için, toplumda aksayan, görevlerini tam yapamayan veya yapılamayan diğer kurumların, sistemlerin ve grupların görevlerini yüklenmesidir. Fakat, ailenin temel görevlerini yerine getirebilecek ve özelliklerini gösterecek bir başka sosyal yapı bu güne kadar görülmemiştir. Bildiğimize göre, aile ikinci derecedeki görevlerini başka yapılara ve sistemlere devretmiştir. Fakat Ailenin en önemli özelliği fertlerin sosyolojik, biyolojik ve psikolojik hayatlarını devam ettirebilmek için, toplumda aksayan, görevlerini tam yapamayan veya yapılamayan diğer kurumların, sistemlerin ve grupların görevlerini yüklenmesidir. Fakat, ailenin temel görevlerini yerine getirebilecek ve özelliklerini gösterecek bir başka sosyal yapı bu güne kadar görülmemiştir. Bildiğimize göre, aile ikinci derecedeki görevlerini başka yapılara ve sistemlere devretmiştir. Fakat

hayatın temeline dayalı görevler her zaman aile tarafından yapılmıştır. Nesillerin devamı, çocukların yetiştirilmesi, şahsiyetin kazandırılması, kültürün nesilden nesile aktarılması, sosyal, kültürel, psikolojik ahengin aile fertlerine sağlanması, güven içinde fertlerine yuva içi sığınağın kurulması görevleri ailenin temel karakteridir.⁴³

Din eğitimi, dayanışma, statü, boş zamanları diğer aile üyeleri ile paylaşma, yüz yüze samimi ilişkilerin kurulması da ailenin görevleri arasında sayılır. Aile, toplumsal yaşamın bir parçası olup, birlikte yaşamının temellendiği bir kurumdur. İnsan ilişkilerinin şekillenip, sorgulandığı, ailedeki her bireyin bu kurumun bir parçası olduğu ve değişik roller üstlenerek kurumsallaşmaya katkı koydukları yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmış bulunmaktadır. Kişilerin bu kurum içinde üstlendikleri roller kendine özgü kişilik ve davranışların gelişmesine neden olur. Bu kişilik ve davranış türlerinin bazıları kalıtsal olmakta, bazıları ise yaşamdan ve çevreden edinilen alışkanlıklarla ilişkili olabilmektedir. Aile içindeki roller katı ise dünyayı tek boyutlu gören, kalıplaşmış benlik yapısına sahip insanlar yetişir. Ailedeki roller esnek ise, dünyayı çok boyutta görebilen, hoşgörülü insanlar yetişir. Birey davranışları ile içinde yaşadığı aile ortamını yansıtır.⁶

Bütün insanlar için en etkili ve ilk eğitim ailede başlar, bu eğitim gelecekte kişinin toplum içindeki statüsünde, kişiliğinde, davranışlarının kaynağında da etkili olacaktır. Sporcular içinde bu geçerlidir. Özellikle genç oyuncular da ailenin baskısı çocuğun davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Büyük maddi kazançların yer aldığı futbol piyasasında çocukları bu amaç için bir araç olarak görmek bu konuda ona baskı uygulamak çocukların davranışlarında kalıcı problemlere neden olacaktır. Çocuklara Fair Playin anlamını vermek, centilmen

davranışlara teşvik etmek ileriki yıllarda verimli ve sporu amacı doğrultusunda yapan, centilmen sporcular yetiştirilmesinde önemli katkıda bulunacaktır. ⁶⁴

2.3.4.4. Eğitim

Geniş anlamda eğitim, bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir. Başka bir ifadeyle, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir. ²⁷

Eğitim, kişinin sosyal yeteneğinin ve kişisel gelişmesinin sağlanması için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi, özellikle okulu içine alan sosyal bir süreçtir. Toplumların gelişmesi ve sürekliliği toplumları oluşturan fertlerin eğitilmesiyle mümkün olacaktır. Doğal olarak insan kişiliğini etkilemeyen ve kalıcı olmayan değişimler eğitim değeri taşımaz. Eğitimde, değişim, gelişme, süreç ve devamlılık söz konusudur. Eğitim, süreç itibarıyla formal ve informal olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. ⁵⁵

Formal eğitim, önceden belirlenmiş bir amaçla ve hızlanmış bir program çerçevesinde planlı olarak yapılır ve öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Eğitim, özel bir çevre içinde başlangıcından bitişine kadar kontrollü olarak yürütülür. Okullarda yapılan eğitim, formal eğitim örneğidir. Formal eğitim örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir. Örgün eğitim, okulda yapılan, planlı, programlı, düzenli ve belli yöntemlere göre verilen eğitimidir. Yaygın eğitim, örgün eğitim gibi planlı ve programlı olmasıdır. Tek fark, her yaş kademesine bu öğretimin açık olmasıdır. ²⁷

İnformal eğitim, amaçlı ve planlı olarak yapılmayan eğitimidir. Hayatın akışı içerisinde kendiliğinden ve tesadüfi olarak gerçekleşen eğitimidir. Kişinin ailesinden, arkadaş grubundan, çevresinden bir şeyler öğrenmesi informal eğitime birer örnektir. Eğitim, her şeyde olduğu gibi kişilerin spora yönelmelerinde de etkilidir. Sporu fiziksel ve ruhsal bir eğitim olarak düşündüğümüzde, sporun eğitim ile özdeş olduğunu belirtebiliriz. Toplum hayatını bu derece genişliğine kapsayan eğitimin, sistem içinde oynadığı rol büyüktür.⁶⁴

Bu bakımdan, sporu ve sportif faaliyetleri de eğitimin kapsamı içinde düşünmeliyiz. Eğitim, sporun en önemli boyutlarından birisidir. Spor bu boyutuyla ele alındığında spor için eğitim ve eğitim için spor şeklinde değerlendirmek gerekir. Spor için eğitimde spor amaçtır ve sporun en üst düzeyde gerçekleştirilmesi için eğitimden yararlanılır. Spor eğitimi, antrenör eğitimi, seyirci eğitimi, hakem ve spor yöneticilerinin eğitimi söz konusu olduğunda eğitim, sporun hizmetindedir. Eğitim için sporda ise, spor eğitimin hedeflerine ulaşması için kullanılan araçlardan bir tanesi ama doğru kullanıldığında en etkilisidir.⁶

Spor eğitimi de fertleri ortak hayatın benzerliklerine yöneltmesi bakımından önem taşımaktadır. Aslında, eğitimin gayesi, fertleri duyarlı hale getirmektir. İşte spor eğitiminin gayesi de, fertlerin, hem fiziki, hem psikolojik gelişmelerini sağlaması, sosyal hayatta hazır ve üretken kılınması amacına dönük olmasıdır. Dolayısıyla eğitim ve spor kişilerin sosyalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Futbolda eğitim eksikliği hem aktif olarak sporun içinde bulunan sporcular için hem de bu sporcuların etkilediği geniş seyirci kitleleri için önemlidir. Dünyada futbola ilgi çok fazladır, özellikle yıldız dediğimiz popüler futbolcuların davranışları bir çok insanı özellikle çocuk ve gençleri etkilemektedir. Yeterli

derecede eğitim almamış, davranışlarını kontrol edemeyen sporcular kitleleri olumsuz yönde etkileyecektir.⁷⁷

2.3.4.5. Kültür

Kültür, insanlar arasındaki ilişkileri sağlayan bir araçtır. Ve kültürün inanç, düşünce, duygu, davranış gibi farklı öğeleri vardır. Bu farklı kültür öğeleri, genel ya da ulusal toplumsal yapı düzeyine hitap ediyorsa, şöyle ya da böyle benimseniyorsa; başka bir deyişle, o farklı kültür öğeleri, genel ya da ulusal toplumsal yapıdaki sorunlarla örtüşebiliyorsa, o farklı kültür öğeleri uluslaşma sürecinde yerlerini almış olurlar. Böyle bir durum ya da böyle bir sonuç, ulusal bütünleşmeyi sağlayan etkenlerden biri olur. Kişilerin davranışlarını etkileyen sosyal faktörlerden en önemlisi kültürdür. En uzun ömürlü etkiler kültürel etkilerdir. İnsanların bir anda kültürünü unutup, başka bir kültürü kendi öz kültürüymüş gibi kabullenmesi uzun zaman dilimi içerisinde gerçekleşebilir.⁶³

Kültür, insanın ortaya koyduğu içinde insanın varolduğu tüm gerçeklik demektir. Yani “kültür” deyimiyse insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığını gördüğümüz her şey anlaşılabilir.⁶⁴

Başka bir açıdan kültür, cemiyeti meydana getiren fertlerin çoğunluğu tarafından benimsenmiş ve eğitim sistemi ile gelecek nesillere aktarılmakta olduğundan, milli kültürün bazı unsurlarının sosyal ömrü daha uzun ve istikrarlıdır. Bundan dolayı, kişilerin davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden olan kültür, değişikliğe uğradıkça o kültüre bağlı insanların da hareketlerinde değişiklikler meydana gelecektir. Kültür, fiziki çevre ile karşılıklı etkileşim içinde bulunur.⁵²

2.4. FUTBOL VE SALDIRGANLIK

2.4.1. Futbolda Faul ve Saldırganlık

Futbol dünyada milyonlarca insanın yoğun bir şekilde ilgi gösterdiği bir spor branşıdır. Bu yoğun ilginin büyük bir çoğunluğu futbol içinde önemli bir yere sahip futbolcular üzerinde odaklanmıştır. Futbolcuların müsabaka sırasında yapmış oldukları davranışlar milyonlarca insanı etkilemekte ve yönlendirmektedir. Seyirci şiddeti diye tanımladığımız tribün olaylarının büyük bir çoğunluğu bu nedenle meydana gelmektedir. Konumuzla da paralel olarak futbolun amaca uygun bir şekilde yapılabilmesi için oyun kuralları tespit edilmiş ve uygulanmıştır. Bu oyun kuralları sayesinde futbol hem toplumlara olumlu mesajlar veren, hem de seyirciye zevk ve heyecan duygusunu tattıran bir spor branşı halini almıştır. Sporcuların müsabaka esnasında davranışlarını kendi duygu ve birikimleri doğrultusunda değil de futbolun belirlediği kurallar dahilinde yapmaları daha sağlıklı ve amaca uygun olacaktır.⁴

Yapılan bir çok araştırmada genellikle sporcularda ve özelliklede futbol oyuncularında yüksek oranda saldırganlık olduğu doğrulanmıştır. Buna en yakın görüş olarak bilinen, sporcuların kişiliklerini ele alan bir çalışma Milman tarafından yapılmıştır. Le Unes, Nation (1996), Anshel (1997) ve Wann 'a göre saldırganlık sporcuların birincil ve ayırt edici kişilik özelliğidir. Bu çalışma gençler kategorisinde, 18 yaşında 40 futbol oyuncusu üzerinde yapılmış ve saldırganlık konusundaki deneysel , psikolojik testler olan Frigburg Kişilik Envanteri, Buss Durkee Envanteri ve Projective Hand Test'ten elde edilmiş. Futbol oyuncularını ve spor yapmayan insanlar arasındaki, kişiliklerindeki saldırganlık seviyesi önemli istatistiksel bilgilerce doğrulanmıştır. Oyuncuların saldırganlığı ve performansları

arasında negatif korelasyon bulunmuş. Futbol oyuncularının kişiliklerindeki saldırganlığın, antrenörün oyuncunun oyun performansını değerlendirilmesinde önemli bir etkisi vardır. Kavgacı tipteki oyuncular, oyun organizatörü, yaratıcı oyunculardan daha saldırgan ve agresif oldukları doğrulanmıştır ama sosyal olarak tolare edilmezler. Bu saldırganlık kişisel temaslarda yıkıcı bir karaktere sahip değildir, bu daha çok başka kişilerin aktivitelerini etkilemek ve yönlendirmek yönündedir.³⁶

Sonuç olarak insan psikolojisinde var olan saldırganlığın, profesyonel futbol müsabakalarındaki faullere yansıdığı görülmektedir. Saldırganlığın bir çok analizi ve sınıflandırılması sonucu faullerde oluşan bu sınıflandırmalar içinde kendine yer bulmuştur. Bu sonuçları, futbol gibi artık bir seri spor karşılaşmaları ve centilmence rekabet olmaktan çıkmış, oldukça yüklü maddi ve psikolojik parametrelerin rol oynadığı ve kitleleri derinden etkileyen sonuçlara yol açan toplumsal fenomenden oluşan bir sektörü oluşturan sıradan insanlar açısından ve yine onların bakış açısından ele alırsak, birkaç değişik yaklaşımla incelememiz gerekir.¹⁵

Albreth(1982), 1970'lerden beri spordaki şiddet fenomeni üzerinde bir çok çalışma yapıldığını, bu çalışmaların sonuçlarının çelişkili, tutarsız yada zıtlıklar taşıdığını, Belki bu tutarsızlıkların teorik ve metodik problemler ile açıklanabileceğini ifade etmekte ve'' Nedensiz kavga ve saldırının'' çeşitli farklı tanımlamaların ve araştırma metotlarının sonuçları karşılaştırmayı zorlaştırdığını belirtmektedir. Silva(1979)'ya göre, önceleri saldırgan davranışlar genellikle başka bir insana kasıtlı olarak zarar vermek olarak tanımlandı. Bununla birlikte, bu tanımlamalar spor karşılaşmaları için geçerli değildir, çünkü müsabakalarda rakibe

zarar verebilecek davranışlar kurallar dahilindedir. Bundan dolayı spor karşılaşmaları kural bozma için ekstra bir kriter belirlenmelidir. O zaman, agresif davranışlar sadece bir kişiye uygulanan eylem olarak tanımlanmamalı, bunun yanında kuralların çiğnenmesi olarak ta görülmelidir. Kural bozma davranışları elbette hakemler tarafından cezalandırılmalıdır. Ceza ve yaptırımlar yardımı ile agresif davranışlar daha da kontrol altına alınabilir. Özellikle, temel ilkesi olan Fair Play'e ters düşmanca saldırganlık davranışı da engellenmiş olur.¹⁵

Sonuç olarak profesyonel futbolda yapılan faulleri saldırganlıkla ilişkilendirebiliyoruz. Bu sonuca, faulleri kategorilere ayırarak ulaşıyoruz. Çünkü spor psikolojisinde oyuncuların agresif davranışları iki başlık altında sınıflandırılmaktadır, bunlar; enstrümantal (taktik) saldırgan davranışlar ve hostile (düşmanca) saldırgan davranışlardır. Her iki çeşit davranışta da amaç, hedeflenen bir kişiye fiziksel veya psikolojik olarak zarar vermektir. Enstrümantal saldırgan davranış belli bir amaca hizmet eder, stratejik olarak avantajı çoğaltmak için kullanılır. Bu durumda bilişsel ve öğrenilmiş süreç (sosyal öğrenme teorisi) karmaşıktır ve oyuncu maliyet/değer (örn. hakem tarafından cezalandırılma) ve kâr (örn. Topu kolayca kazanma veya diğer takımın çabuk şekilde top kaybetmesini sağlama) arasındaki oranı doğru zamanda ve yerde geliştirmek için enstrümantal (taktiksel) saldırgan davranışları kullanmayı öğrenirler. Buna bağlı olarak ta öğrenilmiş bir davranış olması, saldırganlığın sosyal öğrenme-saldırganlık teorisiyle örtüşmektedir.¹⁵

Fauller, futbolun gerçeklerinden biridir. Faulsüz futbol maçı yoktur, çünkü futbol hem bir takım oyunudur, hem de rakip oyuncuyla fiziksel mücadele ve temasa müsaade eder. Voleybolda, teniste bundan bahsetmek zordur. Özellikle

profesyonel müsabakalarda, maçın kazanılması sonucu elde edilen maddi ve manevi kazançlar oyuncuların davranışlarını zaman zaman kontrol etmelerini engellemekte, amacına ulaşamayınca saldırgan davranışlar sergilemekte (engellenme saldırganlık) yada gerek antrenörün gerekse seyirci ve basının aşırı baskısı sonucu rakibini bir düşman olarak görmekte, birebir mücadelede onu sakatlamaya yönelik hareketler yapabilmektedir. Ama genel davranışlara bakarsak, yani profesyonel futbol maçlarında yapılan faulleri incelersek büyük bir çoğunluğunun enstrümantal (taktik) olduğunu faullerin bir araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Burada sakatlamayı göze alarak yada almayarak yapılan fauller arasında çok ince bir çizgi vardır. Bunun yorumu, müsabaka esnasında hakemlere aittir, fakat kontrolü hem oyuncunun kendisine hem de antrenörlere bağlıdır. Çünkü bu davranışlar öğrenilmiş ve taktik amaçlı yapılan hareketlerdir ve kontrolü elden kaçırma sonucunda oyuncu takımını yalnız bırakabilir. Bunun sık sık gerçekleşmesi takımların başarıları açısından negatif bir değer ortaya çıkaracaktır.

Futbol oyun kurallarında faulün tanımı ve faullerle ilgili uygulamalar aşağıda verilmiştir:²⁴

Eğer, bir oyuncu aşağıda belirtilen 6 ihlalden birisini hakemin kanaatine dikkatsiz, kontrolsüz veya aşırı güç kullanarak yaparsa rakip takım lehine bir direkt serbest vuruş verilir:

Rakibe tekme atarsa veya tekme atmaya teşebbüs ederse,

Rakibi çelmelerse veya çelmelemeye teşebbüs ederse,

Rakibin üstüne sıçrarsa,

Rakibe şarj yaparsa,

Rakibe vurursa veya vurmaya teşebbüs ederse,

Rakibini iterse.

Ayrıca, eğer bir oyuncu aşağıdaki 4 ihlalden birini yaparsa, rakip takım lehine bir direkt serbest vuruş verilir:

Topu kazanmak için ayakla müdahale ederken (tackle) topa dokunmadan önce rakibe dokunursa,

Rakibini tutarsa,

Rakibe tükürürse,

Topu eliyle bilerek oynarsa (kendi ceza alanındaki kaleci hariç).

Disiplin Cezaları

Ancak bir oyuncuya, yedek oyuncuya veya değişiklikle oyundan çıkan oyuncuya kırmızı (ihraç), veya sarı (ihtar) kartları gösterilebilir.

İhtar verilecek haller:

Sportmenliğe aykırı davranıştan suçlu ise,

Hakeme veya hakemin kararına sözle veya hareketle itiraz ederse,

Oyun kurallarını devamlı ihlal ederse,

Oyunun tekrar başlamasını geciktirirse,

Oyun bir köşe vuruşu veya serbest vuruşla tekrar başlarken gerekli mesafeye açılmaz ise,

Hakemin izni olmadan oyun alanına ilk kez girerse veya tekrar girerse,

Hakemin izni olmaksızın oyun alanını kasıtlı olarak terk ederse,

İhraç verilecek haller:

Ciddi faullü oyundan suçlu ise,

Şiddetli hareketten suçlu ise,

Rakibe veya bir başkasına tükürürse,

Topa elle dokunup rakibin bariz gol şansını engellerse,

Bariz gole giden rakibi serbest vuruş veya penaltı gerektiren hareketle durdurursa,

Saldırgan, hakaret edici veya küfürlü bir şekilde konuşursa, jest veya el kol hareketleri yaparsa,

Aynı maçta ikinci bir ihtar alırsa,

IFAB (International Football Association Board) Kararları:

Karar 2 : Bir oyuncu oyun alanı içinde veya dışında rakibe, takım arkadaşına, hakeme, yardımcı hakeme veya herhangi bir diğer kişiye karşı ihtar veya ihraç gerektiren bir ihlal yaparsa ihlalin şekline göre cezalandırılır.

Karar 5: Rakip takımın oyuncusunun sağlığını tehlikeye sokan arkadan müdahaleler ciddi faullü oyun olarak değerlendirilecektir.

Karar 6: Oyun alanı üzerinde herhangi bir yerde hakemi aldatmaya yönelik yapıldığı tespit edilen her türlü hareket sportmenlik dışı olarak değerlendirilecektir.

Bütün bu oyun kurallarının temel amacı futbolun sporun temel ilkelerinden uzaklaşmadan eşit şartlar altında takımların seyir zevki vererek mücadele etmelerini sağlamaktır.

Oyuncuların, oyun alanı içinde herhangi bir şekilde saldırgan bir davranışta bulunmasını engellemek için ceza ve yaptırım yöntemi kullanılmaktadır. Buna rağmen oyuncuların zaman zaman kasti ve hatta rakibi yaralayıcı tarzdaki hareketlerine rastlayabiliyoruz, fakat IFAB bunu minimuma düşürmek için aşağı yukarı her yıl bu oyun kurallarını değiştirmekte ya da yenilemektedir.²⁴

Şunu kesin olarak söyleyebiliriz ki; oyuncuların oyun alanı içindeki davranışlarının temelinde de insan psikolojisi yatmaktadır. Geçmiş birikimler, mevcut durum, kazanılmış ve öğrenilmiş davranışlar oyuncuyu yönlendirmektedir. Hiçbir sporcu müsabakaya; Saldırmak, zarar vermek veya tahrik amacıyla çıkmaz fakat insan doğasında var olan kazanma hırsı ve isteği bu tür davranışları sergilemelerine neden olabilir, bunu azaltmak oyunun kontrolünü elinde tutan hakemin elindedir.⁶²

Fauller yapılış nedenleri dikkate alınarak kategorize edilebilir;

Kategori 1: Kasıtsız faul,

Bu faul, oyuncunun herhangi bir amaç gütmeksizin rakip oyuncuyla istem dışı yapmış olduğu kontrolsüz şarjdır. Örneğin; topa vurmak için hareketlenen oyuncunun, görmeden rakip kaleciye çarpmasında faul vardır ama herhangi bir kasıt yoktur.

Kategori 2: Kasıtlı faul, enstrümantal, rakibin ayrıca zarar gördüğü veya görmediği bir durum,

Bu tür faul futbol oyununda en çok görülen faul türüdür ve bu faul türünde oyuncunun amacı, rakibe zarar vermek değildir. Fakat yapmış olduğu hareket sonucu rakip oyuncu sakatlanabilir. Bu fauller zaman zaman antrenörler tarafından da teşvik edilmektedir. Özellikle orta alanda bu tür faullere sık rastlanmaktadır.

Kategori 3: Kasıtlı bir faul ve amaç rakip taraf oyuncusunun yaralanmasına sebebiyet vermektedir. Bu tür fauller de faulü yapan oyuncunun amacı rakip oyuncuya zarar vermek veya onu sakatlamaktır.³³

Futbolda yapılan fauller oyuncunun psikolojisi ve faulü yapış nedenine

bakılarak saldırganlık teorilerinde (bkz s.33) ayrıntılı bir biçimde açıklamaya çalıştığımız gibi daha çok üç saldırganlık teorisiyle ilişkilendirilebilir;

İçgüdüsel Saldırganlık

Engellenme Saldırganlık

Öğrenme Saldırganlık

Futbol, beden temasına belirli ölçüde izin veren ve top ile oynanan bir takım sporudur. Beden temasının sıklığının artmasıyla birlikte, saldırganlığın görülme ihtimalide artmaktadır. Gerçekte her spor dalında az veya çok şiddet unsuru yer alır. Fakat yapılan faullerin hepsi şiddet içermeyebilir. Örneğin; bir futbol karşılaşmasında gole giden rakibe yapılan faulü de, her defasında saldırı olarak nitelendirmek doğru olamaz. Başkalarının eylemlerinin saldırı olarak kabul edilip ve bu şekilde yorumlanıp yorumlanmadığı ilgili duruma ve bu olaya katılanların tecrübelerine bağlıdır. Gündelik hayatta çarpışmak, genellikle saldırı olarak sınıflandırılırken, futbolda buna müsaade edilir. Sporcular, sporda rakibine zarar verme kastı taşımayan bedeni mücadelede bulunmayı öğrenmelidir. Hiçbir mücadelede bulunmadan rakibin kazanmasına fırsat vermek, spordaki rekabet anlayışıyla ve sporun ruhuyla bağdaşmaz.⁶²

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın materyalini 2000/2001 Futbol sezonunda Türkiye Süper Liginde mücadele eden 18 takıma ait, videoya kaydedilmiş 17 müsabaka oluşturmaktadır. Örneklem dahil edilecek müsabakalar sezonun 17 hafta süren 1. yarı maçları arasından, her haftaya bir maç düşmek ve her takım en az bir kez temsil edilmek kaydıyla seçilmiştir. Müsabaka seçiminde bir sistematik oluşturmak ve video kayıtlarına eksiksiz ulaşabilmek amacıyla, maçları her hafta naklen yayınlanan bir futbol kulübü esas alınmış ve dolayısıyla bu kulübün diğer 17 takımla ayrı ayrı yaptığı maçların görüntüleriyle Süper Ligin tüm takımlarının örneklem gurubu içinde temsili sağlanmıştır.

Maçların analizinde kullanılan oyun gözlem formunun hazırlanmasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmuştur;

Faulün gerçekleştiği zaman,

Faulün gerçekleştiği anda müsabakanın skoru,

Faulün gerçekleştiği yer,

Faultü gerçekleştiren oyuncunun oyun içindeki mevkii,

Faul yapılan oyuncunun faulün gerçekleştiği andaki aksiyonu,

Faul yapan oyuncunun oyundaki mevkii,

Gerçekleşen faulün türü (kategorisi),

Hakemin yaptırımı (kart türü).

3.1. Veri Toplama Yöntemi

Analizi yapılan 17 süper lig karşılaşmasında meydana gelen fauller, dört başlık altında katagorilere ayrılarak sınıflandırılmıştır.

Kategori 1 : Kasıtsız faul,

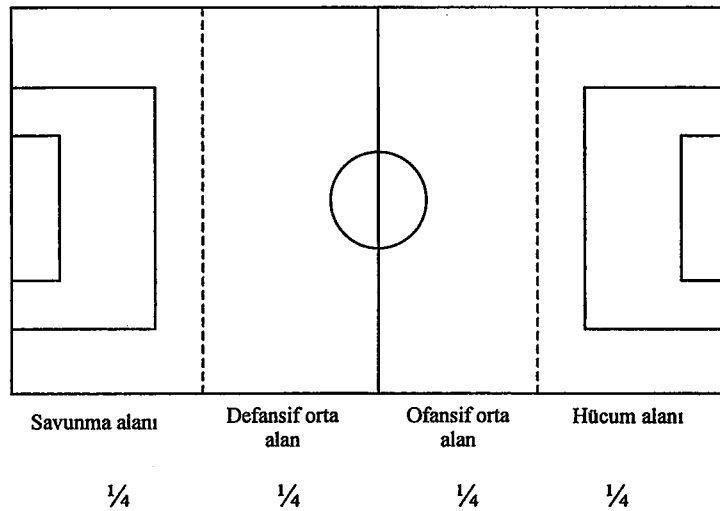
Kategori 2 : Kasıtlı faul; büyük ölçüde taktik(enstrümantal), rakibin sakatlanmasını göze almaksızın,

Kategori 3 : Kasıtlı faul ; büyük ölçüde taktik (enstrümantal), fakat rakibin sakatlanmasını göze alarak,

Kategori 4 : Kasıtlı faul; doğrudan rakibi sakatlamayı hedefleyerek.

Müsabaka analizi esnasında, kategori, 2 ve 3'ün birbirinden ayırt edilmesi güçlük arz ettiğinden, her iki kategori birlikte değerlendirildi.

Faullerin zaman içindeki dağılımını belirlemek amacıyla, video analizlerinde müsabakalar 15'er dakikalık 6 periyota bölündü. Benzer biçimde faullerin mekan içindeki dağılımlarını belirlemeye yönelik olarak da oyun alanı, oyuncuların pozisyonlarına göre aşağıda gösterilen 4 eşit alana bölündü ve bu alanlar; 1. Bölge: Savunma Alanı, 2. Bölge: Defansif Orta Alan, 3. Bölge: Ofansif Orta Alan, ve 4. Bölge: Hücum Alanı şeklinde adlandırıldı.

Şekil 1. Futbol Oyun Alanının Mekansal Dağılımı

Tanımlanan çerçevede video görüntüleri izlenen 17 maçta oyuncuların yapmış oldukları fauller, yapılış zamanları, bölgeleri, faul yapanın ve yapılanın bölgesi, faul yapanın ve yapılanın mevkii, iç saha-dış saha(deplasman) dağılımı ve hakem yaptırımını olarak faullere gösterilen kartlar bakımından oyun gözlem formuna işlendi.

Verilerin güvenirliliği ve geçerliliği açısından video görüntülerindeki faul tespitleri, 2 futbol antrenörü ve 2 futbol hakemi nezaretinde yapıldı ve %95 güven aralığı sağlandı.

3.2. Veri Değerlendirme Yöntemi

Araştırmada kullanılan 17 maça ait video görüntülerinin analizinde “SPSS 11.0” (Statistical Package for Social Science) istatistik paket bilgisayar programından yararlanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde dağılımları bulunmuş, bağımsız ikili gruplar arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına t-testi ile, çoklu gruplar arasındaki farka ise Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) testi ile bakılmıştır. Çoklu gruplarda anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesinde Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Faul yapılan bölgeler ile faul kategorileri, oyuncu mevkileri, faul zamanı; faul zamanı ile kart türü, skor, faul kategorileri, iç-dış saha durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığına Ki-kare (χ^2) testi ile bakılmıştır. Araştırmada yapılan testler için $p=0.05$ anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

Ortaya çıkan tablolar yukarıda ifade edilen çerçevede yorumlanarak rapor haline getirilmiştir.

4. BULGULAR

Tablo 1’de bu çalışmada analizi yapılan 17 maçın sonucu ve yapılan toplam faullerin sayısı gösterilmektedir.

Tablo 1a: Analizi Yapılan Profesyonel Futbol Müsabakalarının Sonuçlarına İlişkin Genel Veriler

Toplam Maç Sayısı	17
Berabere Biten Maç Sayısı	3
Bir Takımın Galibiyetiyle Biten Maç Sayısı	14
Yapılan Toplam Faul Sayısı	652

Analizi yapılan profesyonel futbol müsabakalarının sonuçlarına ilişkin genel bilgiler Tablo 1a’da verilmiştir. Buna göre, video görüntüleriyle analizi yapılan 17 müsabakanın 3’ü berabere sonuçlanmış, 14 müsabakada bir takımın galibiyetiyle bitmiştir. 17 müsabaka sonunda toplam 652 faul yapılmıştır.

Tablo 1b: Profesyonel Futbol Maçlarında Takımların Maç Sonucuna Göre Yaptıkları Toplam Faul Sayıları ve Oranları

	f	%
Galip Takımın Yaptığı Faul Sayısı	266	40.8
Mağlup Takımın Yaptığı Faul Sayısı	261	40.0
Berabere Kalınan Maçlarda Yapılan Faul	125	19.2
Toplam	652	100.0

Tablo 1b’de 17 profesyonel futbol müsabakasında yapılan toplam 652 faulün maç sonuçlarına göre faul sayıları ve oranları dağılımı verilmiştir. Toplam faulün % 40.8’ini galip takımların, % 40.0’ını mağlup takımların ve % 19.2’ini de

beraberlikle biten maçlarda yapılan fauller oluşturmıştır.

Tablo 2a: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin Maç Başına Ortalama Faul Sıklığı ve Maç Sonuçlarına Göre Dağılımları

	$\bar{x}$	Sd($\pm$)
Maç Başına Ortalama Faul	38.35	9.08
Galip Takımın Maç Başına Yaptığı Ortalama Faul	19.00	6.76
Mağlup Takımın Maç Başına Yaptığı Ortalama Faul	18.64	6.76
Berabere Kalınan Maçlarda Yapılan Ortalama Faul	41.67	4.73

Tablo 2a'da 17 profesyonel futbol müsabakasinda yapılan toplam 652 faulün maç sonuçlarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, müsabaka başına yapılan ortalama faul sayısı 38.35 (± 9.08)'dir. Bir galibin ve dolayısıyla bir mağlubun bulunduğu maçlarda yapılan fauller içinde galip takımların maç başına yaptıkları faullerin ortalaması 19.00 (± 6.76) iken, mağlup olan takımların maç başına yapmış olduğu faullerin ortalaması 18.64 (± 6.76)'dür. Berabere kalınan müsabakalarda yapılan faullerin ortalaması ise 41.67 (± 4.73)'dir.

Tablo 2b: Profesyonel Futbol Maçlarında Maç Sonuçlarına Göre Maç Başına Gerçekleşen Ortalama Faul Sıklıkları

	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	t	p
Galip Takımın Maç Başına Yaptığı Faul	19.00	6.76	0.141	0.918
Mağlup Takımın Maç Başına Yaptığı Faul	18.64	6.76		
Berabere Kalınan Maçlarda Yapılan Faul	41.67	4.73	0.685	0.341
Bir Galibin Veya Bir Mağlubun Olduğu Maçlarda Yapılan Faul	37.64	9.75		

Bir takımın galibiyeti, dolayısıyla diğerinin mağlubiyetiyle veya berabere biten maçlarda gerçekleşen ortalama faul sıklıkları ile ortalamalar arasındaki farka ilişkin istatistiksel veriler Tablo 2b' de gösterilmiştir.

Galip gelen takımların maç başına faul ortalamaları ile, mağlup olan takımların maç başına faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$).

Berabere sonuçlanan maçlarda yapılan faullerin ortalaması ile, bir galibin veya bir mağlubun olduğu maçlarda yapılan faullerin ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$).

Tablo 3: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin 15'er Dakikalık Periyotlara Göre Dağılımı

Periyotlar	Fauller			
	f	%	$\bar{x}$	Sd(±)
1. Periyot (1 -15')	109	16.70	6.41	2.58
2. Periyot (16-30')	119	18.30	7.00	2.92
3. Periyot (31-45')	115	17.60	6.76	2.25
4. Periyot (46-60')	117	17.90	6.88	2.23
5. Periyot (61-75')	80	12.30	4.71	2.44
6. Periyot (76-90')	112	17.20	6.59	2.37
Toplam	652	100.00	38.35	9.08

F = 1.740

p = 0.133

p>0.05

Tablo 3'te, her periyottaki toplam faul sayısı, bu sayının genel içindeki oranı ve her periyota ait ortalama faul sıklığı yer almaktadır.

Analizi yapılan 17 maçta belirlenen toplam 652 faulün en fazla 2. periyotta (% 18.30 ; 119 faul) yapıldığı görülmektedir. 2. periyotta maç başına yapılan faul ortalaması yine 7.00 faul ile en yüksek düzeydedir. İkinci sırada en çok faulün yapıldığı periyot 4. periyot (% 17.90 ; 117 faul) olup, maç başına faul ortalaması 6.88'dir. 3. periyotta yapılan faul sayısı 115 ve oranı % 17.60 iken, bu periyotta maç başına yapılan faul ortalaması 6.76'dir. olup, 6. periyotta (% 17.20 ; 112 faul) maç başına yapılan faul ortalaması 6.59'dur. Faulün görece az yapıldığı (% 16.70 ; 109 faul) periyotlardan birisi 1. periyottur ve maç başına yapılan faul ortalaması 6.41'dir. En az faulün (% 12.30 ; 80 faul) yapıldığı periyot ise, maç başına faul ortalaması 4.71 ile 5. periyottur. Farklı periyotlarda yapılan faul ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$).

Tablo 4: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin Sahanın Bölgelerine Göre Dağılımı

Futbol Sahasının Bölgeleri	Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
1. Bölge (Savunma alanı)	146	22.40	8.58	3.16	1-2
2. Bölge (Defansif Orta alan)	217	33.30	12.76	3.91	2-1, 2-4
3. Bölge (Ofansif Orta alan)	180	27.60	10.58	3.29	3-4
4. Bölge (Hücüm alanı)	109	16.70	6.41	2.95	4-2, 4-3
Toplam	652	100.00	38.35	9.08	

F= 11,181

p=0.0000

p<0.05

Tablo 4'te, profesyonel futbol maçlarında yapılan faullerin futbol sahasının bölgelerine göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 4'te de görüldüğü üzere; analizi yapılan profesyonel futbol

maçlarında belirlenen toplam 652 faulün 146'sı (% 22.4) 1. Bölgede (savunma alanı) gerçekleşmiştir. Bu bölgede maç başına yapılan faul ortalaması 8.58 (± 3.16)'dir. 2. Bölgede (defansif orta alan) 217 faul ile en çok faul yapılmıştır ve toplam faullerin % 33.3'ünü oluşturmaktadır. Bu bölgede maç başına yapılan faul ortalaması 12.76 (± 3.91)'dir. 3. Bölgede (ofansif orta alan) gerçekleşen faul sayısı 180 ve maç başına faul ortalaması 10.58 (± 3.29)'dir. 4. Bölge ise 109 faul ile en az faulün gerçekleştiği bölge olmuştur. 4. Bölgede yapılan faullerin genel içindeki oranı tüm bölgeler arasında en düşüktür (% 16.7). Bu bölgede maç başına yapılan faullerin ortalaması 6.41 (± 2.95) olarak belirlenmiştir. Dört farklı bölgede yapılan faullerin ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için yapılan Tukey testine göre; savunma ile defansif orta alan arasında, defansif orta alan ile hücum alanı arasında ve ofansif orta alan ile hücum alanı arasında bu bölgelerde gerçekleşen fauller bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 5: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin, Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Yapan Oyuncuların Mevkileri	Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
Savunma	190	29.10	11.17	4.26	1-2, 1-3
Orta saha	331	50.80	19.47	5.52	2-1, 2-3
Hücum	131	20.10	7.70	1.79	3-1, 3-2
Toplam	652	100.00	38.35	9.08	

F= 35.91

p=0.0000

p<0.05

Tablo 5'de profesyonel futbol maçlarında faul yapan oyuncuların

mevkilerine göre dağılımı verilmiştir. Toplam 652 faulün yarısından fazlasının (% 50.80 ; 331 faul) orta saha oyuncularları tarafından yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 19.47 faul ile en yüksek düzeydedir. Tüm faullerin yaklaşık üçte biri (% 29.10 ; 190 faul) savunma oyuncularları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularında (% 20.10 ; 131 faul) en az düzeydedir. Savunma oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 11.17 iken, hücum oyuncularında bu sayı 7.70 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncularları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucun da; savunma ile orta saha oyuncularları arasında, savunma ile hücum oyuncularları arasında ve orta saha ile hücum oyuncularları arasında farklılık bulunmuştur.

Tablo 6: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin, Faul Yapılan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Yapılan Oyuncuların Mevkileri	Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
Savunma	131	20.10	7.70	2.99	1-2
Orta saha	332	50.90	19.53	5.87	2-1, 2-3
Hücum	189	29.00	11.12	3.19	3-2
Toplam	652	100.00	38.35	9.08	

F=35.16

p=0.000

p<0.05

Tablo 6'da, profesyonel futbol maçlarında faul yapılan oyuncunun mevkilerine göre faul dağılımı verilmiştir. Toplam 652 faulün yarısından fazlasının

(% 50.90 ; 332 faul) orta saha oyuncularına yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularına maç başına yapılan faul ortalaması yine 19.53 faul ile en yüksek düzeydedir. Tüm faullerin yaklaşık beşte biri (% 20.10 ; 131 faul) savunma oyuncularına gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularına yapılan faullerde daha fazladır (% 29.00 ; 189 faul). Savunma oyuncularına maç başına yapılan ortalama faul sayısı 7.70 iken, hücum oyuncularında bu sayı 11.12 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularına maç başına yapılan faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda; savunma ile orta saha, orta saha ile hücum oyuncuları arasında farklılık bulunmuştur.

Tablo 7: Profesyonel Futbol Maçlarında Savunma Alanında Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Yapan Oyuncuların Mevkileri	Savunma Alanında Yapılan Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
Savunma	78	53.40	4.59	2.34	1-3
Orta saha	64	43.80	3.76	1.98	2-3
Hücum	4	2.8	0.24	0.13	3-1, 3-2
Toplam	146	100.00	8.59	4.38	
F=4.850		p=0.014		p<0.05	

Tablo 7’de, profesyonel futbol maçlarında savunma alanında yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımının analizi verilmektedir. Savunma alanında gerçekleşen toplam 146 faulün yarıdan fazlasının (% 53.40 ; 78 faul) savunma oyuncuları tarafından yapıldığı görülmektedir. Savunma oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 4.59 faul ile en yüksek

düzeydedir. Tüm faullerin yarıya yakını (% 43.80 ; 64 faul) orta saha oyuncularından tarafından savunma alanında gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularında (% 2.8 ; 4 faul) yok denecek kadar az düzeydedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 3.76 iken, hücum oyuncularında bu sayı 0.24 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının savunma alanında maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncularında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda; farkın savunma ile hücum ve orta saha ile hücum oyuncularında olduğu görülmüştür.

Tablo 8: Profesyonel Futbol Maçlarında Defansif Orta Alanda Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Yapan Oyuncuların Mevkileri	Defansif Orta Alanda Yapılan Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
Savunma	75	34.60	4.41	2.18	1-2, 1-3
Orta saha	117	53.90	6.88	2.34	2-1, 2-3
Hücum	25	11.50	1.47	0.61	3-1, 3-2
Toplam	217	100.00	12.76	5.29	

F=14.280

p=0.000

p<0.05

Tablo 8’de, profesyonel futbol maçlarında defansif orta alanda yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı görülmektedir. Defansif orta alanda gerçekleştirilen toplam 217 faulün yarısından fazlasının (% 53.90 ; 117 faul) orta saha oyuncularından tarafından yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması 6.88 faul ile en yüksek düzeydedir. Bu alanda gerçekleşen tüm faullerin yaklaşık üçte biri (% 34.60 ; 75

faul) savunma oyuncularından tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularında (% 11.50 ; 25 faul) en az düzeydedir. Savunma oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 4.41 iken, hücum oyuncularında bu sayı 1.47 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda; farkın savunma ile hem orta saha ve hücum, hemde orta saha ile hücum oyuncuları arasında olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 9:Profesyonel Futbol Maçlarında Ofansif Orta Alanda Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Yapan Oyuncuların Mevkileri	Ofansif Orta Alanda Yapılan Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
Savunma	31	17.20	1.82	0.63	1-2
Orta saha	104	57.80	6.12	2.05	2-1, 2-3
Hücum	45	25.00	2.65	1.42	3-2
Toplam	180	100.00	10.59	3.53	

F=17.080

p=0.000

p<0.05

Tablo 9’da, profesyonel futbol maçlarında ofansif orta alanda yapılan faullerin, faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı görülmektedir. Ofansif orta alanda gerçekleşen toplam 180 faulün yarıdan fazlasının (% 57.80 ; 104 faul) orta saha oyuncuları tarafından yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 6.12 faul ile en yüksek düzeydedir. Bu alanda gerçekleşen tüm faullerin dörtte biri (% 25.00 ; 45 faul) hücum oyuncuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran savunma oyuncularında (% 17.20 ; 31 faul)

en az düzeydedir. Hücüm oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 2.65 iken, savunma oyuncularında bu sayı 1.82 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücüm oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu farkın, savunma ile orta saha oyuncuları ve orta saha ile hücüm oyuncuları arasında bulunduğu görülmüştür.

Tablo 10:Profesyonel Futbol Maçlarında Hücüm Alanında Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Yapan Oyuncuların Mevkileri	Hücüm Alanında Yapılan Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
Savunma	6	5.50	0.35	0.13	1-2, 1-3
Orta saha	46	42.20	2.71	1.97	2-1
Hücüm	57	52.30	3.35	1.22	3-1
Toplam	109	100.00	6.41	2.76	

F=3.710

p=0.035

p<0.05

Profesyonel futbol maçlarında hücüm alanında yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı Tablo 10'da görülmektedir. Hücüm alanında gerçekleşen toplam 109 faulün yarısından fazlasının (% 52.30 ; 57 faul) hücüm oyuncuları tarafından yapıldığı görülmektedir. Hücüm oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 3.35 faul ile en yüksek düzeydedir. Hücüm alanında gerçekleşen tüm faullerin % 42.20'si (46 faul), orta saha oyuncuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran savunma oyuncularında en düşük düzeydedir(% 5.50 ; 6 faul). Orta saha oyuncularının hücüm alanında maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 2.71 iken, savunma oyuncularında bu sayı 0.35

düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu, farkın savunma ile orta saha ve hücum oyuncuları arasında bulunduğu görülmüştür.

Tablo 11:Profesyonel Futbol Maçlarında Gözlenen Faullerin Faul Kategorilerine Göre Dağılımı

Faul kategorileri*	Fauller				Tukey
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)	
1. Kategori	8	1.20	0.47	0.023	1-2, 1-3
2. Kategori	572	87.70	33.64	7.78	2-1, 2-3
3. Kategori	72	11.00	4.24	2.58	3-1, 3-2
Toplam	652	100.00	38.35	9.08	
F=136.670		p=0.000		p<0.05	

* 1. Kategori Kasıtsız faul,

2. Kategori: Kasıtlı faul; büyük ölçüde taktik (enstrümantal), rakibin sakatlanmasını göze almaksızın,

3. Kategori: Kasıtlı faul; doğrudan rakibi sakatlamayı hedefleyerek.

Tablo 11’de analizi yapılan profesyonel futbol maçlarında gözlenen faullerin faul kategorilerine göre dağılımı görülmektedir. Bütün maçlarda gerçekleşen toplam 652 faulün % 87.70’i (572 faul) 2. kategori fauldür. Genel fauller içerisinde rakibin sakatlanmasını göze alarak yapılan kasıtlı faullerin (3.kategori) oranı % 11’dir. Bu oran kasıtsız faullerde (1.kategori) % 1.20’dir. 2. kategori faullerin maç başına ortalaması 33.64 faul ile en yüksek düzeydedir. Kasıtlı faullerin (3.kategori) maç başına gerçekleşen faul ortalaması 4.24 faul iken,

bu oran kasıtsız faullerde (1.kategori) 0.47 faul ile en düşük düzeydedir. Profesyonel futbol maçlarında gözlenen faullerin faul kategorilerine göre maç başına gerçekleşen faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi faul kategorileri arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu, farkın, 1. kategori (kasıtsız faul) ile 2. ve 3. kategori fauller arasında ve 2. kategori (kasıtlı ve daha çok taktik, rakibi sakatlamayı hedeflemeyen faul) ile de 3. kategori (kasıtlı ve rakibi sakatlamayı hedefleyen faul) fauller arasında bulunduğu görülmüştür.

Tablo 12: Profesyonel Futbolda Yapılan Faullerin İç ve Dış Saha (deplasman) Maçlarına Göre Dağılımı

Saha	Fauller			
	f	%	$\bar{x}$	Sd($\pm$)
İç Sahada oynanan maçlar	307	47.10	18.05	5.27
Dış Sahada(deplasman) oynanan maçlar	345	52.90	20.29	7.37
Toplam	652	100.00	38.35	9.08
F=1.030		p=0.317		p> 0.05

Tablo 12’de profesyonel futbol maçlarında gerçekleştirilen faullerin iç saha ve dış sahadaki (deplasman) dağılımı görülmektedir.

Buna göre, incelenen profesyonel futbol müsabakalarında gerçekleşen toplam 652 faulün 307’si iç sahada oynanan maçlarda yapılmıştır. İç saha maçlarında, maç başına faul ortalaması 18.05 (± 5.27)’dir. Dış sahada(deplasman) oynanan maçlarda 345 faul yapılmıştır. Dış sahalarda maç başına faul ortalaması 20.29 (± 7.37) olarak gerçekleşmiştir. İç saha ve dış sahada yapılan faullerin

ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$).

Tablo 13: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullerin Hakem Tarafından Gösterilen Kartlara Göre Dağılımı

Hakemin Yaptırımı	Fauller			
	f	%	$\bar{x}$	Sd(±)
Kart Göstermedi	563	86.30	33.12	7.89
Sarı Kart	81	12.40	4.76	2.99
Kırmızı Kart	8	1.30	0.47	0.62
Toplam	652	100.00	38.35	9.08

F=13.110

p=0.002

p< 0.05

Tablo 13'te, profesyonel futbol maçlarında yapılan faullere hakemlerin gösterdiği kartların dağılımı verilmektedir.

Tablo 13'e göre analizi yapılan maçlarda gerçekleşen toplam 652 faulün 563'üne (% 86.30) hakemler tarafından kart gösterilmemiştir. 81 faul sarı kartla cezalandırılmıştır ve toplam faullerin % 12. 40'ını oluşturmaktadır. Yapılan 8 faule de kırmızı kart gösterilmiştir. Bu faullerin toplam faullere oranı % 1.30'dur. Profesyonel futbol maçlarında hakem tarafından kartla cezalandırılan ve cezalandırılmayan fauller arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$).

Tablo 14: Profesyonel Futbol Müsabakalarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Faul Kategorilerine Göre Dağılımı

Faul Bölgesi	Faul Kategorileri *						Toplam	
	1.Kategori		2.Kategori		3.Kategori			
	n	%	n	%	n	%	n	%
1.Bölge (Savunma Alanı)	5	0.8	122	18.7	19	2.9	146	22.4
2.Bölge (Defansif Orta Alan)	1	0.2	186	28.5	30	4.6	217	33.3
3.Bölge (Ofansif Orta Alan)	1	0.2	160	24.5	19	2.9	180	27.6
4.Bölge (Hücum Alanı)	1	0.2	104	16.0	4	0.6	109	16.7
Toplam	8	1,2	572	87,7	72	11	652	100

Sd = 6

$\chi^2 = 12.592$

p = 0.013

p<0.05

- *1. Kategori: Kasıtsız faul,
 2. Kategori: Kasıtlı faul; büyük ölçüde taktik (enstrümantal), rakibin sakatlanmasını göze almaksızın,
 3. Kategori: Kasıtlı faul; doğrudan rakibi sakatlamayı hedefleyerek.

Tablo 14'te profesyonel futbol müsabakalarında oyun alanının değişik bölgelerinde yapılan faullerin farklı kategorilerine göre dağılımı gösterilmiştir

Tüm bölgelerde yapılan toplam 652 faulün % 87.7'si (572 faul) 2. kategori fauldür. Genel fauller içinde rakibin sakatlanmasını göze alarak yapılan kasıtlı faullerin (3. kategori) oranı % 11.0'dir. Bu oran kasıtsız faullerde (1. kategori) % 1.2'dir. Bölgelere göre değerlendirildiğinde; defansif orta alan, tüm kategorilerde en çok faulün yapıldığı bölge olarak görülmektedir. Bu bölgede yapılan toplam 217 faulün % 4.6'sı 3. kategori; % 28.5'i 2. kategori ve % 0.2'si 1. kategori fauldür. Bunu her üç kategoride de, ofansif orta alan takip etmektedir. Toplam 180 faulün gerçekleştiği bu bölgede, rakibi sakatlamayı göze alan 3.

kategori faul oranı % 2.9 oranındadır. 2. kategori faullerin oranı ise % 24.5'tir. Bu bölgede 1. kategori fauller % 0.2 oranında gerçekleşmiştir. Savunma alanında yapılan 146 faulden % 2.9'u 3. kategori faul, % 18.7'si 2. kategori faul ve % 0.8'i 1. kategori fauldür. Faul kategorilerinin içerisinde en düşük faul sayılarının belirlendiği bölge 109 faul ile hücum alanıdır. Ancak, 2. kategoriye düşen faul oranı oldukça yüksektir (% 16.0). Bu alanda yapılan faullerin sadece % 0.6'sı tehlikeli faul olarak nitelendirilebilecek 3. kategori faullerdendir. Kasıtsız faullerin (1.kategori) oranı da hücum bölgesinde % 0.2 olarak belirlenmiştir.

Faullerin yapıldıkları bölgeler ile faul türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0.05$).

Tablo 15: Profesyonel Futbol Müsabakalarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Faul Yapan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Bölgesi	Faul Yapanın Mevkisi							
	Savunma Oyuncusu		Orta saha oyuncusu		Hücum oyuncusu		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1.Bölge (Savunma alanı)	78	12.0	64	9.8	4	0.6	146	22.4
2.Bölge (Defansif orta alan)	75	11.5	117	17.9	25	3.8	217	33.3
3.Bölge (Ofansif orta alan)	31	4.8	104	16.0	45	6.9	180	27.6
4.Bölge (Hücum alanı)	6	0.9	46	7.1	57	8.7	109	16.7
Toplam	190	29.1	331	50.8	131	20.1	652	100

$$Sd = 6$$

$$\chi^2 = 154.756$$

$$p = 0.000$$

$$p < 0.05$$

Profesyonel futbol müsabakalarında oyun alanının değişik bölgelerinde yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı Tablo 15'de

verilmektedir. Tüm bölgelerde yapılan toplam 652 faulün % 33.3'ü (217 faul) defansif orta alanda gerçekleşmiştir. En çok faulün gerçekleştiği defansif orta alanda yine en çok faul % 17.9 ile orta saha oyuncularından tarafından gerçekleştirilmişken, bunu % 11.5 oranı ile savunma oyuncularından ve % 3.8 oranı ile de hücum oyuncularından izlemektedir. Tüm faullerin % 27.6'sı (180 faul) ofansif orta alanda gerçekleşmiştir. Bu alanda da yine en çok faulü % 16.0 ile orta saha oyuncularından gerçekleştirirken, bunu % 6.9 ile hücum oyuncularından ve % 4.8 ile de savunma oyuncularından takip etmektedir. Genel fauller içerisinde savunma alanı içerisinde gerçekleştirilen faullerin oranı % 22.4'dür (146 faul). Savunma alanında defansif ve ofansif orta alanın aksine en çok faulü % 12.0 ile savunma oyuncularından gerçekleştirirken, bu oran orta saha oyuncularında % 9.8 ve hücum oyuncularında da % 0.6 oranındadır. Tüm bölgelerde yapılan toplam 652 faulün en az gerçekleştiği bölge % 16.7 (109 faul) oranı ile hücum alanıdır. Hücum alanındaki fauller % 8.7 ile hücum oyuncularından, % 7.1 ile orta saha oyuncularından ve % 6.0 ile de savunma oyuncularından tarafından gerçekleştirilmiştir.

Faullerin yapıldığı bölgeler ile faul yapan futbolcuların mevkileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$).

Tablo 16: Profesyonel Futbol Maçlarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Faul Yapılan Oyuncuların Mevkilerine Göre Dağılımı

Faul Bölgesi	Faul Yapılanın Mevkisi							
	Savunma Oyuncusu		Orta saha oyuncusu		Hücum oyuncusu		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1.Bölge (Savunma alanı)	8	1.2	63	9.7	75	11.5	146	22.4
2.Bölge (Defansif orta alan)	19	2.9	117	17.9	81	12.4	217	33.3
3.Bölge (Ofansif orta alan)	39	6.0	113	17.3	28	4,3	180	27.6
4.Bölge (Hücum alanı)	65	10.0	39	6.0	5	0.8	109	16.7
Toplam	131	20.1	332	50.9	189	29.0	652	100
Sd = 6 $\chi^2 = 190.457$ p = 0.000 p<0.05								

Tablo 16’da, Profesyonel futbol maçlarında oyun alanının değişik bölgelerinde yapılan faullerin faul yapılan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı verilmektedir. Dört farklı bölgede yapılan toplam 652 faulün % 22.4’ü (135 faul) savunma alanında gerçekleşmiş; bu faullerin % 11.5’i (75 faul) hücum oyuncularına, % 9.7’si (63 faul) orta saha oyuncularına ve % 1.2’si (8 faul) savunma oyuncularına yapılmıştır. Defansif orta alanda yapılan faullerin oranı % 33.3’tür. Bu alanda yapılan faullerin % 17.9’u (117 faul) orta saha oyuncularına, % 12.4’ü (81 faul) hücum oyuncularına ve % 2.9’u (19 faul) savunma oyuncularına yapılmıştır. Toplam faullerin % 27.6’sı (180 faul) ofansif orta alanda yapılmıştır. Bu bölgede en fazla faulün orta saha oyuncularına (%17.3; 113 faul), en az faulün ise (% 4.3; 28 faul) hücum oyuncularına yapıldığı görülmektedir. Yine bu alandaki faullerin % 6.0’sı (39 faul) savunma oyuncularına yapılmıştır. Hücum alanında ise

toplam 109 faul yapılmış olup, yapılan tüm fauller içindeki oranı % 16.7'dir. Bu bölgede en az faul hücum oyuncularına (% 0.8), en çok faul ise savunma oyuncularına (% 10.0) karşı gerçekleştirilmiştir. Orta saha oyuncularına hücum alanında yapılan faullerin oranı ise % 6.0'dır.

Faullerin yapıldığı bölgeler ile kendilerine faul yapılan futbolcuların bölgeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki söz konusudur ($p<0.05$).

Tablo 17: Profesyonel Futbol Maçlarında Oyun Alanının Farklı Bölgelerinde Yapılan Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı

Faul Bölgesi	Faul Zamanı													
	1.Per. (1-15')		2.Per. (16-30')		3.Per. (31-45')		4.Per. (46-60')		5.Per. (61-75')		6.Per. (76-90')		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1. Bölge (Savunma alanı)	24	3.7	20	3.1	27	4.1	30	4.6	20	3.1	25	3.8	146	22.4
2. Bölge (Defansif orta alan)	43	6.6	39	6.0	38	5.8	39	6.0	28	4.3	30	4.6	217	33.3
3. Bölge (Ofansif orta alan)	26	4.0	36	5.5	32	4.9	34	5.2	20	3.1	32	4.9	180	27.6
4. Bölge (Hücum alanı)	16	2.5	24	3.7	18	2.8	14	2.1	12	1.8	25	3.8	109	16.7
Toplam	109	16.7	119	18.3	115	17.6	117	17.9	80	12.3	112	17.2	652	100.0

$S_d = 15$

$\chi^2 = 11.474$

$p = 0.718$

$p > 0.05$

Tablo 17'de, profesyonel futbol maçlarında oyun alanının farklı bölgelerinde gerçekleştirilen faullerin zaman dilimlerine göre dağılımı verilmektedir.

Toplam 652 faulün % 18.3'ü (119 faul) 2. periyotta (16-30')

gerçekleştirilmiştir. 2. periyotta en çok faulün yapıldığı defansif orta alanda faul oranı % 6.0, Ofansif orta alanda % 5.5, hücum alanında % 3.7 ve en az faulün gerçekleştiği alan olan savunma alanında ise %3.1'dir. İkinci en fazla faulün gerçekleştiği periyot % 17.9 (117 faul) ile 4. periyottur (46-60'). 4. periyotta, defansif orta alanda gerçekleştirilen faullerin oranı % 6.0, ofansif orta alanda % 5.2, savunma alanında % 4.6 ve hücum alanında ise % 2.1'dir. Genel fauller içinde 3. periyotta gerçekleştirilen faullerin oranı % 17.6 (115 faul)'dır. 3. periyotta defansif orta alanda gerçekleştirilen faullerin oranı % 5.8 ile en yüksek düzeydedir. Bu periyotta ofansif orta alanda gerçekleştirilen faul oranı % 4.9 iken, savunma alanında bu oran % 4.1 ve hücum alanında da % 2.8 oranı ile en düşük düzeydedir. Tüm periyotlarda gerçekleştirilen faullerin % 17.2'si (112 faul) 6. periyotta gerçekleştirilmiştir. Diğer periyotların aksine en çok faul 6. periyotta % 4.9 oranı ile ofansif orta alanda gerçekleştirilmiştir. Bunu % 4.6 oranı ile defansif orta alan takip ederken, savunma alanında gerçekleştirilen faullerin oranı ise tıpkı hücum alanındaki gibi % 3.8'dir. 1. periyotta gerçekleştirilen faullerin (109 faul) oranı toplam faullerin % 16.7'sidir. Bu periyotta, % 6.6 oranı ile defansif orta alanda en çok faul gerçekleştirilirken, bunu % 4.0 ile ofansif orta alan, % 3.7 ile savunma alanı ve % 2.5 ile de hücum alanı takip etmektedir. Tüm faullerin en az gerçekleştirildiği periyot ise % 12.3 oranı ile 5. periyottur (80 faul). 5. periyotta, defansif orta alanda gerçekleştirilen faullerin oranı % 4.3, ofansif orta alan ile savunma alanında gerçekleştirilen faullerin oranları % 3.1 ve en az faulün gerçekleştiği hücum alanında ise bu oran % 1.8'dir.

Faullerin yapıldıkları bölgeler ile gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0.05$).

Tablo 18: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Faullere Hakemin Gösterdiği Kartların Faullerin Gerçekleştirildiği Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı

Kart Türü	Faul Zamanı													
	1.Periyot (1-15')		2.Periyot (16-30')		3.Periyot (31-45')		4.Periyot (46-60')		5.Periyot (61-75')		6.Periyot (76-90')		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sarı Kart	7	7.9	12	13,5	17	19.1	14	15.7	13	14.6	18	20,2	81	91.0
Kırmızı Kart	-	-	2	2.2	-	-	1	1.1	3	3.4	2	2.2	8	9.0
Toplam	7	7.9	14	15.7	17	19.1	15	16.9	16	18.0	20	22.4	89	100.0
Sd = 5		$\chi^2 = 4.838$				p = 0.436				p>0.05				

Tablo 18’de, profesyonel futbol maçlarında yapılan faullere hakemin gösterdiği kartların faullerin gerçekleştirildiği zaman dilimlerine göre dağılımı verilmektedir.

Tüm periyotlarda hakem tarafından futbolculara gösterilen toplam 89 adet kartın, % 91.0’ı sarı kart (81 adet) ve % 9.0’ı kırmızı karttır (8 adet). Sarı kartlar en çok 6. periyotta, % 20.2 oranı ile gösterilmişken, bu oran 3. periyotta % 19.1; 4. periyotta % 15.7; 5. periyotta % 14.6; 2. periyotta % 13.5 ve 1. periyotta % 7.9 düzeyindedir. Faullere gösterilmiş olan kırmızı kartların 5. periyottaki oranı % 3.4; 6. ve 2. periyotlarda oranları % 2.2 iken, 4. periyotta % 1.1’dir. 1. ve 3. periyotlarda futbolcuların yaptıkları faullere kırmızı kart gösterilmemiştir.

Faullere hakemin gösterdiği kartlar ile faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0.05$).

Tablo 19: Profesyonel Futbol Maçlarında Farklı Sonuçlarla Devam Eden Maçlarda Yapılan Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı

Müsabaka Skoru	Faul Zamanı													
	1.Periyot (1-15')		2.Periyot (16-30')		3.Periyot (31-45')		4.Periyot (46-60')		5.Periyot (61-75')		6.Periyot (76-90')		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Berabere	92	14.1	66	10.1	45	6.9	39	6	7	1.1	9	1.4	258	39.6
Galibiyet	10	1.5	34	5.2	37	5.7	37	5.7	40	6.1	61	9.4	219	33.6
Mağlubiyet	7	1.1	19	2.9	33	5.1	41	6.3	33	5.1	42	6.4	175	26.8
Toplam	109	16.7	119	18.3	115	17.6	117	17.9	80	12.3	112	17.2	652	100

Sd =10

 $\chi^2 = 189.036$

p = 0.000

p<0.05

Tablo 19'da, profesyonel futbol maçlarında farklı sonuçlarla devam eden maçlarda yapılan faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimlerine göre dağılımı verilmektedir.

İncelenen futbol maçlarında en çok faul % 39.6 (258 faul) ile maçların berabere devam ettiği anlarında yapılmıştır. Beraberlikle devam eden maçlarda faul oranları; 1. periyotta % 14.1, 2. periyotta % 10.1, 3. periyotta % 6.9, 4. periyotta % 6.0, 5. periyotta % 1.1 ve 6. periyotta % 1.4 olarak gerçekleşmiştir. Beraberlikle devam eden maçlarda 1. periyottan 6. periyota doğru faul oranlarında bir azalma görülmektedir. Bir takımın galibiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranı % 33.6 (219 faul)'dır. Bir takımın galibiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranları; 1. periyotta % 1.5, 2. periyotta % 5.2, 3. periyotta % 5.7, 4. periyotta % 5.7, 5. periyotta % 6.1 ve 6. periyotta % 9.4 olarak gerçekleşmiştir. Bir takımın galibiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul

oranlarında 1. periyottan 6. periyota doğru bir artış görülmektedir. Bir takımın mağlubiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul % 26.8 (175 faul) oranı ile en az düzeydedir. Bir takımın mağlubiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranları; 1. periyotta % 1.1, 2. periyotta % 2.9, 3. periyotta % 5.1, 4. periyotta % 6.3, 5. periyotta % 5.1 ve 6. periyotta % 6.4 olarak gerçekleşmiştir. Bir takımın mağlubiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranlarında da 1. periyottan 6. periyota doğru bir artış görülmektedir.

Farklı sonuçlarla devam eden maçlarda yapılan fauller ile faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$).

Tablo 20: İç Saha ve Dış Sahada Yapılan Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı

Saha	Faul Zamanı													
	1.Periyot (1-15')		2.Periyot (16-30')		3.Periyot (31-45')		4.Periyot (46-60')		5.Periyot (61-75')		6.Periyot (76-90')		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İç Saha	44	6.7	58	8.9	57	8.7	52	8	35	5.4	61	9.4	307	47,1
Dış Saha	65	10	61	9.4	58	8.9	65	10	45	6.9	51	7.8	345	52,9
Toplam	109	16.7	119	18.3	115	17.6	117	18	80	12.3	112	17.2	652	100
Sd = 5		$\chi^2 = 5.522$				p = 0.356				p > 0.05				

Tablo 20'de, Profesyonel futbol maçlarında iç saha ve dış sahada yapılan faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimlerine göre dağılımı verilmektedir.

Tüm periyotlarda gerçekleştirilen toplam 652 faulün % 47.1'i (307 faul) iç sahada ev sahibi takımın futbolcuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Ev sahibi

takımların iç sahada gerçekleştirdikleri faul oranları; 1. periyotta % 6.7; 2. periyotta % 8.9; 3. periyotta % 8.7; 4. periyotta % 8.0; 5. periyotta % 5.4 ve 6. periyotta % 9.4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Toplam faullerin % 52.9'u (345 faul) dış sahada deplasman takımların futbolcuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Deplasman takımları tarafından dış sahada gerçekleştirilen faul oranları; 1. periyotta % 10.0; 2. periyotta % 9.4; 3. periyotta % 8.9; 4. periyotta % 10.0; 5. periyotta % 6.9 ve 6. periyotta % 7.8 olarak gerçekleşmiştir.

Faullerin iç ve dış sahada yapılmaları ile gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0.05$).

Tablo 21: Profesyonel Futbol Maçlarında Yapılan Farklı Kategorilerdeki Faullerin Gerçekleştirildikleri Zaman Dilimlerine Göre Dağılımı

Faul Kategorileri *	Faul Zamanı													
	1.Periyot (1-15')		2.Periyot (16-30')		3.Periyot (31-45')		4.Periyot (46-60')		5.Periyot (61-75')		6.Periyot (76-90')		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1. Kategori	1	0,2	1	0.2	2	0.3	1	0.2	2	0.3	1	0.2	8	1.2
2. Kategori	105	16.1	104	16	105	16.1	103	15.8	61	9.4	94	14.4	572	87,7
3. Kategori	3	0.5	14	2.1	8	1.2	13	2	17	2.6	17	2.6	72	11
Toplam	109	16.7	119	18.3	115	17.6	117	17.9	80	12.3	112	17.2	652	100
Sd = 10		$\chi^2 = 22.104$				p = 0.015				p<0.05				

*1. Kategori: Kasıtsız faul,

2. Kategori: Kasıtlı faul; büyük ölçüde taktik (enstrümantal), rakibin sakatlanmasını göze almaksızın,

3. Kategori: Kasıtlı faul; doğrudan rakibi sakatlamayı hedefleyerek.

Tablo 21'de, profesyonel futbol maçlarında yapılan farklı kategorilerdeki faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimlerine göre dağılımı verilmiştir.

İncelenen futbol maçlarında en çok gerçekleşen 2. kategori fauldür (% 87.7; 572 faul). 2. kategori faul oranları; 1. periyotta % 16.1; 2. periyotta % 16.0; 3. periyotta % 16.1; 4. periyotta % 15.8; 5. periyotta % 9.4 ve 6. periyotta % 14.4 olarak gerçekleşmiştir. İlk dört periyotta gerçekleştirilen 2. kategori faul oranlarının birbirlerine çok yakın oldukları görülmektedir. Ancak, 5. ve 6. periyotta gerçekleştirilen faul oranlarında bir azalma söz konusudur. Farklı periyotlarda gerçekleştirilen toplam faullerin % 11.0 (72 faul)'ı 3. kategori fauldür. 3. kategori faul oranları; 1. periyotta % 0.5; 2. periyotta % 2.1; 3. periyotta % 1.2; 4. periyotta % 2.0; 5. periyotta % 2.6 ve 6. periyotta % 2.6 olarak gerçekleşmiştir. Farklı periyotlarda gerçekleştirilen 3. kategori faul oranlarında 1. periyottan 6. periyota doğru bir artış görülmektedir. 1. kategori faullerin oranı, % 1.2 (8 faul) ile genel içerisinde neredeyse yok denecek kadar azdır. 1. kategori faul oranları; 1. periyotta % 0.2; 2. periyotta % 0.2; 3. periyotta % 0.3; 4. periyotta % 0.2; 5. periyotta % 0.3 ve 6. periyotta % 0.2 olarak gerçekleşmiştir.

Faullerin yapıldığı farklı kategoriler ile faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur ($p<0.05$).

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada profesyonel futbol müsabakalarında yapılan fauller saldırganlık teorileri bakımından değerlendirilmiştir. Profesyonel futbol müsabakalarında yapılan faullerin; sıklığı, şiddeti, hangi zaman aralığında , hangi bölgede, kim tarafından, kime yapıldığı ve hakem tarafından hangi tür ceza verildiği analiz edilmiş ve bu faullerin saldırgan davranışlarla ilişkilendirilerek hangi tür saldırgan davranışlar içerdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede, analizi yapılan profesyonel futbol takımlarının maç sonuçlarına ilişkin genel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Toplam maç sayısı 17 olup, bu maçların 3’ü beraberlikle ve 14’ü de bir takımın galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Analizi yapılmak için rasgele seçilen 17 maçta toplam 652 faul gerçekleşmiştir. Gerçekleştirilen faullerin maç sonuçlarına göre dağılımları Tablo 2 a’da gösterilmiştir. 17 maçta gerçekleşen maç başına ortalama faul sıklığı 38,35 iken, galip takımların ortalama faul sıklığı 19.00; mağlup takımların faul ortalaması 18.64 ve beraberlikle sonuçlanan maçlarda her iki takıma ait faul ortalaması ise 41.67’dir. Galip ve mağlup takımların maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Aynı şekilde, berabere biten maçlarda her iki takımın maç başına yaptıkları ortalama faul sıklığı ile bir galip ya da mağlubun bulunduğu maçlarda gerçekleşen maç başına ortalama faul sıklığı arasında da anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$). Bu konuyla ilgili bir çalışmada, mağlupların galiplere nazaran daha fazla faul yaptıkları tespit edilmiştir.⁷² Bir diğer araştırmada, 1974 yılından 1988’e kadar yapılmış olan Dünya Kupası (1974 Almanya, $n=20$; 1978 Arjantin, $n=27$; 1982 İspanya, $n=34$ ve 1986 Meksika, $n=38$) ve Avrupa Kupası Futbol Şampiyonası (1984 Fransa, $n=12$

ve 1988 Almanya, n=13) müsabakalarında oynanan toplam 144 adet maçın maç başına ortalama faul değerleri 42,38'dir. Yine aynı araştırmaya göre, bir galibiyetle sonuçlanan müsabakaların sayısı 110 olup, bu maçlardaki ortalama faul sayısı 20,51 iken, mağlup takımların ortalama faul sayısı 21,46 olarak tespit edilmiştir. Beraberlikle sonuçlanan maçların adedi 34 ve maç başına yapılan ortalama faul sayısı 21,87 olarak belirtilmiştir.³³ Gerisch ve Sommer'in araştırmalarına benzer biçimde, bu araştırmada da, galip takımlar tarafından gerçekleştirilen faul ortalamaları ile mağlup takımlar tarafından gerçekleştirilen faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t=0,97$, $p>0.05$). Yine bu çalışma sonucunda, beraberlikle biten müsabakalarda gerçekleştirilen faul ortalamaları ile bir galibin/mağlubun bulunduğu maçlarda gerçekleştirilen faul ortalamaları arasında anlamlı farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Ortaya çıkan bu neticeler için, analizi yapılan futbol müsabakalarında oyuncuların mağlubiyet esnasında hayal kırıklığına uğramış olmaları nedeni ile, hayal kırıklığı-saldırganlık teorisi uyarınca daha fazla faul yapmaları beklenirdi, fakat araştırmamızda mağlup olan takımların yapmış oldukları ortalama faul değerini göz önüne alarak böyle bir düşüncüyü doğrulamamız için yeterli sayıda faul gerçekleşmemiştir. Ortaya çıkan bu sonuç saldırganlığın hayal kırıklığı-saldırganlık teorisince hayal kırıklığına uğrayan oyuncuların nispeten daha fazla faul yapmadıklarına dair bulguları, bir galibin bulunduğu maçlarda gerçekleştirilen faul ortalamaları ile bir mağlubun bulunduğu maçlarda gerçekleştirilen faul ortalamaları arasında fark yoktur hipotezimizin doğrulanması bakımından yararlı olabilir. Yine araştırmamız sonucunda, beraberlikle sonuçlanan müsabakalardaki faul gerçekleştirme oranı, sonucu belli olan ve bir galibin bulunduğu müsabakalardaki faullerin sayısından daha fazla değildir. Beraberlikle sonuçlanan müsabakalardaki oyuncuların nispeten daha fazla

faul gerçekleştirmemiş olmaları saldırganlığın hayal kırıklığı- saldırganlık teorisini pek desteklememektedir.

Futbol takımlarının yaptıkları müsabakalardaki yapılan faullerin 15'er dakikalık periyotlara göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir. 17 müsabaka sonucunda belirlenen toplam 652 faulün en fazla %17,90 oranı ile 2. periyotta gerçekleştiği (7.00 faul ortalaması), 4. periyotta % 17.90'na ve 3. periyottada %17.60'lık bir değere ulaştığı belirlenmiştir. En az faul 5. periyotta (4.71 faul ortalaması) yapılmıştır (%12.30). 5. periyottan sonra gelen ve son periyot olan 6. periyotta (76-90') ise futbolcuların gerçekleştirdikleri faul oranlarında büyük artış gözlemlenmiştir (% 17.20) Futbolcuların 15'er dakikalık periyotlarda gerçekleştirdikleri faul ortalamaları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadı ($p>0.05$). Bu konuyla ilgili Gerisch ve Sommer'in yaptıkları araştırmada da oyunun farklı zaman zarflarında faulün gerçekleştirme oranları arasında pek fark bulunmamaktadır ($p>0.05$). Gerisch ve Sommer'in çalışmasında 1. periyotta en çok faul ortalaması 7.88 ile gerçekleştirilmiştir. En az faul ise 5. periyotta 6.65 faul ortalaması ile gerçekleştirilmiştir.³³ Faul hareketinin gerçekleştirilmesinde maçın o anki skoru ve maçın bitmesi için geriye kalan zaman etkindir. Hayal kırıklığı-saldırganlık teorisine göre, zaman içerisinde arzulanan sonucun elde edilememesinden dolayı oyuncuların hayal kırıklığına uğramaları, faulü gerçekleştirme sayısını arttırmaları gerekir.³³ Müsabakanın başlangıcında gerçekleştirilen mevcut faullerin oranı, müsabakanın sonraki periyotlarında oyun stratejisinin etkisindedir. Bunu şu şekilde de açıklayabiliriz; daha maçın başında yada başlamasından itibaren daha çok ev sahibi takımlarının maçın hakiminin kim olduğunu göstermek , üstünlüğünü kabul ettirmek, daha baskın görünmek için ve

rakibini sindirmek maksadıyla saldırgan tavırlar sergilenmektedir yada antrenörleri tarafından daha sert ve agresif oynamaları istenmektedir. Oyuncuların bu şekilde taktikçe motive edilmesi, saldırgan davranışların öğrenme teorisiyle açıklanabilir. Araştırmamızda oyunun başlangıcı sayılabilecek 2. periyotta, 3. periyotta ikinci yarının ilk periyotu olan 4. periyotta ve müsabakanın son periyotu olan 6. periyotta en fazla faul ortalamaları gerçekleşmiştir. Burada faullerin gerçekleştirme oranının yüksek olmasında takımın teknik direktörleri sorumludur. Çünkü oyuncuların saldırgan davranışlarını yönlendiren yine oyuncular üzerinde direk etkisi olan ve oyunun kaderini etkileyen kişi konumunda teknik direktörler yer alır. Son periyotta faul ortalamasının fazla gerçekleşmesinin nedeni ise skoru koruma, kurtarma yada yakalama çabası olarak söylenebilir.

Oyunun farklı bölgelerin de faul gerçekleştirme oranı arasındaki ilişki Tablo 4'te verilmiştir. Analizi yapılan profesyonel futbol maçlarında belirlenen toplam 652 faulün % 22.4'ü 1. Bölgede (savunma alanı) gerçekleşmiştir. Bu bölgede maç başına yapılan faul ortalaması 8.58'dir. 2. Bölge (defansif orta alan) en çok faullerin gerçekleştirildiği bölgedir ve toplam faullerin % 33.3'ünü oluşturmaktadır. Bu bölgede maç başına yapılan faul ortalaması 12.76'dır. 3. Bölgede (ofansif orta alan) maç başına gerçekleştirilen faul ortalaması 10.58 ve oranı % 27.6'dır. 4. Bölge ise en az faulün gerçekleştiği bölge olmuştur. 4. Bölgede yapılan faullerin genel içindeki oranı tüm bölgeler arasında en düşüktür (% 16.7). Bu bölgede maç başına yapılan faullerin ortalaması 6.41 olarak belirlenmiştir. Farklı oyun alanlarında gerçekleştirilen faullerin ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır ($p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için yapılan Tukey testine göre; savunma ile defansif orta alan arasında, defansif

orta alan ile hücum alanı arasında ve ofansif orta alan ile hücum alanı arasında fark vardır.

Bu çalışmada olduğu gibi Gerisch ve Sommer'in araştırmasında da oyun alanının farklı bölgelerindeki faulün gerçekleştirme oranları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Defansif orta alanda gerçekleşen maç başına faul ortalaması 16.82 ile en yüksek düzeyde, ofansif orta alanda gerçekleşen faul ortalaması 9.81, savunma alanında gerçekleşen faul ortalaması 9.29 ve Hücum alanında gerçekleşen maç başına faul ortalaması 6.76 ile en düşük düzeyde bulunmuştur. Her iki çalışmada da dikkat edilecek nokta orta sahanın en fazla faulün gerçekleştiği alan olması ve en az faulün gerçekleştiği alanın hücum alanı olmasıdır. Elde edilen bu sonuçta taktiksel davranışın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bilhassa orta sahada gerçekleştirilen faullerin oranının çok olması, bu alanda yapılan faullerden dolayı verilecek olan serbest vuruşun daha az risk taşıması yani serbest vuruş ile kale arasındaki mesafenin nispeten tehlike arz etmemesi ve pek etkili olamamasından dolayı "taktik faul" olarak yapılmaktadır. Futbolda yapılan faullerin daha çok üç saldırganlık teorileriyle; içgüdüsel, hayal kırıklığı-engellenme ve öğrenme (taktik) teorisiyle ilişkili olduğunu belirtmiştik. Futbolcuların maçlarda en çok yaptıkları faul türü enstrümantal bununla ilişkili olarak "taktik" faul olduğu yani öğrenme teorisiyle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Öğrenme teorisine göre; saldırganlık diğer davranış biçimleri gibi öğrenilir. Geniş anlamda saldırganlık davranış bütününün içerisindeki ilgili öğelerinden birisidir. Saldırgan davranış "özellikli öğrenim" ve "bakarak öğrenme" gibi değişik bir çok deneyimle öğrenildiği yada edinildiği ispatlanmıştır. Bunun bir spor dalı olan futbol müsabakasına uyumu mümkündür.³³

Yine bu konuyla ilgili Muğla Bölgesi amatör ve genç takım oyuncularının kategorilerine ve mevkilerine göre saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan bir çalışmada; amatör futbolcular ile genç takım futbolcuları arasında t-testi sonuçlarına göre $p < 0.01$ düzeyinde bir ilişkiye rastlanmıştır. Futbolcuların oynadıkları mevkilerine göre saldırganlıkları tek yön varyans analizi (One-Way-ANOVA) testi sonuçlarında $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmış ve deneklerin ($n=270$) saldırganlık düzeyinin belirlenmesinde Özcan Köknel'in saldırganlık ölçeği müsabaka öncesinde uygulanmış ve araştırma sonucunda amatör defans oyuncularının orta saha ve forvet oyuncularından, genç takım defans oyuncularının orta saha ve forvet oyuncularına göre daha saldırgan eğilim taşıdıkları görüldü. Her iki kategorideki futbolcuların saldırganlık eğiliminin orta saha oyuncularında en düşük düzeyde olduğu anlaşıldı. Mevkiler arasında en yüksek değer amatör defans oyuncularında, en düşük değer ise genç takım orta saha oyuncularında bulunmuştur.² Halbuki yapmış olduğumuz araştırmada oyuncuların mevkilerine göre yapmış oldukları faul sayılarına bakıldığında orta saha oyuncularının çok daha fazla maç başına faul ortalaması yaptıklarını tespit etmiştik ($x=18,65$). Buradaki fark profesyonel oyuncuların taktiksel olarak, amatör oyunculara oranla oyuna daha hakim oldukları ve verilen taktiksel görevleri sahaya daha etkili yansıttıkları anlaşılmaktadır. Futbolda savunma yapan takım için en temel taktik rakip takımı savunma alanına sokmamaktır. Bu taktiksel görev doğrultusunda, profesyonel oyuncular rakip takım oyuncularını daha çok orta sahada durdurma yolunu tercih ettiklerinden, faul yapma oranı da doğal olarak daha çok orta alanda "taktik faul" olarak yapılmaktadır. Bu nedenle savunma alanında profesyonel oyuncular tarafından daha az faul yapılmaktadır. Amatör ve genç

takımlarda ise maçların geneli taktiksel anlamda kontrolsüz geçmektedir. Yani oyun disiplinleri ve taktik anlayışları zayıftır. Bu oyuncularda birebir mücadele daha çok savunma alanında ve hücum alanında gerçekleşmektedir. Bu da faul oranlarına yansımaktadır.

Tablo 5’ de profesyonel futbol maçlarında faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı verilmiştir. Toplam 652 faulün yarından fazlasının (% 50.80 ; 331 faul) orta saha oyuncuları tarafından yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 19.47 faul ile en yüksek düzeydedir. Tüm faullerin yaklaşık üçte biri (% 29.10 ; 190 faul) savunma oyuncuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularında (% 20.10 ; 131 faul) en az düzeydedir. Savunma oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 11.17 iken, hücum oyuncularında bu sayı 7.70 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucun da; savunma ile orta saha oyuncuları arasında, savunma ile hücum oyuncuları arasında ve orta saha ile hücum oyuncuları arasında farklılık bulunmuştur.

Afyon, Saygın ve Yıldız’ın (2002) araştırmasın da; Muğla ili amatör ve genç takım oyuncuları mevkilerine göre karşılaştırıldığında $p<0.01$ düzeyinde ilişki bulunmuştur. Amatör ve genç takım futbolcularında mevkilerine göre saldırganlık düzeyi en yüksek defans oyuncularında bunu forvet oyuncuları ve en düşük seviyede de orta saha oyuncuları bulunmuştur. Mevkiler arasındaki saldırganlık düzeyinin savunma ve forvette yüksek çıkması ise; savunma oyuncuları seçiminde agresif ve markaj özelliği yüksek sporcuların tercih edilmesi sebebiyle, savunma

oyuncularının ikili mücadelelerde daha istekli oluşu bu oranı yüksek çıkarabilmektedir. Gelişen oyun sistemleri ve modern futbol anlayışındaki ilerlemeler “savunma hücumdan başlar” anlayışını kazanmalarına ve forvet oyuncularının da zaman zaman agresif, faullü oyun ve saldırgan davranışlar sergilemelerini neden olmaktadır.²

Halbuki, araştırmamızda gerçekleştirilen faullerin yarıdan fazlasının orta saha oyuncuları tarafından yapılması yukardaki çalışmayı doğrulamaktadır. Çünkü, futbol oyununda her mevki önemli olmakla birlikte orta sahanın önemi ve anlamı stratejik olarak çok büyüktür. Genellikle futbolda oyun orta sahadan yönetilir ve orta sahaya hakim olan taraf maçı almaya daha yakındır. Hem defansa hem de hücumda destek verebilen orta saha futbolda idealdir. Bu sebeble takımlar öncelikle orta saha üstünlüğünü ele almak istediklerinden dolayı, bu alanda inanılmaz bir mücadele sergilerler. Dolayısıyla bulundukları alan ve mevki itibarıyla bu alanda daha çok oyuncu bulunmakta ve doğal olarak da daha çok orta saha oyuncuları tarafından güvenli alan kabul edilen orta alanda daha fazla faul gerçekleştirilmektedir. Bu fauller daha çok enstrümantal yani taktik fauller olup, sosyal öğrenme teorisiyle ilişkilidir ama bu mevki de hayal-kırıklığı engellenme teorisinde gerçekleştirilen faullerde görülmektedir.

Tablo 6’da, profesyonel futbol maçlarında faul yapılan oyuncunun mevkilerine göre faul dağılımı verilmiştir. Toplam 652 faulün yarıdan fazlasının (% 50.90 ; 332 faul) orta saha oyuncularına yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularına maç başına yapılan faul ortalaması yine 19.52 faul ile en yüksek düzeydedir. Tüm faullerin yaklaşık beşte biri (% 20.10 ; 131 faul) savunma oyuncularına en az düzeyde gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularına (%

29.00 ; 189 faul) yapılan faullerde daha fazladır. Savunma oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 7.70 iken, hücum oyuncularında bu sayı 11.11 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucun da; savunma ile orta saha oyuncuları arasında ve orta saha oyuncuları ile hücum oyuncuları arasında farklılık bulunmuştur.

Anlamlı farkın orta saha ile savunma ve hücum oyuncuları arasında çıkması yine faul yapan oyuncuların mevkilerine göre faul dağılımında belirttiğimiz gibi, orta sahada sayıca daha çok oyuncu bulunması ve bu bölgenin stratejik olarak futbolda çok önemli bir yer tutmasından kaynaklanıyor olup, gerçekleştirilen faullerin bu alanda yoğunlaşmış olması yine oyuncuların antrenörleri tarafından yönlendirilerek saldırganlığın sosyal öğrenme teorisiyle açıklayabiliriz. Sezen'in (2003) profesyonel ve amatör oyuncuların fair play anlayışları üzerine bir araştırmasında, sertlik eğilimi içeren bir diğer davranış ise, teknik olarak daha iyi durumdaki rakip oyuncuya karşı yapılan hareketi içermektedir. Futbolcular, "rakip oyuncu teknik olarak daha iyi ise ona karşı sert oynanmalıdır" görüşünü % 61.0 oranında onaylarken, % 39.0'u bu görüşü onaylamamaktadır. Lig kategorilerine göre bakıldığında bu görüşü, profesyonel futbolcuların % 62.6'sının, amatör futbolcuların ise % 59.5'inin onaylamış olduğu görülmektedir. Aynı durum İngiliz futbolcuların onaylama oranları ile karşılaştırıldığında, Türk futbolcuların her iki lig kategorisinde de daha düşük oranlara sahip oldukları görülmektedir. İngiliz profesyonel futbolcuların % 83.0'ü, amatör futbolcuların ise %73.0'ü aynı görüşü onaylamaktadır. Yine aynı araştırmada, futbolcunun antrenörü tarafından sertliğe yönlendirmesi olmaktadır.

Futbolcular, “ Bir teknik direktör, rakip takım oyuncusunu sakatlayarak saf dışı bırakması için oyuncusunu teşvik ediyor” görüşünü % 3.2 oranında onaylamakta, % 96.8 oranında onaylamamaktadır. Heinila’nın (1974) yapmış olduğu araştırmada bu görüş İngiliz futbolcularda daha farklı oranlar göstermektedir. Lig kategorilerine göre karşılaştırıldığında, İngiliz profesyonel futbolcuların % 56.0’sı bu görüşü onaylarken, Türk profesyonel oyuncuların ancak % 4.0’ü onaylamaktadır. Onaylama oranı İngiliz amatör futbolcularında , % 35.0’i bulurken, Türk amatör futbolcularında % 2.5 gibi çok düşük bir değer almaktadır. İngiliz futbolcular, rakip oyuncuyu sakatlayarak saf dışı bırakması için teknik direktörlerin teşvikini açıkça onaylamaktadır.

Tablo 7’de, profesyonel futbol maçlarında savunma alanında yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımının analizi verilmektedir. Savunma alanında gerçekleşen toplam 146 faulün yarıdan fazlasının (% 53.40 ; 78 faul) savunma oyuncuları tarafından yapıldığı görülmektedir. Savunma oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 4.59 faul ile en yüksek düzeydedir. Tüm faullerin yarıya yakını (% 43.80 ; 64 faul) orta saha oyuncuları tarafından savunma alanında gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularında (% 2.8 ; 4 faul) yok denecek kadar az düzeydedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 3.76 iken, hücum oyuncularında bu sayı 0.24 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucun da; savunma ile hücum ve orta saha ile hücum oyuncuları arasında farklılık bulunmuştur. Savunma alanının savunma oyuncularının mevkisi olduğundan doğal olarak bu alanda daha fazla faul yine bu oyuncular tarafından

gerçekleştirilmiştir. Savunma oyuncusunun görevi adındanda anlaşıldığı üzere kalelerini rakiplerinden savunmak ve korumaktır. Genellikle savunma oyuncuları rakip forvet yada orta saha oyuncularını etkisiz hale getirmek , yıldırmak için daha sert oynamaktadır. Bunu ise biraz önce belirttiğimiz gibi futbolcuların antrenörü tarafından sertliğe yönlendirerek, saldırganlığın sosyal öğrenme teorisiyle açıklayabiliriz.

Tablo 8’de, profesyonel futbol maçlarında defansif orta alanda yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı görülmektedir. Defansif orta alanda gerçekleştirilen toplam 217 faulün yarısından fazlasının (% 53.90 ; 117 faul) orta saha oyuncuları tarafından yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 6.88 faul ile en yüksek düzeydedir. Bu alanda gerçekleşen tüm faullerin yaklaşık üçte biri (% 34.60 ; 75 faul) savunma oyuncuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran hücum oyuncularında (% 11.50 ; 25 faul) en az düzeydedir. Savunma oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 4.41 iken, hücum oyuncularında bu sayı 1.47 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucun da; savunma ile orta saha ve hücum oyuncuları arasında hemde orta saha ile hücum oyuncuları arasında farklılık bulunmuştur.

Tablo 9’da, profesyonel futbol maçlarında ofansif orta alanda yapılan faullerin, faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı görülmektedir. Ofansif orta alanda gerçekleşen toplam 180 faulün yarısından fazlasının (% 57.80 ; 104 faul)

orta saha oyuncularını tarafından yapıldığı görülmektedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 6.12 faul ile en yüksek düzeydedir. Bu alanda gerçekleşen tüm faullerin dörtte biri (% 25.00 ; 45 faul) hücum oyuncularını tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran savunma oyuncularında (% 17.20 ; 31 faul) en az düzeydedir. Hücum oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 2.65 iken, savunma oyuncularında bu sayı 1.82 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncularını arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu farkın, savunma ile orta saha oyuncularını ve orta saha ile hücum oyuncularını arasında bulunduğu görülmüştür.

Profesyonel futbol maçlarında hücum alanında yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımını Tablo 10'da görülmektedir. Hücum alanında gerçekleşen toplam 109 faulün yarıdan fazlasının (% 52.30 ; 57 faul) hücum oyuncularını tarafından yapıldığı görülmektedir. Hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalaması yine 3.35 faul ile en yüksek düzeydedir. Bunun nedeni ise, hücum bölgesi adındanda anlaşılacağı üzere hücum oyuncuların mevkisi olup, orta saha ve defans oyuncularından daha çok kendi bölgeleri olan hücum bölgesinde yer almaktadırlar, bu nedenle hücum bölgesinde hücum oyuncularının daha fazla faul gerçekleştirmeleri diğer oyunculara yani orta saha ve defans oyuncularına göre doğaldır. Hücum alanında gerçekleşen tüm faullerin yarısından azı (% 42.20 ; 46 faul) orta saha oyuncularını tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oran savunma oyuncularında (% 5.50 ; 6 faul) en az düzeydedir. Orta saha oyuncularının maç başına yaptıkları ortalama faul sayısı 2.71 iken, savunma

oyuncularında bu sayı 0.35 düzeyindedir. Savunma, orta alan ve hücum oyuncularının maç başına yaptıkları faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi mevki oyuncuları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu farkın, savunma ile orta saha ve hücum oyuncuları arasında bulunduğu görülmüştür.

Profesyonel futbol maçlarında gözlenen faullerin faul kategorilerine göre dağılımı Tablo 11'de verilmektedir. Bütün maçlarda gerçekleşen toplam 652 faulün % 87.70'i (572 faul) 2. kategori fauldür. Bu kategoriye giren fauller; kasıtlı faullerdir yani büyük ölçüde taktik ve rakibin sakatlanmasını göze almayarak yapılan faullerdir. Genel fauller içerisinde rakibin sakatlanmasını göze alarak yapılan kasıtlı faullerin (3.kategori) oranı % 11'dir. Bu oran kasıtsız faullerde (1.kategori) % 1.20'dir. 2. kategori faullerin maç başına gerçekleşen faul ortalaması 33.64 faul ile en yüksek düzeydedir. Kasıtlı faullerin (3.kategori) maç başına gerçekleşen faul ortalaması 4.24 faul iken, bu oran kasıtsız faullerde (1.kategori) 0.47 faul ile en az düzeydedir. Profesyonel futbol maçlarında gözlenen faullerin faul kategorilerine göre maç başına gerçekleşen faul ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Anlamlı farkın hangi faul kategorileri arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu farkın, 1. kategori (kasıtsız faul) ile 2. kategori ve 3. kategori fauller arasında ve 2. kategori ile 3. kategori (kasıtlı ve rakibi sakatlamayı hedefleyen faul) fauller arasında bulunduğu görülmüştür. Gerçekleştirilen faullerin büyük oranda kasıtlı olması, saldırganlığın öğrenme teorisiyle açıklanabilir.

Sosyal öğrenme teorisine göre; Saldırganlık, diğer davranış biçimleri gibi öğrenilir, genel anlamda saldırganlık davranışı bütünün içerisindeki ilgili

öğelerden biridir. Saldırgan davranış “ özellikli öğrenme” ve “ bakarak öğrenme” gibi birçok deneyle öğrenildiği veya edinildiği ispatlanmıştır. Enstrümantal (araçsal) saldırganlık önceden tasarlanmış bir hareket olarak, amaç yine rakibine zarar vermek olmasına rağmen davranışın esas amacı belli bir yarar sağlamaktır. Enstrümantal (araçsal) saldırganlıktan sağlanan esas faydalar arasında rakipleri sindirmekte vardır. Genel davranışlar olarak düşmanlık içeren ve enstrümantal saldırganlıklar, rakibini incitmek amacını içermekte, kendini kabul ettirme davranışları ise böyle bir amacı içermemektedir. Ancak saldırganlık ve kendini kabul ettirme hareketleri çoğu zaman birbirinden çok zor ayırt edilmektedir. Sosyal öğrenme teorilerine göre bireyler, çevresindeki şartların üstesinden nasıl gelebileceklerini ayrıca öğrenmektedir. Bu açıdan saldırganlığa, sonradan öğrenilmiş bir davranış biçimiymiş gibi bakılmaktadır. Bir defa gerçekleştirilen, saldırgan hareket antrenör veya takım arkadaşları tarafından onay görürse bu tür hareket daha çok ve daha sıkça tekrarlanabilir. Araştırmalar genel olarak sosyal öğrenme teorilerini desteklemektedir.⁴⁹ Bu kategori faullerin çok fazla olması, antrenörlerin taktik olarak sportif ortamda uygun görülen saldırgan davranış şekilleri bakımından takım üzerinde yönlendirici bir etkisi olduğu söylenebilir. Engellenme- saldırganlık hipotezinde engellenme herhangi bir amaca ulaşmanın engellenmesi olarak tanımlanmış, sonraları herhangi bir birey veya koşulun kişiye verdiği acı yada rahatsızlık olarak tanımlanabilecek tahrik unsurunun da tanıma eklenmesi uygun görülmüştür. Araştırmalarda, engellenme ve tahrik unsuru arttıkça saldırganlığında attığı ortaya çıkmıştır.

Engellenme – saldırganlık hipotezinde, birey amaca ulaşmak üzereyken engellendiğinde daha yüksek engellenme güdüsüne, amaca uzak olduğunda ise

daha düşük engellenme güdüsüne sahip olmaktadır. Berkowitz, kurama yeni boyutlar getirmekte ve engellenme – saldırganlık kuramı ile sosyal – öğrenme kuramını bütünleştirerek yeni bir sentez üzerinde çalışmaktadır. Buna göre; engellenme daima saldırganlığa neden olmakla birlikte, artan uyarılmışlık ve öfke, saldırganlık olasılığını artırır. Artan uyarılmışlık ve öfke ile toplumsal olarak öğrenilmiş ip uçları, saldırgan davranışa neden olur. Eğer toplumsal olarak öğrenilmiş ip uçları uygun değilse saldırganlık ortaya çıkmayacaktır.¹¹

Profesyonel futbol maçlarında gerçekleştirilen faullerin iç saha ve dış sahadaki (deplasman) dağılımı Tablo 12’de görülmektedir. Buna göre, incelenen profesyonel futbol müsabakalarında gerçekleşen toplam 652 faulün % 47.1’i (307 faul) iç sahada oynanan maçlarda gerçekleştirilmiştir. İç saha maçlarında, maç başına faul ortalaması 18.05 (± 5.27)’dir. Dış sahada (deplasman) oynanan maçlarda faullerin gerçekleştirilme oranında % 52.9’dur (345 faul). Dış sahalarda maç başına faul ortalaması 20.29 (± 7.37) olarak gerçekleşmiştir. İç saha ve dış sahada yapılan faullerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p > 0.05$). Genellikle kendi sahasında oynayan takımların deplasmanda oynayan takımlardan daha saldırgan olmaları beklenir. Çünkü ev sahibi takımlar seyirci desteğiyle rakiplerine ve maçın hakemlerine baskı kurarak, onların bu atmosferden etkinebileceklerini ve kendilerine avantaj sağlayacaklarını düşünmektedirler. Bu düşüncelerinden dolayı da daha saldırgan davranışlar sergileyebilmekte, ‘nasıl olsa hakemlerde kolay kolay faul veremez’ diye beklentileri olabilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalardan birinde şu soruların cevapları araştırılmıştır. Ev sahibi takım oyuncuları neden daha agresif ve saldırgan davranış sergiler? Futbolcu kendi sahasında niçin daha iyi oynar? Ev sahibi takımın

rakibi karşısında neden avantajlı olduğu sonuçları açıklandı. North Umbrai Üniversitesi'nden Dr. Sandy Wolfson ve Dr. Nick Neave İngiltere Süper Liginde mücadele eden bir takımın oyuncularındaki testosteron (erkeklik hormonu) düzeyini antrenmanlarda, deplasmanlarda ve kendi sahalarında yaptıkları maçlarda ölçtüler. Adı açıklanmayan takımın oyuncularının üzerinde yapılan ölçümler, ilginç sonuçlar ortaya koydu. Ölçümelerde, futbolcuların erkeklik hormonu kendi sahalarında yaptıkları maçlarda önemli oranda arttığı tespit edildi. Bir futbol kulübünün ümit takımında yapılan ölçümlerde ise “ ezeli rakiplerle” yapılan maçlarda da testosteron hormonunun salınımında ciddi bir artış gösterdiği belirlendi. Daha sıradan yapılan maçlarda ise bu artış görülmedi. Çalışmayı yürüten 2. uzman Dr. Neave kulüplerin bu araştırma sonuçlarına büyük ilgi gösterdiklerini özellikle erkeklik hormonunun performansı etkileyecek optimal düzeyinin ne olduğunu öğrenmek istediklerini bildirdi. Fransa 'da yapılan Dünya Kupası Finalleri sırasında yapılan bir başka çalışma hatırlatıldı. Bu çalışmaya göre taraftarlardaki hormon düzeyi de takımları kazanınca arttığı kaybedince azaldığı tespit edilmiştir.⁷⁰

Yukardaki araştırma sonuçlarına göre de, içerde kendi sahasında oynayan takımların daha saldırgan olmalarından dolayı daha çok faul yapmaları beklenirdi. Ancak, çalışmamızda iç yada dış sahada oynayan takımların gerçekleştirmiş oldukları faul oranlarında önemli bir fark görülmedi. Buradan yola çıkarak, iç ve dış sahada oynayan takımların saldırganlık düzeylerinin birbirlerine yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Profesyonel futbol maçlarında yapılan faullere hakemlerin gösterdiği kartların dağılımı Tablo 13'te verilmiştir. Tablo 13'e göre analizi yapılan

maçlarda gerçekleşen toplam 652 faulün % 86.30'una hakemler tarafından kart gösterilmemiştir (563 faul). Toplam faullerin % 12.40'sında futbolcular sarı kartla cezalandırılmıştır (81 faul). Maç başına gösterilen sarı kart ortalaması 4.76'dır. Genel fauller içerisinde futbolcuların kırmızı kartla cezalandırma oranı ise % 1.30'dur. Yani, yapılan 8 faule de hakemler tarafından kırmızı kart gösterilmiştir ve maç başına gösterilen kırmızı kartın ortalaması 0.47'dir. Profesyonel futbol maçlarında hakemler tarafından kartla cezalandırılan ve cezalandırılmayan fauller arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Kartların faullerin gerçekleştirme oranı üzerinde etkisi büyüktür. Gösterilen kartların mevcut takımların daha az faulü gerçekleştirmelerine neden olmaktadır. Çalışmamızda gerçekleştirilen toplam 652 faulden 563'üne yani % 86.30'una hakem herhangi bir kart göstermediği belirlenmiştir. Bu da hakemlerin yapılan faullerde rakibi sakatlamaya yönelik bir kasıt olmadığı yorumunu getirdikleri anlaşılmaktadır. Oyuncular bu faulü daha çok rakibin avantajını bozmak (taktik) amaçlı yaparlar. Bu da saldırganlığın sosyal öğrenme kuramı ile ilişkilendirilebilir. Çünkü öğrenme saldırganlıkta, kişinin davranışı karşısındaki insana zarar verme amaçlı değildir. Kırmızı kartlar, hakemler tarafından faul yapan oyunculara futbol oyun kurallarında rakibi sakatlamaya yönelik yapılan hareketlerde gösterilir. Bu yorum 3. kategori (kasıtlı) fauller için de geçerlidir. 3. kategori fauller saldırganlığın düşmanlık içeren (hostile) saldırganlık teorisiyle değerlendirilebilir. Çünkü düşmanlık içeren saldırganlığın amacı hedeflenen kişinin sakatlanması, fiziksel veya psikolojik olarak acı çekmesini sağlamaktır.⁴⁸ Sarı kart gösterilen faullerin büyük bir çoğunluğu da 2. kategori fauller olarak nitelendirilmektedir. Faul yapan oyuncu, hareketi yaparken rakip oyuncuya zarar vermeyi göze alırsa hakem bu hareketi kasıt unsuruna ve şiddetine göre sarı kartla yada kırmızı kartla cezalandırdığı

görülmektedir.

Gerisch ve Sommer'in araştırmasında, toplam 144 maçın 116'sında faul gerçekleştiren oyunculara sarı kart gösterilmiştir. Sarı kartın bu maçlarda faulün gerçekleştirme oranlarını gözle görülür biçimde etkilemiş olduğu görülmüştür. Bu maçlarda yapılan faullere gösterilen "sarı kartın" faulün daha az gerçekleştirilmesinde etken olduğu belirlenmiştir. Bu maçlarda yapılan fauller ile gösterilen sarı kartlar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($t=4.80$). Oyuncuların sarı kartla cezalandırılmaları maç esnasındaki saldırgan davranışını dengelemekte ve frenlemektedir.³³

Profesyonel futbol müsabakalarında oyun alanının değişik bölgelerinde yapılan faullerin farklı kategorilerine göre dağılımı Tablo 14'te gösterilmiştir. Tüm bölgelerde yapılan toplam 652 faulün % 87.7'si (572 faul) 2. kategori fauldür. Genel fauller içinde rakibin sakatlanmasını göze alarak yapılan kasıtlı faullerin (3. kategori) oranı % 11.0'dir. Bu oran kasıtsız faullerde (1. kategori) % 1.2'dir. Bölgelere göre değerlendirildiğinde; defansif orta alan, tüm kategorilerde en çok faulün yapıldığı bölge olarak görülmektedir. Bu bölgede yapılan toplam 217 faulün % 4.6'sı 3. kategori; % 28.5'i 2. kategori ve % 0.2'si 1. kategori fauldür. Bunu her üç kategoride de, ofansif orta alan takip etmektedir. Toplam 180 faulün gerçekleştiği bu bölgede, rakibi sakatlamayı göze alan 3. kategori faul oranı % 2.9 oranındadır. 2. kategori faullerin oranı ise % 24.5'tir. Bu bölgede 1. kategori fauller % 0.2 oranında gerçekleşmiştir. Savunma alanında yapılan 146 faulden % 2.9'u 3. kategori faul, % 18.7'si 2. kategori faul ve % 0.8'i 1. kategori fauldür. Faul kategorilerinin içerisinde en düşük faul sayılarının belirlendiği bölge 109 faul ile hücum alanıdır. Ancak, 2. kategoriye düşen faul oranı oldukça yüksektir (% 87.7).

16.0). Bu alanda yapılan faullerin sadece % 0.6'sı tehlikeli faul olarak nitelendirilebilecek 3. kategori faullerdendir. Kasıtsız faullerin (1.kategori) oranı da hücum bölgesinde % 0.2 olarak belirlenmiştir. Faullerin yapıldıkları bölgeler ile faul türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0.05$). Faullerin büyük oranda defansif ve ofansif orta alanda 2.kategori (kasıtlı, fakat rakibin sakatlanmasını göze almaksızın) faulleri olarak gerçekleştirilmeleri bize bu faullerin, gerek yapılış nedenleri gerekse yapılış bölgeleri açısından ele alınırsa enstrümantal (taktik) fauller olduğu görülmektedir.

Profesyonel futbol müsabakalarında oyun alanının değişik bölgelerinde yapılan faullerin faul yapan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı Tablo 15'de verilmiştir. Tüm bölgelerde yapılan toplam 652 faulün % 33.3'ü (217 faul) defansif orta alanda gerçekleşmiştir. En çok faulün gerçekleştiği defansif orta alanda yine en çok faul % 17.9 ile orta saha oyuncuları tarafından gerçekleştirilmişken, bunu % 11.5 oranı ile savunma oyuncuları ve % 3.8 oranı ilede hücum oyuncuları izlemektedir. Tüm faullerin % 27.6'sı (180 faul) ofansif orta alanda gerçekleşmiştir. Bu alanda da yine en çok faulü % 16.0 ile orta saha oyuncuları gerçekleştirirken, % 6.9 ile hücum oyuncuları ve % 4.8 ile de savunma oyuncuları gerçekleştirmişlerdir. Genel fauller içerisinde savunma alanı içerisinde gerçekleştirilen faullerin oranı % 22.4'dür (146 faul). Savunma alanında defansif ve ofansif orta alanın aksine en çok faulü % 12.0 ile savunma oyuncuları gerçekleştirirken, bu oran orta saha oyuncularında % 9.8 ve hücum oyuncularında da % 0.6 oranındadır. Tüm bölgelerde yapılan toplam 652 faulün en az gerçekleştiği bölge % 16.7 (109 faul) oranı ile hücum alanıdır. Hücum alanında en çok faulü % 8.7 ile hücum oyuncuları, % 7.1 ile orta saha oyuncuları ve % 6.0 ile de savunma oyuncuları tarafından

gerçekleştirilmiştir. Faullerin yapıldığı bölgeler ile faul yapan futbolcuların mevkileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0.05$). Orta saha oyuncularının futbol sahasının her bölgesinde, diğer mevkilerdeki oyunculara oranla daha fazla faul yapmalarının nedenlerinden en önemlisi bu oyuncuların, futbol maçının kaderini değiştirecek oyuncular olmaları ve orta saha oyuncuları seçilirken özellikle agresif oyuncuların seçilmesidir. Bu sayede sahanın her bölgesinde mücadele eden, sürekli topu kazanmak için birebir mücadelelere giren orta saha oyuncularının faul yapma oranları da hem yüksek hem de bütün bölgelere dağılmış şekilde çıkacaktır. Agresiflik kontrol altına alındığında, özellikle fiziksel mücadeleye dayalı sporlarda sporcuların rakiplerle girdikleri mücadeleleri kazanmaları açısından çok önemlidir. Bu duygunun oyunculara antrenörler tarafından kazandırıldığı (sosyal öğrenme teorisi) düşünülmektedir. Luxbacher (1986) futbol oyuncularının gösterdiği agresifliğin, antrenör tutumu ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Özellikle “ ne pahasına olursa olsun kazan” tutumunda olan antrenörlere sahip oyuncuların daha fazla agresif oldukları, kural dışı taktik uygulamaya (faul) daha eğilimli olduklarını düşünmektedir. Luxbacher’a göre; her ne kadar çalışmaların çoğu “örnekleme” den yola çıkmakta ise de, bireysel davranış sadece durumsal zorunlulukların bir sonucu değildir. Bu nedenle agresiflik hem antrenörün hem de oyuncunun bakış açısından değerlendirilmelidir.⁴⁹

Profesyonel futbol maçlarında oyun alanının değişik bölgelerinde yapılan faullerin faul yapılan oyuncuların mevkilerine göre dağılımı Tablo 16’da verilmektedir. Dört farklı bölgede yapılan toplam 652 faulün % 22.4’ü (135 faul) savunma alanında gerçekleşmiş; bu faullerin % 11.5’i (75 faul) hücum oyuncularına, % 9.7’si (63 faul) orta saha oyuncularına ve % 1.2’si (8 faul)

savunma oyuncularına yapılmıştır. Faulün en çok gerçekleştirildiği bölge olan defansif orta alanda yapılan faullerin oranı % 33.3'tür. Bu alanda yapılan faullerin % 17.9'u (117 faul) orta saha oyuncularına, % 12.4'ü (81 faul) hücum oyuncularına ve % 2.9'u (19 faul) savunma oyuncularına yapılmıştır. Toplam faullerin % 27.6'sı (180 faul) ofansif orta alanda yapılmıştır. Bu bölgede en fazla faulün orta saha oyuncularına (%17.3; 113 faul), en az faulün ise (% 4.3; 28 faul) hücum oyuncularına yapıldığı görülmektedir. Yine bu alandaki faullerin % 6.0'ı (39 faul) savunma oyuncularına yapılmıştır. Hücum alanında ise toplam 109 faul yapılmış olup, yapılan tüm fauller içindeki oranı % 16.7'dir. Bu bölgede en az faul hücum oyuncularına (% 0.8), en çok faul ise savunma oyuncularına (% 10.0) karşı gerçekleştirilmiştir. Orta saha oyuncularına hücum alanında yapılan faullerin oranı ise % 6.0'dır. Faullerin yapıldığı bölgeler ile kendilerine faul yapılan futbolcuların bölgeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Daha çok faulün defansif orta alanda gerçekleştirilmesinin nedeni taktik amaçlı olup, rakibini tehlikeli bölge olarak adlandırılan ceza sahası ve civarı olan savunma alanına yaklaştırmayarak kendilerine göre daha güvenli alan olarak kabul ettikleri orta alanda yapmaktadırlar. Bunun nedenini de sosyal öğrenme teorisi ile daha önceden açıklamıştık. Genel olarak futbol yaşamı süresinde öğrenilmiş veya müsabaka özelinde genellikle antrenörleri tarafından önerilmiş taktik durumlar olarak yada oyunun akışı içindeki gelişmelere göre rakibi bireysel veya toplu olarak faul yaparak durdurmayı oyuncular planlamaktadırlar. Bu çerçevede, Sezen'in (2003) profesyonel ve amatör futbolcuların fair play anlayışları üzerine yaptığı araştırma sonucunda, antrenmanlarda faullerin avantajları konusunda bilinçlendirilen futbolcuların, oyun içinde neyi neye tercih edeceklerini, fair play'i

hesaba katmaksızın öğrendikleri ve uyguladıkları bilinmektedir. Buna ilişkin en çarpıcı örnek, Alman milli futbol takımı oyuncusu Paul Breitner'in 1980 yılında yaptığı bir açıklamada görülmektedir. "profesyonel lig oyuncuları kadar, öğrenciler için de geçerli olmak üzere, bilinmelidir ki, rakibin bir gol atmasına meydan vermemek için, onu her türlü araçla engellemek, eğer kurallar çerçevesinde mümkün değilse, bunu mutlaka bir faulle yapmak gerekir. Bir serbest vuruş, her zaman bir gole tercih edilir." O halde, futbolcuların gole giden bir oyuncuyu acımasızca düşürmeleri, yerinde ve zamanında yapılacak bir faulle, rakibin mutlak gol şansını güvenli bir mesafeden yapılacak serbest vuruşa dönüştürülerek azaltılmasına yönelik, öğrenilmiş bir davranışın sergilenmesinden ibarettir. Buradaki kritik ifade faulün yerinde ve zamanında yapılacak olmasıdır. Aksi takdirde yarar umulan faullü hareket, zarara yol açabilmekte, bu da hoş karşılanmaktadır. Nitekim, 2002 Dünya Futbol Şampiyonasında oynanan Türkiye-Brezilya maçında, gole giden rakip oyuncuyu ceza sahasına girdiğinde düşürerek penaltı atışına ve penaltının gole çevrilmesiyle takımının mağlubiyetine neden olan Alpay Özalan, basın ve kamuoyu tarafından bu faullü hareketi niçin yaptığı için değil de, niçin ceza sahası dışında yapmadığı için ağır eleştirilere uğramıştı.

Tablo 17'de, profesyonel futbol maçlarında oyun alanının farklı bölgelerinde gerçekleştirildikleri zaman dilimlerine göre dağılımı verilmektedir. Tüm periyotlarda gerçekleştirilen toplam 652 faulün % 18.3'ü (119 faul) 2. periyotta (16-30') diğer periyotlara göre en fazla oranda gerçekleştirilmiştir. 2. periyotta en çok faul gerçekleştirilen defansif orta alanda faul oranı % 6.0, Ofansif orta alanda % 5.5, hücum alanında % 3.7 ve en az faulün gerçekleştiği alan olan savunma alanında ise bu periyottaki faul oranı %3.1'dir. İkinci en fazla faulün

gerçekleştiği periyot % 17.9 (117 faul) ile 4. periyottur (46-60'). 4. periyotta, defansif orta alanda gerçekleştirilen faullerin oranı % 6.0, ofansif orta alanda bu oran % 5.2, savunma alanında ki oranı % 4.6 ve bu periyotta faulün en az gerçekleştirildiği bölge olan hücum alanında ise bu oran % 2.1'dir. Genel fauller içinde 3. periyotta gerçekleştirilen faullerin oranı % 17.6 (115 faul)'dır. 3. periyotta defansif orta alanda gerçekleştirilen faullerin oranı % 5.8 ile en yüksek düzeydedir. Bu periyotta ofansif orta alanda gerçekleştirilen faul oranı % 4.9 iken, savunma alanında bu oran % 4.1 ve hücum alanında da % 2.8 oranı ile en düşük düzeydedir. Tüm periyotlarda gerçekleştirilen faullerin % 17.2'si (112 faul) 6. periyotta gerçekleştirilmiştir. Diğer periyotların aksine en çok faul 6. periyotta % 4.9 oranı ile ofansif orta alanda gerçekleştirilmiştir. Bunu % 4.6 oranı ile defansif orta alan takip ederken, savunma alanında gerçekleştirilen faullerin oranı ise tıpkı hücum alanındaki gibi % 3.8'dir. 1. periyotta gerçekleştirilen faullerin (109 faul) oranı toplam faullerin % 16.7'sidir. Bu periyotta, % 6.6 oranı ile defansif orta alanda en çok faul gerçekleştirilirken, % 4.0 oranı ile ofansif orta alanda, % 3.7 oranı ile savunma alanında ve % 2.5 oranı ile de hücum alanında faul gerçekleştirilmiştir. Tüm faullerin en az gerçekleştirildiği periyot ise % 12.3 oranı ile 5. periyottur (80 faul). 5. periyotta, defansif orta alanda gerçekleştirilen faullerin oranı % 4.3, ofansif orta alan ile savunma alanında gerçekleştirilen faullerin oranları eşit olup, % 3.1 ve en az faullerin gerçekleştiği hücum alanında ise bu oran % 1.8'dir. Faullerin yapıldıkları bölgeler ile gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Genel kanı oyuncular yoruldukça yaptıkları faullerde ve saldırgan davranışlarda artış olacaktır. Saldırgan davranışların oluşmasında fiziksel yorgunluğun artması, skorun değişmezliğinin getirdiği gerginlik, rakip takımın fizik gücü ve performansının

yüksek oluşu, en önemlisi de rakibin süregelen saldırgan davranışlarının hakem yada seyirciler tarafından hoş görülmesi gelmektedir. Kondüsyonu düşük sporcular, maçlarda daha çabuk yorulurlar ve bu yorgunluğun ilk belirtilerinin başında sinirlilik ve saldırganlık dürtüleri gelir.² Oysa araştırmamızda tespit ettiğimiz en önemli konulardan biri; profesyonel futbolcuların yapmış oldukları faullerin büyük bir çoğunluğunun enstrümantal (taktik) fauller olduğudur. Bu da oyuncunun öğrenme- saldırganlık teorisine paralel hareket ettiğini göstermektedir. Eğer profesyonel oyuncular düşmanca (hostile) bir yaklaşım içinde olsalar ve saldırgan davranışları içgüdüsel (instinct theory) olsaydı, başta belirttiğimiz gibi saldırgan davranışlarda ve faullerde oyunun sonuna doğru periyodik bir artış kaydedilirdi.

Profesyonel futbol maçlarında yapılan faullere hakemin gösterdiği kartların faullerin gerçekleştirildiği zaman dilimlerine göre dağılımı Tablo 18’de verilmektedir. Tüm periyotlarda hakem tarafından futbolculara gösterilen toplam 89 adet kartın, % 91.0’ı sarı kart (81 adet) ve % 9’zu kırmızı karttır (8 adet). Hakem sarı kartını en çok 6. periyotta % 20.0 oranı ile göstermişken, bu oran 3. periyotta % 19.0, 4. periyotta % 15.0, 5. periyotta % 14.0, 2.periyotta % 13.0 ve 1. periyotta % 7.9 oranı ile en az seviyededir. Hakemin yapılan faullere göstermiş olduğu kırmızı kartlar da ise, 5. periyottaki oranı % 3.4, 6. ve 2. periyotlarda oranları eşit olup % 2.2 iken, 4. periyotta % 1.1’dir. Hakem 1. ve 3. periyotlarda futbolcuların yaptıkları faullere kırmızı kartını hiç göstermemiştir. Faullere hakemin gösterdiği kartlar ile faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Müsabakaların sonuna doğru kart sayılarında bir artış tespit edilmiştir. Zaman zaman hakemin oyunu kontrol altına alma amacı zaman zaman da oyuncuların skoru korumak amacıyla

müsabakanın sonuna doğru göstermiş oldukları saldırgan davranışlar neticesinde, daha önce belirttiğimiz üzere saldırgan davranışların oluşmasında fiziksel yorgunluğun artması, skorun değişmezliğinin getirdiği gerginlik, rakip takımın fizik gücü ve performansının yüksek oluşu gibi nedenlerle, sarı ve kırmızı kartlarda müsabakanın sonuna doğru bir artış olduğu söylenebilir.

Profesyonel futbol maçlarında farklı sonuçlarla devam eden maçlarda yapılan faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimlerine göre dağılımı Tablo 19'da verilmektedir. İncelenen futbol maçlarında en çok faul % 39.6 (258 faul) ile beraberlikle devam eden maçlarda yapılmıştır. Beraberlikle devam eden maçlarda faul oranları; 1. periyotta % 14.1, 2. periyotta % 10.1, 3. periyotta % 6.9, 4. periyotta % 6.0, 5. periyotta % 1.1 ve 6. periyotta % 1.4 olarak gerçekleşmiştir. Beraberlikle devam eden maçlarda 1. periyottan 6. periyota doğru faul oranları ında bir azalma görülmektedir. Bir takımın galibiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranı % 33.6 (219 faul)'dır. Bir takımın galibiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranları; 1. periyotta % 1.5, 2. periyotta % 5.2, 3. periyotta % 5.7, 4. periyotta % 5.7, 5. periyotta % 6.1 ve 6. periyotta % 9.4 olarak gerçekleşmiştir. Bir takımın galibiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranlarında 1. periyottan 6. periyota doğru bir artış görülmektedir. Bir takımın mağlubiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul % 26.8 (175 faul) oranı ile en az düzeydedir. Bir takımın mağlubiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranları; 1. periyotta % 1.1, 2. periyotta % 2.9, 3. periyotta % 5.1, 4. periyotta % 6.3, 5. periyotta % 5.1 ve 6. periyotta % 6.4 olarak gerçekleşmiştir. Bir takımın mağlubiyetiyle devam eden maçlarda gerçekleşen faul oranlarında da 1. periyottan 6. periyota doğru bir artış görülmektedir. Farklı sonuçlarla devam eden maçlarda

yapılan fauller ile faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0.05$). Beraberlikle devam eden maçlarda; maçın başında daha fazla faul yapılmışken, maçın sonuna bu sayıda periyodik olarak bir düşüş tespit edilmiştir. Bir takımın galibiyetiyle veya mağlubiyetle devam eden maçlarda beraberlikle devam eden maçların tersine, müsabakanın başından sonuna doğru faul sayılarında periyodik bir artış meydana gelmiştir. Beraberlikle devam eden müsabakalardaki oyuncuların nispeten daha fazla faul gerçekleştirmeleri saldırganlığın hayal kırıklığı-saldırganlık teorisiyle açıklanabilir. Amacın biri yada birileri tarafından engellenmesi ile ortaya çıkan bu davranışta, amaç engellendiği zaman hayal kırıklığı endişeyi artırır ve bunun sonucu olarak ta saldırganlık ortaya çıkar.¹² Galibiyet yada mağlubiyet durumunda faul sayılarındaki periyodik artışta saldırganlığın öğrenim teorisi ile açıklanabilir. Çünkü müsabakanın başında mevcut faul gerçekleştirme oranı müsabakanın ondan sonraki kısmında maç stratejisini etkilemektedir. Örneğin müsabakanın daha başında rakip tarafa müsabaka boyunca esas oyuncunun kim olduğunu göstermek veya onlara hakkını göstermek için saldırgan tavırlar sergilenmektedir.³³

Profesyonel futbol maçlarında iç saha ve dış sahada yapılan faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimlerine göre dağılımı Tablo 20’de verilmektedir. Tüm periyotlarda gerçekleştirilen toplam 652 faulün % 47.1’i (307 faul) iç sahada ev sahibi takımın futbolcuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Ev sahibi takımların iç sahada gerçekleştirdikleri faul oranları; 1. periyotta % 6.7, 2. periyotta % 8.9, 3. periyotta % 8.7, 4. periyotta % 8.0, 5. periyotta % 5.4 ve 6. periyotta % 9.4 ile en fazla oranda gerçekleşmiştir. Toplam faullerin % 52.9 (345 faul)’zu dış sahada deplasman takımların futbolcuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Deplasman

takımları tarafından dış sahada gerçekleştirilen faul oranları; 1. periyotta % 10.0, 2. periyotta % 9.4, 3. periyotta % 8.9, 4. periyotta % 10.0, 5. periyotta % 6.9 ve 6. periyotta % 7.8 olarak gerçekleşmiştir. Faullerin iç ve dış sahada yapılmaları ile gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Genellikle futbolcuların kendi sahalarında oynadıkları müsabakalarda öncelikle kendi taraftarlarının etkisiyle rakiplerini baskı altında tutmak , yıldırmak ve bir an önce skor avantajını ele geçirmek amacıyla, müsabakanın başından itibaren saldırgan davranışlarda bulunarak rakiplerine sertlik yapmaları beklenirdi. Araştırmamız da ise kendi sahalarında oynayan futbolcuların son periyotta daha çok faul yapmaları, skoru korumak ya da avantajlı duruma geçmek için olduğu söylenebilir. Deplasmanda oynayan takımların ise, daha çok maçın başı olan 1. periyot ile ikinci yarının başı olan 4. periyotta daha fazla faul gerçekleştirmeleri, ev sahibi takımların baskılarına sert oynayarak, yılmadıklarını ve çekinmediklerini ortaya koymak açısından önemli olabilir. Çünkü ev sahibi takımlar daha maçın başlamasıyla ve ikinci yarının başında hemen baskı kurmaya çalışırlar. Ama araştırmamızda müsabakanın iç ya da dış sahada oynanması ile faulün gerçekleştirildikleri zaman dilimleri (periyot) arasında anlamlı bir fark çıkmadı.

Profesyonel futbol maçlarında yapılan farklı kategorilerdeki faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimlerine göre dağılımı Tablo 21’de verilmiştir. İncelenen futbol maçlarında en çok faul % 87.7 (572 faul) ile 2. kategori fauldür. Farklı periyotlardaki 2. kategori faul oranları; 1. periyotta % 16.1, 2. periyotta % 16.0, 3. periyotta % 16.1, 4. periyotta % 15.8, 5. periyotta % 9.4 ve 6. periyotta % 14.4 olarak gerçekleşmiştir. 2. kategori faullerde ilk dört periyotta gerçekleştirilen

faul oranlarının birbirlerine çok yakın oldukları görülmektedir. Ancak, 5. ve 6. periyotta gerçekleştirilen faul oranlarında bir azalma söz konusudur. Farklı periyotlarda gerçekleştirilen toplam faullerin % 11.0 (72 faul)'ı 3. kategori fauldür. Periyotlarda gerçekleştirilen 3. kategori faul oranları; 1. periyotta % 0.5, 2. periyotta % 2.1, 3. periyotta % 1.2, 4. periyotta % 2.0, 5. periyotta % 2.6 ve 6. periyotta % 2.6 olarak gerçekleşmiştir. Farklı periyotlarda gerçekleştirilen 3. kategori faul oranlarında 1. periyottan 6. periyota doğru bir artış görülmektedir. Periyotlarda gerçekleştirilen 1. kategori faullerin oranı % 1.2 (8 faul) ile genel içerisinde neredeyse yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Farklı periyotlarda gerçekleştirilen 1. kategori faul oranları; 1. periyotta % 0.2, 2. periyotta % 0.2, 3. periyotta % 0.3, 4. periyotta % 0.2, 5. periyotta % 0.3 ve 6. periyotta % 0.2 olarak gerçekleşmiştir. 1. kategori fauller 1.,2.,4. ve 6. periyotlarda % 0.2 ile eşit oranda gerçekleştirilmişken, 3. ve 5. periyotlarda artış göstererek % 0.3 oranında gerçekleştirilmiştir. Faullerin yapıldığı farklı kategoriler ile faullerin gerçekleştirildikleri zaman dilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0.05$). Müsabakaların başında gerçekleştirilen 2. kategori, kasıtlı fakat enstrümantal faullerin oranının daha fazla olması maçın hemen başında takımların yada oyuncuların birbirlerine üstünlüklerini kabul ettirme çabaları doğrultusunda, sosyal öğrenme teorisine paralel olarak rakiplerine taktik faul yaptıklarını düşündürmektedir.

Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda; Oyuncuların saldırganlığı ve performansları arasında negatif korelasyon bulunmuş. Futbol oyuncularının kişiliklerindeki saldırganlığın, antrenörün oyuncunun oyun performansını değerlendirilmesinde önemli bir etkisi vardır. Kavgacı tipteki

oyuncular, oyun organizatörü, yaratıcı oyunculardan daha saldırgan ve agresif oldukları doğrulanmıştır ama sosyal olarak tolare edilmezler. Bu saldırganlık kişisel temaslarda yıkıcı bir karaktere sahip değildir, bu daha çok başka kişilerin aktivitelerini etkilemek ve yönlendirmek yönündedir.³⁶

Sonuç olarak insan psikolojisinde var olan saldırganlığın. profesyonel futbol müsabakalarındaki faullere yansıdığı görülmektedir. Saldırganlığın bir çok analizi ve sınıflandırılması sonucu faullerde oluşan bu sınıflandırmalar içinde kendine yer bulmuştur. Bu sonuçları, futbol gibi artık bir seri spor karşılaşmaları ve centilmence rekabet olmaktan çıkmış, oldukça yüklü maddi ve psikolojik parametrelerin rol oynadığı ve kitleleri derinden etkileyen sonuçlara yol açan toplumsal fenomenden oluşan bir sektörü oluşturan sıradan insanlar açısından ve yine onların bakış açısından ele alırsak. birkaç değişik yaklaşımla incelememiz gerekir.

Önceleri saldırgan davranışlar genellikle başka bir insana kasıtlı olarak zarar vermek olarak tanımlandı. Bununla birlikte, bu tanımlamalar spor karşılaşmaları için geçerli değildir, çünkü müsabakalarda rakibe zarar verebilecek davranışlar kurallar dahilindedir. Bundan dolayı spor karşılaşmaları kural bozma için ekstra bir kriter belirlenmelidir. O zaman, agresif davranışlar sadece bir kişiye uygulanan eylem olarak tanımlanmamalı, bunun yanında kuralların çiğnenmesi olarak ta görülmelidir (Silva, 1979). Kural bozma davranışları elbette hakemler tarafından cezalandırılmalıdır. Ceza ve yaptırımlar yardımı ile agresif davranışlar daha da kontrol altına alınabilir. Özellikle, temel ilkesi olan Fair Play'e ters düşmanca saldırganlık davranışı da engellenmiş olur.¹⁵

Sonuç olarak profesyonel futbolda yapılan faulleri saldırganlıkla ilişkilendirebiliyoruz. Bu sonuca, faulleri kategorilere ayırarak ulaşıyoruz. Çünkü spor psikolojisinde oyuncuların agresif davranışları iki başlık altında sınıflandırılmaktadır, bunlar; enstrümantal (taktik) saldırgan davranışlar ve hostile (düşmanca) saldırgan davranışlardır. Her iki çeşit davranışta da amaç hedeflenen bir kişiye fiziksel veya psikolojik olarak zarar vermektir. Enstrümantal saldırgan davranış belli bir amaca hizmet ede, stratejik olarak avantajı çoğaltmak için kullanılır. Bu durumda bilişsel ve öğrenilmiş süreç (sosyal öğrenme teorisi) karmaşıktır ve oyuncu maliyet/değer (örn. hakem tarafından cezalandırılma) ve kâr (örn. Topu kolayca kazanma veya diğer takımın çabuk şekilde top kaybetmesini sağlama) arasındaki oranı doğru zamanda ve yerde geliştirmek için enstrümantal (taktiksel) saldırgan davranışları kullanmayı öğrenirler. Buna bağlı olarak ta öğrenilmiş bir davranış olması, saldırganlığın sosyal öğrenme-saldırganlık teorisiyle örtüşmektedir.¹⁵

Fauller, futbolun gerçeklerinden biridir. Faultsüz futbol maçı yoktur, çünkü futbol hem bir takım oyunudur hem de rakip oyuncuyla fiziksel mücadele ve temasa müsaade eder. Voleybolda teniste bundan bahsetmek zordur. Özellikle profesyonel müsabakalarda, maçın kazanılması sonucu elde edilen maddi ve manevi kazançlar oyuncuların davranışlarını zaman zaman kontrol etmelerini engellemekte, amacına ulaşamayınca saldırgan davranışlar sergilemekte (engellenme saldırganlık) yada gerek antrenörün gerekse seyirci ve basının aşırı baskısı sonucu rakibini bir düşman olarak görmekte, birebir mücadelede onu sakatlamaya yönelik hareketler yapabilmektedir. Ama genel davranışlara bakarsak, yani profesyonel futbol maçlarında yapılan faulleri incelersek büyük bir

çoğunluğunun enstrümantal (taktik) olduğunu faullerin bir araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Burada sakatlamayı göze alarak yada almayarak yapılan fauller (2. ve 3. kategori) arasında çok ince bir çizgi vardır. Bunun yorumu, müsabaka esnasında hakemlere aittir fakat kontrolü hem oyuncunun kendisine hem de antrenörlere bağlıdır. Çünkü bu davranış öğrenilmiş ve taktik amaçlı yapılan harekettir, kontrolü elden kaçırma sonucunda oyuncu takımını yalnız bırakabilir. Bunun sık sık gerçekleşmesi takımların başarıları açısından negatif bir değer ortaya çıkaracaktır.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; profesyonel futbol müsabakalarında yapılan faullerin saldırganlık teorileri bakımından değerlendirilmesini yapmaktır.

Bu çalışmada 2000-2001 sezonunda Türkiye 1. Süper Liginde mücadele eden 18 takıma ait, videoya kaydedilmiş 17 müsabaka oluşturmuştur. Müsabakanın analizinde oyun gözlem formu hazırlanarak, faulün gerçekleştiği zaman, mekan, faulün gerçekleştiği anda müsabakanın skoru, faulü gerçekleştiren ve faule maruz kalan oyuncunun oyun içindeki mevkileri, faulün gerçekleştiği andaki aksiyonu, gerçekleştirilen faullerin kategorileri, gerçekleştirilen faullerin iç ya da dış sahada yapılması ve hakemin gerçekleştirilen faullere vermiş olduğu kart türleri göz önüne alınarak değerlendirmeye alınmıştır. Bu tespitlerle birlikte genellikle sporda görülen enstrümantal (araçsal) ve düşmanlık (hostile) içeren saldırgan davranışlar ve daha çok sporcuların saldırgan davranışlarına neden olduğu düşünülen içgüdü, hayal kırıklığı-engellenme ve sosyal öğrenme teorileri bakımından ilişkileri değerlendirildi.

Araştırmada kullanılan 17 maça ait video görüntülerinin analizinde “SPSS 11.0” istatistik paket bilgisayar programından yararlanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde dağılımları bulunmuş, iki grup arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına t-testi ile, Anova ile test edilen çoklu gruplar arasındaki anlamlılık, Tukey HSD testi ile de anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesinde, ayrıca gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığına Ki-kare (χ^2) testi ile bakılmıştır. Araştırmada yapılan testler için

$p=0,05$ anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, insan psikolojisinde var olan saldırganlığın profesyonel futbol müsabakalarındaki faullere yansıdığı görülmüştür. Futbolcuların saldırgan davranış göstermelerinin nedeninin çoğunlukla hayal kırıklığı-engellenme ve sosyal öğrenme teorileri çerçevesinde taktiksel amaçlı yani enstrümantal olduğu, faullerin bir araç olarak kullanıldığı, oyuncuların antrenörlerinin etkisinde kaldıkları ve önceden öğrenmiş oldukları davranışları müsabakalarda sergiledikleri görülmüştür. Faulsüz futbol maçı yoktur, fauller, futbolun gerçeklerinden biridir. Çünkü futbol hem bir takım oyunudur hem de rakip oyuncuyla fiziksel mücadele ve temasa müsaade eder. Özellikle profesyonel müsabakalarda, maçın kazanılması sonucu elde edilen maddi ve manevi kazançlar oyuncuların davranışlarını zaman zaman kontrol etmelerini engellemekte, amacına ulaşamayınca enstrümantal (taktik) ve hostile (düşmanca) saldırgan davranışlar sergilemekte yada gerek antrenörün gerekse seyirci ve basının aşırı baskısı sonucu birebir mücadelede rakibini sakatlamaya yönelik hareketler yapabilmektedir. Buna bağlı olarak ta öğrenilmiş bir davranış olması, saldırganlığın sosyal öğrenme-saldırganlık teorisiyle örtüşmektedir.

ABSTRACT

The purpose of this study was to determine fouls committed in professional football matches in relation to aggressiveness theories.

Seventeen matches from Turkish Super 1st Division Football League in 2000-2001 season were selected to analyze for this study. Match observation form was prepared by the researcher to analyze matches from video records. Observation form included time of fouls committed, place of fouls committed, position of players who was committed to foul, score of match when foul committed, action of player during foul, category of fouls, away game or home match, whether or not referee punish the players by yellow or red card for foul. In addition to these categories the findings were also analyzed according to sport related instrumental and hostile aggressive behavior categories and fundamental aggressiveness theories; instinct, disappointment, social learning theories which were accepted as main reasons of players' aggressiveness.

"SPSS 11.0" statistical analysis program was used to analyze data obtained from 17 match video records. Data were analyzed by using frequency distribution, percentage, Independent Samples of t-test was applied to find group differences and also Chi-square statistics was applied to find relationship between groups. Tukey HSD test was used to find sources of differences between groups. Significance level .05 was used while testing hypothesis.

As a conclusion of the study, reflection of aggressive behavior of human being which were part of human psychology were seen in fouls committed during

football matches. Most common reason of players fouls committed during football matches were mostly related to tactical reasons which were related to instinct, disappointment, social learning aggressiveness theories. Generally players were affected by their coach and presented previously learned aggressive behavior during game. There were no football matches without fouls committed and fouls were one of the realities of this game. Because football is a team sport and players physical contact with opponents were permitted during match. Especially economical and spiritual benefits of winning football match sometimes acting as a major reason for instrumental and hostile aggressive behavior of the players, and pressure of supporters and coach during match might cause aggressive behaviors and fouls committed might have resulted serious injuries of the opponent player. In relation to this, aggressiveness as a learned behavior matched with social learned-aggressiveness theory.

KAYNAKÇA

1. ACET, M.: **Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler**, Doktora Tezi, G. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, s: 10-50, Ankara, (2001).
2. AFYON, Y.A., SAYGIN, Ö., YILDIZ, S. M.:**''Muğla Bölgesi Amatör ve Genç Takımların Kategorilerine ve Mevkilerine göre Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması''** Spor Araştırmaları Dergisi, cilt 6, Sayı 1, s. 81-92, Temmuz 2002.
3. AGNEW. G. D., CARRON. A.V.: **''Crowd Effects and The Home Advantage''**. International Journal of Sport Psychology 25: 53-62 (1994).
4. ANGER. B.: **''Top Peşinde Binlerce Yıl''**. Papirus. Kültür Sanat Dergisi. Sayı 1 s:11. (Haziran 1998).
5. ARIK, A.: **Motivasyon ve Heyecan Ders Notları**. s:198. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.(1995).
6. ARIKAN, A. N.: **Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyo-Kültürel Profili ve İzleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma**. Doktora Tezi. G.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. s:10-50. Ankara. (2000).

7. BANDURA, A.: **Agression: A Social Learning Analysis**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973.
8. BAŞER. E.: **Futbolda Psikoloji ve Başarı**. s: 13-41. Sporsal Kuram Dizisi-4. 2. Baskı. Ankara (1996).
9. BAUMANN. S.: **Uygulamalı Spor Psikolojisi**. (Çev: H.Can İkizler. A.Osman Özcan). s:171. Alfa Basımevi. İstanbul. (1994).
10. BERKOWITZ. L.. RAWLINGS. E.R.: **“Effects of film violence on inhibitions againts subsequent aggression.”** J. Abn. & Soc. Psychology 66 (3) s: 405-412 (1963).
11. BERKOWITZ, L.: **Aggression**. New York: McGraw Hill, 1993.
12. BIRD, A. M., CRIPE, B. K.,”**Aggression and Sport Psychology and Sport Behavior”** Times Mirror, Mosby 1986.
13. CLIFORD, T. M.: **Psikolojiye Giriş Kitabı**, (Çev: H. Arıcı, G. Acar, G. Urar) s: 431, Ankara(1986).
14. COOK, M.: **“ Levels of Personality”** New York; Praeger, 1984.
15. COULOMB, G., PFISTER, R.: **Aggressive Behaviors in Soccer as a**

- Function of Competetion Level and Time**, Journal of Sport Behavior, 1988.
16. CÜCELOĞLU. D.: “**İnsan ve Davranışı**”. Psikolojinin Temel Kavramları. s: 470-474. ; 534-535, Remzi Kitabevi. İstanbul, (1993)
17. **Çocuklarda Davranış Bozuklukları(Nedenleri ve Tedavisi)**,
[http:// www.okulpdr.sitemynet.com/davranis.htm](http://www.okulpdr.sitemynet.com/davranis.htm), 01.04.2003
18. ÇON. M., YETİM. A., AĞAOĞLU. S. A., TAŞMEKTEPLİĞİL. M.Y.: “**Elit Düzeyde Spor Yapanların Spora Yönlenmelerinde İlk ve Ortaöğretim Kurumlarının Etkisi Üzerine Bir Araştırma**”. Gazi Üniversitesi. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2 (1) s: 41-53. Ankara. (1997).
19. DOĞAN, B., MORALI, S.: “**Futbol'da Seyirci Taşkınlıkları ve Bunun Altında Yatan Psiko-Sosyal Nedenler**”. Futbol Bilim Dergisi. Hacettepe Üniversitesi Yıl: 6. Sayı 2, s:16-20, Ankara. (1999)
20. DÖNMEZER, S.: “**Çağdaş Toplumda Şiddet ve Mafia Suçları**”, Cogito Dergisi, sayı 6-7, s: 215-220, İstanbul, (Kış-Bahar 1996)
21. DUDA. J. L., OLSON. L. K., TEMPLIN. T. J. : “**The Relationship of Task an Ego Orientation to Sportsmanship attitudes and the Percieved Legitimacy of Injurious Acts**”, Research Quarterly for Exercise and Sport. 62 (1) s: 79-87 (1991)
22. DUDA. J. L.. HUSTON. L.: “**The Relationship of Goal Orientation and the**

- Degree of Competitive Sport Participation to the Endorsement of Aggressive Acts in American Football.” IX.th European Congress of on Sport Psychology Proceedings. s: 655-662. (1995).**
23. DUNNING. E. MURPHY. P. WILLIAMS. J.: **“The roots of football hooliganism. an historical ve sociological study”**. London. Routledge (1998)
24. EPAK Merkez Hakem Kurulu Eğitim Planlama Alt Komisyonu Başkanlığı. **“Çağdaş Hakemlik”**. Futbol Eğitim. T.F.F. Yayını Sayı 14. 26 (Haziran 1999).
25. ERKAL. M.: **Sosyolojik Açıdan Spor**. Geliştirilmiş 2.Baskı. s:17, 47, 49, 92. İstanbul. (1992).
26. ERTEN. Y. . ARDALI. Y.: **“Saldırganlık. Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları”**. Cogito 6-7 s:143-163 (Kış-Bahar 1996).
27. ERTÜRK. Y.: **Toplumsal-Kültürel Dinamikler ve Aile. Aile ve Eğitim.** s:131-132. Türk Eğitim Derneği Yayınları. Ankara. (1994).
28. FREEDMAN, J.L., SEARS, D. O., CARLSMITH, J. M., **“Social Psychology”** Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, p 493 , 1970.
29. FROGNER. E., PILZ. G. A.: **“Untersuchung zur Einstellung von jugendlichen Fußballspielern und -spielerinnen zu Regeln und Normen im Sport”**.: Sport und Gewalt. Schorndorf. s:191-244. (1982).

30. FROMM, E.: **“Sevgi ve Şiddetin Kaynağı”**. 2. Baskı s: 45-47. Öteki Yayınevi. Ankara.(1995).
31. GEÇTAN, E.: **“İnsan Olmak”**. s:63-64, Timaş Yayınları, İstanbul, (1993).
32. GERISCH, G., SOMMER, D.: **Aspekte Aggression Verhaltens im Fussball**. Leistungssport 18 (4) s: 23-24 (1988).
33. GERISCH, G., SOMMER, D.: **“Fouls und Regelwidrigkeiten im SpitzenFußball”** Leistungssport (3) s:28-30 (1991).
34. GLYN, C. R., SPINK, K. S., PEMBERTON, C. L.: **“Learning Experiences in Sports Psychology”** Human Kinetics. s: 71-77. (1986)
35. GOKA, E. : **“Gençlik ve Şiddet-2”**
<http://www.erolgoka.com/violan02.html> 01.04.2003.
36. GREGOR, T.: **“ Agression in the Personality of soccer Players”** Acta-Facultatis-Educationis-Physicae-Universitatis-Comenianae, Bratislava, 39, p: 59-111, 1998..
37. İKİZLER. H.C.: **“Türk Hukukunda Futbol Paneli”**. M.Ü.Rektörlüğü. 1-6. (31.05.1995).
38. İKİZLER. H.C.: **Sporda Başarının Psikolojisi..** Alfa Yayınları (no:163). s:77, İstanbul. (1993).
39. JESSEN, K., **“Untersuchungen zum Zusammenhang zwischen der Sportpsychologie**, Verlag Karl Hofman, Schondorf, 1972.

40. KAĞITÇIBAŞI. Ç.: **“Yeni İnsan ve İnsanlar”**. 10.Basım. s:349-356. Evrim Yayınevi. Sosyal Psikoloji Dizisi. İstanbul. (1999).
41. KANE, J. E., “ Sportmedicin”, Chapter 3 “Sporun Psikolojik Yönleri”, 1976.
42. KOZANOĞLU, C.: **“Futbolun Sosyolojisi”**. 21.Yüzyılın Eşiğinde Sosyoloji Konuşmaları (Ed.Ümit Meriç YAZAN). s:275-311. Timaş Yayınları. İstanbul. (1999).
43. KÖKNEL, Ö.: **“Kaygıdan Mutluluğa Kişilik”**. 11. Basım; Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.(1986).
44. KÖKNEL. Ö.: **Bireysel ve Toplumsal Şiddet**. s:233-259. Altın Kitaplar. İstanbul. (1996).
45. KURTKAN, A.: **Genel Sosyoloji**. s:232. İ.Ü.İktisat Fakültesi No.373. Fakülteler Matbaası. İstanbul. (1976).
46. KÜÇÜK,V.: **“Futbolda saldırgan davranışların temelleri”**. Futbol. K.K.T.C. Antrenörler Birliği Yayınları. Sayı: 2. s:18. Kıbrıs. (1994).
47. KÜÇÜK. V.: **Sporda Yönlendirmenin Yeri ve Önemi. "Futbol Örneği"**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. s:30-42. İstanbul. (1997).
48. LOUGHEAD, T. M., LEITH, L. M.: **“Hockeys Coach's and Players' Perceptions of Aggression and the Aggressive Behavior of Players”**. Journal of Sport Behavior 24 (4) s:394-408. Aralık (2001).

49. LUXBACHER, J.: **“Violence in Sport: an examination of the theories of aggression, and how the coach can influence the degree of violence displayed in sport”**. Coaching-review-(Ottawa) 9. s:14-17 (Mar/Apr 1986).
50. MILLER. N.. E.: **“The frustration -aggression-hypothesis”**. Psychol.Review 48 s:337-342. (1941).
51. NICHOLLS. J. G.: **“The Competitive ethos and democratic education”**. Cambridge. MA: Harvard University Press. (1989).
52. NİRÜN. N.: **Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**. s:150. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını. Ankara. (1994).
53. ÖĞÜTÜLMÜŞ, S.: **“Liselerde Şiddet ve Saldırganlık”**. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. 5. Ankara. (1995).
54. ÖNGEL, H.B., GÜNAY, M.: **“Sporda Şiddet ve Saldırganlık Eğilimlerine Psiko-Sosyal Yaklaşımlar”**. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2 (2) s:89-117. Ankara. Temmuz (1998).
55. RICHES, D.: **“Antropometrik Açıdan Şiddet”**. (Çev: Mete Hattatoğlu) Ayrıntı Yayınevi. s:93-11. İstanbul(1989).

56 . Saldırganlık, <http://www.mamakram.com/konu/s.html>, untitled document
01.04.2003.

57. Saldırganlık, <http://www.sporbilim.com/icfaktor.html> , 13.03.2003.

58. SEARS, D. O.: **“Social Psychology”** Prentice Hall 1991.

59. SEVİM, Y., EROL, E.: **“Antrenör Eğitimi ve İlkeleri”**. s:15-35. B.G.S.G.M.
Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı. Ankara. (2000).

60. SMITH, E. R., MACKIE, D. E. :” **Social Psychology”** , Worth Symptoms
of Stress, , New York (1998) p. 527.

61. STEPHENS, D.: **“Predictors of aggression in college intramural sport
participants”**. Manuscript in preperation. University of Iowa. (1998).

62.ŞAHİN. M.: **Spor Ahlakı ve Sorunları**. Evrensel Basın Yayın. İstanbul.
(1998).

63.TEİPEL.D.. GERİSCH.G.. BUSSE.M.: **“Evaluation of aggressive behavior
in football”**. Int.J.Sport Psychology.14 s:228-242. (1983).

64. TEZCAN, M.: **Türk Kişiliği ve Kültür-Kişilik İlişkileri**. s:16-17. Kültür
Bakanlığı Yayınları. Ankara. (1997).

65. TEZCAN, M.: **Boş Zaman Sosyolojisi**. s:73. Doğan Matbaası. Ankara. (1977).
66. TİRYAKİ, S.: ‘**Spor ve Şiddet**’ dizi(1-4), Yeni Yüzyıl, Temmuz 1998.
67. TİRYAKİ, Ş.: **"Sporda Grup ve Grup Dinamiği"**. Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Seminer Kitabı. s:1-17. Ankara Üniversitesi BESYO. 7-8 Haziran (1996).
68. TİRYAKİ, Ş.: **Spor Psikolojisi**. Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. s:115-125. Eylül Kitap ve Yayımevi. Mersin (2000).
69. UNDERWOOD, GL., WHITWOOD, J. R.: **Agression in sport- A study of an English 1st division soccer team**. International Journal of Sport Psychology. 12 (1) s:76-77. New York. (1981).
70. ÜLKER, A.: **"Futbolcu Sağlığı"**,
<http://www.kucukesat.kolayweb.com/bilim.htm>, 01.04.2003.
71. VOIGT, D.: **Spor Sosyolojisi**. (Çev: Ayşe Atalay). s:202-224. Alkım Yayınları. İstanbul. (1998).
72. VOLKAMER, U.: **"Zur Psychologie des Wettkampfes"**. Die Leibeserziehung (1970), 12, p: 396-403.

73. WEINBERG, R. S., GOULD, D. R.” **Foundations of Sport and Exercise Psychology**”, Human Kinetics, 1995.
74. WEINSTEIN. M.. SMITH. M.. D.. WIESENTHAL. D.: **Masculinity and Hockey Violence**, Sex Roles. (33). (1995).
75. WIDMEYER. W. N.. BIRCH. J.. S.: “**Aggression in Professional Ice Hockey: A Strategy for success or a reaction to failure**”. The Journal of Psychology. 117 s:77-84. (1984).
76. WIDMEYER. W.. N.. MCGUIRE. E.. J.: **Frequency of Competition and Aggression in Professional Ice Hockey**, International Journal of Sport Psychology. 28 s:57-66 (1997).
77. YETİM, A.: **Sosyoloji ve Spor**, s. 114,174,187,196, Toprak Matbaacılık, Ankara, 2000.
78. YILDIRAN. İ.: “**Uygulama Nedenleri ve Fonksiyonları Bakımından Türk Kültürünün Erken Devirlerinde Bazı Sportif Aktivitelerin Görünümü**”. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 1 (2).s.:47-57. Ankara. (1996).
79. ZÜLAL, A. : “**Çağımıza Özgü Bir Sorun mu Şiddet?**”, Bilim ve Teknik Dergisi, sayı 399, s: 34-41, Ankara (Şubat 2001).

ÖZGEÇMİŞ

1965 yılında Ankaranın Şereflikoçhisar ilçesinde doğdum. Orta ve Lise öğrenimimi aynı ilçede tamamladıktan sonra 1984 yılında ODTÜ İstatistik Bölümünde Üniversite eğitimime başladım. 1987 yılında aynı bölümde önlisans öğrenimimi tamamladım. 1990 yılında ise ODTÜ Beden Eğitimi ve Spor Bölümünde Futbol Branşında Lisans öğrenimimi tamamladım.

1994 yılında ODTÜ Beden Eğitimi ve Spor Bölümünde "Türkiye Profesyonel 1.2.ve 3. Ligi Futbol Takımlarının Fizyolojik Ölçümlerinin Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması" konulu tezim ile yüksek lisansımı tamamladım. Bu çalışmam "Proceedings of the Third World Congress of Science and Football. Cardiff. Wales 9-13 April 1995" de sunulmuş ve kongrenin yayını olan "Science and Football III" adlı kitabında yayımlanmıştır.

1990-95 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatında Spor Uzmanı olarak görev yaptım. Türkiye Profesyonel 2.ve 3.ligi futbol takımlarında ve Üniversite Milli Takımında futbol oynadım. 1993 yılından itibaren Türkiye profesyonel futbol 1.ve 2. Ligi takımlarında antrenör ve teknik direktör olarak görev aldım.

2000 yılında İngiltere Futbol Federasyonu'ndan ve 2001 yılında da Türkiye Futbol Federasyonu'ndan Teknik Direktör Diploması aldım. 2001-2003 futbol sezonunda Yimpaş Yozgatspor'da Teknik Direktör olarak göreve başladım ve 2003-2004 sezonunda Türk Telekomspor Takımında Teknik Direktör olarak görev yaptım. Halen Yimpaş Yozgatspor'da Teknik Direktör olarak görevime devam etmekteyim.

